

UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU
SARADNJU

MASTER RAD

ULOGA RAZVOJNE BANKE U REINDUSTRIJALIZACIJI
DOMAĆE PRIVREDE

Mentor:

Prof. dr Lidija Barjaktarović

Student:

Slobodan Glišić 400789/2013

Beograd, 2015. godine

SADRŽAJ

Uvod.....	2
1 Pojam razvojne banke i IDFC.....	12
2 Kineska razvojna banka	14
3 Vnesheconombank (Ruska razvojna banka)	19
4 KfW Bankengruppe (Nemačka razvojna banka)	26
5 Brazilska razvojna banka	31
6 Korejska razvojna banka	37
7 Japanska razvojna banka	44
8 Francuska razvojna banka	50
9 Paralelni prikaz analiziranih razvojnih banaka	54
10 Aktuelno ekonomsko i socijalno stanje u Republici Srbiji	55
11 Teorijski koncept države kao inicijatora privrednog razvoja.....	64
12 Primer SAD.....	71
13 Ekonomska istorija Srbije i Jugoslavije	75
14 Razvojna banka Jugoslavije	80
15 Reindustrijalizacija Srbije	88
16 Razvojna banka Srbije	94
Zaključak	98
Literatura.....	100

Uvod

Oko 400 godine p.n.e., grčki istoričar i filozof Ksenofon je prvi put u svojim spisima upotrebio reč ekonomija (oeconomicus) – što u prevodu znači upravljanje domaćinstvom.

Uprkos nazivu, ekonomske ideje su bile i ostale sastavni deo celokupnog društva.

Od antičke Grčke pa do danas, ekonomija, kao društvena nauka, se menjala, razvijala i oblikovala pod uticajem aktuelnih događaja, promena i potreba ljudi.

Prateći razvoj ekonomije kao nauke počevši od ekonomske misli antike, preko ekonomske misli srednjeg veka, merkantilizma, fiziokratizma, klasične političke ekonomije Adama Smita, Seja, Maltusa, Rikarda i Mila, zatim ranih utopijskih socijalista i svestranosti marksizma, neoklasične škole, pa sve do revolucionarnog Kejnsa, može se uočiti jasna putanja kojom se ljudsko društvo kretalo ka postizanju ultimativnog cilja ekonomih aktivnosti – zadovoljenju ljudskih potreba.

Kejnsove teorije su predstavljale najveće nadahnuće evropskim i američkim ekonomskim teoretičarima u periodu od 1941. do 1976. godine. U ovom periodu makroekonomija je postala posebna naučna i nastavna disciplina. Puna zaposlenost postaje osnovni cilj nacionalne ekonomske politike na kejnzijanskim principima opšte ekonomske politike.

Krajem sedamdesetih godina XX-tog veka pojavom stagflacije, istovremene pojave nezaposlenosti i inflacije, kao i usled naftne krize, dolazi do osporavanja vladajuće Kejnsove ekonomske paradigme. Mnogi ekonomisti taj period karakterišu kao pad kejnzijanizma nakon nekoliko decenija uspona, ili novom teorijskom krizom, jer postojeća kejnzijanska ortodoksija nije imala rešenje za novonastale probleme.

Milton Fridman i njegova čikaška škola monetarista suprotstavljala se dominantnom kejnzijanstvu svojom kvantitativnom teorijom novca. Fridman je smatrao da država nema kapacitet da koriguje nedostatke tržišta i da državno rešenje nekog problema obično je loše koliko i sam problem. U ekonomskoj istoriji ostao je zapamćen njegov citat: „nema besplatnog ručka“ (There's no such thing as a free lunch). U svojim radovima je isticao da sistem zasnovan na slobodama daje najbolje rezultate i da vlast ne sme da se meša u ekonomiju.

Prvi put u istoriji razvoja ekonomske nauke načinjen je korak unazad. Umesto traženja rešenja u postojećoj paradigmi ili formulisanja nove, došlo je do ponovnog uzdizanja liberalnih ideja Adama Smita – neoliberalizma i neokonzervativizma.

Kao najveći podstrek neoliberalnom kapitalizmu u XX veku, nakon krize 1929-1934. godine, smatra se pad komunizma i raspad Sovjetskog Saveza.

Nakon skoro 50 godina ponovo je implementiran ekonomski sistem koji je već prouzrokovao ekonomsku i društvenu kataklizmu, koja je zatim dovela do uspona fašizma, II svetskog rata, smrti nekoliko desetina miliona ljudi i do nesagledivih posledica na privredu i ljudske živote.

Tokom 80-tih godina XX veka došlo je uspona konzervativnih stranaka u svetu.

Tzv. „reganizam“ u SAD i „tačerizam“ u Velikoj Britaniji otpočeli su proces razbijanja tadašnje države blagostanja. Karakteristike neoliberalne ideje su povratak na tržišnu privredu i konkurencija, smanjenje socijalnih izdvajanja, reafirmacija liberalnih vrednosti i poštovanje ljudskih prava i sloboda. Usledila je masovna privatizacija javnih preduzeća, a vodeća krilatica postaje „otvorena tržišna ekonomija i slobodna konkurencija“. Sindikati su polako gubili svoj politički uticaj.

Veliki investitori i finansijski ulagači prisilili su preduzeća, u čije su akcije samo kratkotrajno investirali, na nemilosrdno provođenje racionalizacije, izdvajanje manje rentabilnih delova preduzeća, smanjenje plata, radnih i socijalnih standarda. Čak i visokoproduktivna preduzeća sa respektabilnim profitom i malim udelom troškova plata na taj su način prisiljena na otpuštanje hiljade zaposlenih ili čak i na zatvaranje pogona.

Zemlje u tranziciji (u koje spada i Republika Srbija) primorane su da otvore svoje nacionalne ekonomije i da privatizuju javna dobra, čiji vlasnici po pravilu postaju stranci. Svi zaštitni mehanizmi, koji su štitili domaće proizvođače i poljoprivrednike, se ukidaju, a njihovo odsustvo iskorišćavaju međunarodni giganti.

Osim toga, dolazi do deregulacije finansijskih tržišta, dok države polako gube kontrolu nad tokom novca i kapitala, što je otvorilo mesta za špekulativno ostvarivanje profita.

I naravno istorija se ponovila.

Prenapregnuti finansijski balon, stvoren hazardskim igrarijama na Volstritu, pukao je i izazvao domino efekat koji je srušio prvo najveće banke, zatim tržište SAD i na kraju svetsku ekonomiju.

Velika ekonomska kriza iz 2008. godine predstavlja reprizu velike ekonomske krize iz 1929. godine. Ona je zapravo kriza poretka u kome se proizvodi isključivo radi profita, koja nema uporište ni u istoriji, ni u filozofiji, ni u logici, ni u etici, ni u moralu i koja veliča jednu od najgorih ljudskih osobina – pohlepu.

Upravo zato, nije netačno reći da ljudska pohlepa predstavlja glavni uzrok izbijanja svetske ekonomske krize. Efekte ponovnog implementiranja autodestruktivnog kapitalističkog sistema osećamo i danas.

Multinacionalne korporacije diktiraju cene na tržište, imaju direktnu kontrolu nad kvalitetom ljudskog života, određuju šta će, gde i kada biti proizvedeno i imaju presudan uticaj na vodeće svetske finansijske institucije, kao i na međunarodnu trgovinu.

Umesto zadovoljenja ljudskih potreba profit je postao svrha bavljenja ekonomskim aktivnostima. Tržište je postalo svrha samo sebi, a deregulacija koja je izvršenaje dovela do stvaranja novih monopola umesto do ravnomernije raspodele.

Savremenom kapitalisti nisu strana masovna otpuštanja, urušavanje blagostanja ljudi i nemilosrdnog eksploatiranje prirodnih i ljudskih resursa.

Tokom vekova kapitalizam je jednom delu svetske populacije generisao neizmerno bogatstvo i tehnološki napredak, dok su većini uskraćena čak i osnovna ljudska prava.

Protivurečnosti kapitalističkog poretka vidljivi u gotovo svakoj zemlji sveta, a razlike između bogatih i siromašnih sve su izraženije.

Većina zaposlenih danas u svetu nalazi se u podređenom položaju. Radnici su zavisni od vlasnika kapitala koji prisvajaju višak vrednosti njihovog rada. Vlasnici kapitala su vlasnici i radnog mesta i oni određuju radne i životne uslove zaposlenih, kao i za šta će se višak vrednosti koristiti. Kao posledica toga, sve više se smanjuje broj radnika u stalnom radnom odnosu, a povećava se broj radnih mesta na određeno vreme. Radna mesta postaju sve nesigurnija što umesto motivacije za posledicu ima stres i bolest jer su zaposleni u konstantnom strahu za svoje radno mesto. Broj radnika koji rade za minimalne plate takođe je sve veći.

Nezaposlenost u svetu dostiže rekordnu vrednost i ima tendenciju rasta. Nezaposleni sve teže dolaze do poslova, po više godina su na birou i izloženi su siromaštvu, depresiji i socijalnoj ekskluziji. Većina zemalja u svetu je osuđena na višegodišnju recesiju.

Samo u Evropskoj Uniji ima preko 23 miliona nezaposlenih, što čini oko 10% radno sposobnog stanovništva.

Bogati su sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Razlike između klasa postaju sve veće, a sukobi sve oštriji. Kapitalizam uništava srednju klasu i utiče na koncentraciju bogatstva i kapitala u rukama najbogatijih.

Mnogi životni prostori su trajno uništeni ili zagađeni u meri da ugrožavaju ljudske živote. U neprekidnoj trci za profitom ekološke katastrofe su postale normalna stvar, na čije pojave su ljudi postali alarmantno ravnodušni.

Mladim ljudima je limitiran pristup obrazovanju uvođenjem visokih školarina, što je ograničavajući faktor u traženju zaposlenja, daljem napredovanju u poslu i većoj zaradi, što kao posledicu ima onemogućavanje izlaska iz siromaštva i globalno gledano pravi ogroman gubitak, zato što potencijalno izuzetno vredne i produktivne ljude, koji bi svojim radom možda doveli do poboljšanja kvaliteta ljudskih života, tera da traži mediokritetne poslove, koje ne razvijaju ljudski potencijal i intelekt.

Neoliberalni kapitalizam nije samo nepravedan u socijalnom aspektu.

Slobodno tržište i “nevidljiva ruka” nisu u stanju da usmere privredu u pravom smeru. Umesto toga dolazi do izgradnje prevelikih kapaciteta i hiperprodukcije proizvoda koji nikome nisu zapravo potrebni. Ovaj višak ponude se apsorbuje nastranim markentiškim kampanjama, koje se beskrupulozno trude da veštački kreiraju tražnju i kod ljudi stvore potrošačku svest.

Ekonomska kriza je vratila industrijsku proizvodnju na nivo iz devedesetih godina prošlog veka.

Krhka situacija u finansijskom sektoru usporava oporavak privrede, a potencijal rasta se prepolovio. Kriza je stvorila ogromne dugove koje će naredne generacije morati da otplaćuju decenijama.

Ideologija konzervativaca i neoliberala, nevidljive ruke i nesputanog tržišta sada leži u ruševinama, a ceh su po pravilu platili upravo najsiromašniji i najugroženiji.

U svakom slučaju određene pouke se izvučene iz ove krize.

Vreme neoliberalnog kapitalizma je prošlo. Tržišta, a posebno finansijska tržišta moraju imati pravila i moraju biti regulisana, upravo zato što nisu savršena. Kejns je bio u pravu. Država ima pravo i obavezu da interveniše na tržištu kako bi sačuvala demokratiju, osigurala punu zaposlenost i blagostanje svim svojim građanima. Samovolja kapitalista i banaka mora biti ograničena. Osim toga, dolazi se do nedvosmilasnog zaključka da je upravo država inicijator oživljavanja privrednog života, a ne privatni sektor.

Danas vodeće svetske ekonomije traže puteve za sopstveni oporavak. Izradjuju se dugogodišnje strategije, mere, predlozi i planovi kako bi se prevazišla trenutna situacija.

Činjenica je takođe da su gotovo sve države danas opredeljene za privredni razvoj, što se ogleda u postojanju institucija nadležnih za razvoj kao što su razvojne banke, razvojni fondovi itd.

Republika Srbija, uprkos lepoti zemlje i bogatstvu prirodnim resursima, nije prijatno mesto za život. Većina stanovnika ima problema da zadovolji svoje osnovne potrebe usled čega se javljaju mnogi oblici socijalne patologije, među kojima su kriminal i korupcija dominantni. Nemogućnost pronalaženja posla, siromaštvo i nizak životni standard, nesigurna budućnost, lična nebezbednost i nebezbednost imovine, nepotizam, nacionalna poniženost i drugi društveni problemi, jako negativno utiču na opšte socijalno stanje naroda.

Društvene nauke, koje čine srž ljudskog društva i čija je uloga istraživanje i objašnjavanje socijalnih interakcija između ljudi su gurnute u zapećak. Pravo, socijologija, ekonomija, politika, sve ove nauke su pale na ispitu kad je u pitanju Srbija. Ekonomistima je dužnost da sa jedne strane izuče i naučno objasne kako privreda funkcioniše, a sa druge strane da na osnovu ličnog mišljenja daju preporuke kako privreda **treba** da bude ustrojena, jer se u osnovi ljudske zajednice nalazi težnja ka opštem dobru (blagostanju).

Drugim rečima, ukoliko ne postoji ljudska zajednica kao institucija, odnosno današnja, moderna država kao njena krajnja instanca, ne postoji ni ekonomija.

Zbog toga su u ovom radu analizirane sve važnije razvojne banke, istorijske činjenice i ekonomske mere koje su primenjivale države u svetu u nastojanju da pokrenu privredni rast i razvoj, izložene sve važnije ekonomske teorije i analizirana empirijska iskustva, kako bi se izveo zaključak, koja su to rešenja odnosno na koji način treba organizovati privredu, kako bi se zadovoljile potrebe domaćeg stanovništva i prevazišla trenutna situacija.

Problem istraživanja

Glavni problem ovog istraživanja je izbor država čije će se ekonomije naći pod lupom i adekvatnost mera koje su primenjivane, odnosno njihov uticaj na živote ljudi, a posmatrano kroz prizmu realnih parametara kao što su bruto društveni proizvod (BDP), životni standard, izgradnja infrastrukture, broj novozaposlenih, stepen regionalnog razvoja itd., kao i preciznije određivanje mera koje bi dovele do reindustrijalizacije srpske privrede, uz odgovarajuće definisanje modela domaće razvojne banke.

S obzirom na to da je ekonomija društvena nauka i da mi ekonomisti nismo u mogućnosti da eksperimentišemo kao što to mogu kolege sa prirodnih nauka, potrebno je analizirati iskustva drugih zemalja, a posebno istorijsku sliku i okolnosti koje su dovele do određenih ekonomskih mera, kako bi se mogao izvesti adekvatan zaključak. Osim toga potrebno je definisati glavne ekonomske probleme Srbije, zatim teorijskom argumentacijom opravdati državnu intervenciju u privredi i na kraju konkretizovati predloge na osnovu istorijskih iskustava. Tokom istraživanja istorijskih primera posebno je važno analizirati i prezentovati samo činjenice, bez uplita ideoloških stavova, kako bi bila kreirana odgovarajuća snaga argumenata za definisanje budućeg modela privrednog razvoja, koji bi bio alternativa postojećem.

Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je koncept reindustrijalizacije Srbije uz pomoć domaće razvojne banke, koja bi za taj proces obezbedila finansijska sredstva. S obzirom da je ovo eksperimentalni koncept, bilo je potrebno pozvati se na teorijska i empirijska saznanja i iskustva drugih zemalja sa razvojnim bankarstvom pozivajući se na određene primere iz prošlosti, a zatim uvažavajući mišljenja drugih ekonomista, predložiti adekvatan model.

Značaj i aktuelnost istraživanja

Značaj ovog istraživanja je u razbijanju mita koji nam se konstantno plasira preko elektronskih i pisanih medija od strane glasnogovornika režima i indoktrisanih nazovi stručnjaka i u prezentaciji alternativnog ekonomskog modela postojećem modelu, koji prouzrokuje izuzetno negativne posledice na domaće stanovništvo. Sam rad predstavlja direktan odgovor na tržišni fundamentalizam koji ne dozvoljava drugačije mišljenje od opšteprihvaćenog, jer se protivnici dekadentnog kapitalističkog sistema liberalnog tipa smatraju jereticima i šarlatanima, odnosno retrogradnim snagama iz mračne prošlosti. Zbog toga je važno da se na osnovu primera u samom istraživanju uvide pozitivne posledice državne intervencije, ekonomskog planiranja i kreditiranja privrede, tj. svih onih mehanizama koji su u suprotnosti sa vladajućom neoliberalnom paradigmom.

Aktuelnost istraživanja se ogleda u činjenici da se sve više zemalja u svetu, pogotovo nakon svetske ekonomske krize, okreće kejnzijanskom modelu, a da domaći kreatori ekonomske politike ne mogu (ili ne žele) da nađu adekvatan obrazac rešenja problema srpske privrede. Analiza, na koji način su nerazvijene i ratom opustošene države postale ekonomske sile, je za nas u Srbiji od izuzetnog značaja, kako bi se eventualno neke od ovih mera mogli uzeti u razmatranje, kao način da se prevaziđe trenutno stanje u domaćoj privredi. Osim toga, istraživanje je rađeno u okolnostima u kojima režim u Srbiji želi da sprovede neoliberalne reforme (sa naglaskom na novi zakon o radu i privatizaciji javnih preduzeća), a koje će neminovno dovesti do daljeg urušavanja privrede i životnog standarda stanovništva. Upravo zbog toga je potrebno navesti mere, koje su sprovodile druge zemlje, a čije pozitivne rezultate potvrđuju činjenice i u čijim plodovima sada uživaju građani tih država, a zatim sakupiti i uobličiti ekonomske kontraargumente i predloge koji će zameniti postojeći sistem. Upravo u tome se ogleda i aktuelnost ovog istraživanja.

Ciljevi i zadaci istraživanja

Naučni cilj je naučni opis mera i instrumenata koje su bazirane na teorijskim premisama prominentnih svetskih ekonomskih teoretičara i domaćim i stranim iskustvima, a koje predstavljaju realno i održivo rešenje za izlaženje iz dugogodišnje ekonomske krize. Ovo istraživanje treba da doprinese boljem razumevanju ove oblasti i dopuni već postojeću naučnu bazu.

Opšti društveni ciljevi su da se primene neke od navedenih mera u domaćem okruženju kako bi se popravilo ekonomsko i socijalno stanje u republici Srbiji i time obezbedi bolji život za sve one koji u njoj žive. Mere koje bi vlada (potencijalno) primenila bi neminovno dovele do privrednog rasta i razvoja, drastičnog smanjenja nivoa nezaposlenosti, podizanja životnog standarda stanovništva, smanjenja devijantnih pojava u društvu kao što su kriminal i korupcija i ostvarivanja mogućnosti svakom čoveku i ženi da radi i živi od svog rada.

Hipoteze istraživanja

Generalna hipoteza:

Generalna hipoteza ovog istraživanja je da je reindustrijalizacija domaće ekonomije, koju će sprovesti država planiranjem ekonomskog razvoja i obezbeđivanjem novih investicija sredstvima razvojne banke, jedino rešenje za trenutno ekonomsku i socijalnu situaciju u Republici Srbiji.

Posebne hipoteze:

- Država i razvojna banka su katalizatori privrednog razvoja svake zemlje.
- Adekvatnim uticajem na privredu od strane države može se doći do izuzetno pozitivnih efekata na privredu, njen razvoj i opštu makroekonomsku situaciju u kratkom vremenskom periodu, što za posledicu ima bolje životne uslove za stanovništvo
- Većina država koje danas važe za ekonomske sile su svoj status izborile zahvaljujući državnoj intervenciji, razvojem bankama i drugim ekonomskim merama.
- Bankarski sektor ima ključnu ulogu u privrednom rastu i razvoju

Metode istraživanja

Metode istraživanja su u velikoj meri determinisane predmetom istraživanja. U radu su korišćene osnovne metode, opštenaučne metode i metode i tehnike prikupljanja podataka. Od osnovnih metoda korišćene su analitičke metode i to specijalizacija, analiza i posebno dedukcija. Od osnovnih sintetičkih metoda korišćene su indukcija, sinteza, konkretizacija i generalizacija. Od opštenaučnih metoda korišćene su: hipotetičko-deduktivna, statistička metoda, metoda modelovanja, aksiomatska metoda, analitičko-deduktivna i komparativna metoda.

Ispitivanje i analiza sadržaja različitih dokumenata su osnovne metode i tehnike prikupljanja podataka.

Deduktivna metoda će se koristiti da se iz opštih stavova izvedu odgovarajuće konkretne pretpostavke i zaključci.

Metode prikupljanja podataka koje su primenjene su analiza sadržaja dokumenata i ispitivanje.

Pored navedenih metoda, u radu će se koristiti i metode drugih naučnih disciplina, pre svega menadžmenta, finansija, planiranja, kontrole, organizacije i sl.

Struktura rada

Opređenje za ovu temu nastalo je kao posledica želje da se činjenicama argumentovano pobedi jednoulje o stranim investicijama i slobodnom tržištu kao jednim alternativama za rešenje problema stanja u kome se danas nalazi domaća privreda.

Iskustva zemalja koja su se našla pred izazovima oporavka sopstvene privrede mogu biti izuzetno korisna u razumevanju ekonomije, ekonomskih zakonitosti, zatim u traženju odgovarajućih sistemskih rešenja i eventualnoj formulaciji novog ekonomskog modela, a pri tome koristeći elemente i kapitalističkog i socijalističkog načina privređivanja.

Poštujući predmet, problem, ciljeve i hipoteze ovog istraživačkog rada proistekla je i odgovarajuća struktura rada. Vodio se računa da struktura i sadržaj rada odgovore na zahteve koji su postavljeni pred istraživanje te da se ne ode u ona polja koja nisu predmet rada. Struktura rada podeljena je u devet poglavlja od kojih je svako podjednako važno u ispunjenju ciljeva rada.

Rad pored uvoda i zaključka sadrži šesnaest strukturalnih celina:

1. Pojam razvojne banke i IDFC
2. Kineska razvojna banka,
3. Ruska razvojna banka,
4. Nemačka razvojna banka,
5. Brazilska razvojna banka,
6. Korejska razvojna banka
7. Japanska razvojna banka,
8. Francuska razvojna banka.
9. Paralelni prikaz analiziranih razvojnih banaka
10. Aktuelno ekonomsko i socijalno stanje u Republici Srbiji
11. Teorijski koncept države kao inicijatora privrednog razvoja
12. Primer SAD
13. Ekonomska istorija Srbije i Jugoslavije
14. Razvojna banka Jugoslavije
15. Reindustrijalizacija Srbije
16. Razvojna banka Srbije

U prvom delu biće definisani osnovni ekonomski pojmovi potrebni za razumevanje celokupnog rada, kao i IDFC. U drugom delu biće reči o jednoj od najvećih i najmoćnijih finansijskih institucija na svetu – kineskoj razvojnoj banci. U trećem delu biće analizirana istorija ekonomskog razvoja Rusije (i Sovjetskog Saveza), mere i državno uređenje, kao i prilike koje su dovele do stvaranja Ruske razvojne banke. Četvrtim delom istraživanja obuhvaćen je razvoj Savezne republike Nemačke od kraja prvog svetskog rata do danas, Nemačka razvojna banka, kao i državne mere koje su dovele do statusa ekonomske supersile koju ova zemlja danas uživa. U petom delu biće analizirana uloga Brazilske razvojne banke u ekonomskom prosperitetu koji Brazil ostvaruje poslednjih godina. Šesti deo ima u fokusu petogodišnje planove i uticaj razvojne banke na dostizanje nezamislivog privrednog razvoja Južne Koreje nakon devastacija tokom drugog svetskog rata i korejskog rata, odnosno objašnjenje korejskog ekonomskog čuda. Sedmi deo istraživanja se bavi ekonomskim oporavkom Japana nakon drugog svetskog rata, ulogom države, a naročito ekonomskim planovima i merama koje su dovele do impresivnih rezultata, sa naglaskom na ulogu razvojne banke.

U osmom delu rada biće analizirane ekonomske mere u Francuskoj nakon drugog svetskog rata, koje su za posledicu imale izuzetan ekonomski razvoj poznat pod imenom „slavnih trideset godina“.

U devetom delu biće dat paralelni prikaz najvažnijih finansijskih pokazatelja analiziranih banaka. U desetom delu rada biće predstavljeno trenutno stanje u kome se domaća ekonomija nalazi. Ovo je izuzetno važno jer je pravilna analiza ekonomskih pokazatelja i tumačenje primarnih sistemskih problema ključno za pronalaženje adekvatnog rešenja.

U jedanaestom delu biće prezentovane sve važnije ekonomske teorije i doktrine koje su imale uticaja na oblikovanje ekonomije kao nauke i život ljudi tokom istorije. Posebno će biti objašnjene one teorije koje govore u prilog državnoj intervenciji u privredi.

U dvanaestom delu biće analizirane mere koje je sprovela američka vlada kako bi prevazišla veliku ekonomsku krizu iz 1929. godine i spasila sopstvenu ekonomiju.

Trinaestim delom obuhvaćen je period industrijalizacije Jugoslavije nakon drugog svetskog rata, odnosno naponi koji su učinjeni u obnovi devastirane domaće ekonomije.

Četrinaesti deo je jako značajan jer objašnjava pozitivna iskustva i ulogu koju su domaće razvojne banke imale u navedenom procesu industrijalizacije, odnosno definiše metode i modele koje smo kao zemlja već primenjivali, a koji bi po logici stvari mogli biti primenjeni i danas. Petnaesti i šesnaesti deo ovog istraživanja, koristeći dosadašnja teorijska i empirijska saznanja i iskustva postavlja koncept reindustrijalizacije srpske privrede i daje odgovarajući predlog kako bi trebala da izgleda domaća razvojna banka, koja bi taj proces finansirala. Posebno je značajno naglasiti koje će biti njene funkcije, čime će se konkretno baviti, efekti njenog produženog delovanja na domaću ekonomiju, a moraju biti i objašnjeni svi preduslovi koji moraju biti ispunjeni da bi do procesa njenog formiranja i omogućavanja normalnog rada, bez političkih upliva, uopšte moglo i da dođe.

U radu će biti reči i o najvažnijim merama koje su primenjivale države u svetu kako bi obnovile svoje privrede i rešile problem nezaposlenosti. Rad će biti sagledan kroz istorijsku prizmu i dopunjen činjenicama o samim nacionalnim razvojnim bankama kao finansijerima privrednog rasta i razvoja. Ogroman deo truda je uložen u pronalaženje odgovarajuće istorijske tačke sa koje treba započeti analizu ekonomskih mera, jer je potrebno pokazati da su mnoge zemlje u svetu bile u istom ili čak gorem položaju nego Republika Srbija danas, pa su uprkos tome, zahvaljujući sopstvenim snagama uspele da ostvare za nas (trenutno) nezamislive rezultate. Zbog toga će nažalost biti pomenuti i određeni istorijski događaji koje sveukupno čovečanstvo pamti po zlu. Svaka razvojna banka biće analizirana pojedinačno, sa najbitnijim karakteristikama naglašenim, a sa posebnim osvrtom na finansijski rezultat i kreditni rejting banaka, kako bi se pokazalo da finansijska institucija, koja ne podleže tržišnim zakonima, može da bude likvidna, profitabilna i pouzdana. Osim toga biće istaknuti efekti delovanja ovih finansijskih institucija na živote ljudi i privredu u celini, kako bi se opravdalo njihovo postojanje i ukazala potreba za formiranje jedne takve institucije i u našoj zemlji. Od ograničenja koja su nastupila prilikom izrade ovog rada treba napomenuti i probleme sa prikupljanjem relevantnih informacija (teška dostupnost određenih podataka), izbegavanje subjektivnih tumačenja određenih parametara i istraživanja, kao i njihovo stavljanje u kontekst celokupnog rada.

1 Pojam razvojne banke i IDFC

Finansijske institucije imaju snažan uticaj na privredni rast i razvoj, smanjenje siromaštva i ekonomsku stabilnost.

Pod privrednim rastom se obično podrazumeva prirast ekonomskog bogatstva (masi ili per capita) za godinu dana, pri čemu se pod ekonomskim bogatstvom najčešće podrazumeva nacionalni proizvod. Način prikazivanja privrednog rasta je kvantitativan, odnosno može se prikazati stopom rasta domaćeg bruto proizvoda, obimom ukupne proizvodnje, bruto domaćim proizvodom po glavi stanovnika itd.

Privredni razvoj je složenija i kompleksnija kategorija od privrednog rasta, jer obuhvata ne samo kvalitativne ciljeve već i kvantitativne promene. Pojam privrednog razvoja ističe se i time što privredni razvoj ne obuhvata samo rast obima nacionalne proizvodnje već i sve neophodne privredne i sistemske i strukturne promene, odnosno, pojam privrednog razvoja obuhvata povećanje proizvodnje na nivou nacionalne ekonomije i objašnjava složene transformacije u kompoziciji i strukturi privrede, kao i promene značajnih pojedinih inputa i njihovih udela u rastu ukupnog outputa. Privredni razvoj je usmeren ka realizaciji određenih ciljeva i vezan je za sve aspekte života i potrebe ljudi i društva¹

Razvojna banka je finansijska institucija koja se bavi finansiranjem privrednog razvoja jedne zemlje. Primarna funkcija razvojne banke je finansiranje kapitalnih ulaganja u projekte koji su utvrđeni srednjoročnom i dugoročnom strategijom društvenog i privrednog razvoja. Razvojne banke se dele na nacionalne i internacionalne. One su važan instrument rešavanja tržišnih nesavršenosti.

Koncept razvojne banke nije novi. Mnoge svetske ekonomije danas ne bi bile na postojećem nivou razvoja da nije bilo tih banaka da obezbede potrebne investicije za privredu. Upravo zbog toga savremene svetske ekonomije se bez njih ne bi mogle zamisliti.

Nakon sastanka vodećih ljudi nekoliko razvojnih banaka 2010. godine, predloženo je da se njihova kooperacija ozvaniči. Tako je nastao *The International Development Finance Club (IDFC)*. *The International Development Finance Club* je mreža 20 vodećih razvojnih finansijskih institucija (banaka) koje sprovode svoje aktivnosti na nacionalnom, regionalnom i internacionalnom nivou širom sveta.²

¹ Vukadinović, P., Jović, Z., „Investicije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012.

² Ms. Anna Lvova (2013) "International Development Finance Club: Who We Are and What We Do" [dostupno na sajtu: http://sustainabilityconference.veb.ru/sites/5276664eab30494a1b000002/content_entry52908e53ab30491367000115/52bd9340ab304903b70002b7/files/Lvova_IDFC_Info_VEB_final.pdf, pregledano 22.03.2014.]

U 2012. godini ovih 20 članica je imalo ukupnu aktivu od više od 2.000 milijardi američkih dolara. One su finansijeri, savetnici, partneri i implementatori čiji je cilj da mobilišu finansije i ekspertizu za razvojne projekte.

Takođe, dele zajedničku viziju razvojnih strategija koje podržavaju održiva unapređenja u oblastima ekonomije, ekologije, društvenog i ljudskog napretka.

Članice *IDFC* su sledeće finansijske institucije:

- 1) Crnomorska trgovinska i razvojna banka (Grčka)
- 2) Hrvatska banka za obnovu i razvitak
- 3) Turska banka za razvoj industrije
- 4) Francuska agencija za razvoj
- 5) Kfw (Nemačka)
- 6) Vnesheconombank (Rusija)
- 7) Indijska banka za razvoj male privrede
- 8) Indonezijska eksport-import banka
- 9) Kineska razvojna banka
- 10) Korea Finance Corporation
- 11) Japanska agencija za internacionalnu saradnju
- 12) Centralno Američka banka za ekonomske integracije (Honduras)
- 13) Razvojna banka Latinske Amerike (Venecuela)
- 14) Brazilska razvojna banka
- 15) Nacional Financiera (Meksiko)
- 16) Bancoldex (Kolumbija)
- 17) BancoEstado (Čile)
- 18) The Caisse de Dépôt et de Gestion (Maroko)
- 19) Razvojna banka južne Afrike
- 20) Razvojna banka zapadne Afrike (Togo)

Slika br. 1 Članovi IDFC-a

3

³ IDFC (2014) members[dostupno na sajtu <http://www.idfc.org/Who-We-Are/members.aspx>, pregledano 22.03.2014.]

2 Kineska razvojna banka

Tokom svoje burne istorije Kinaje imala periode uspona i padova.

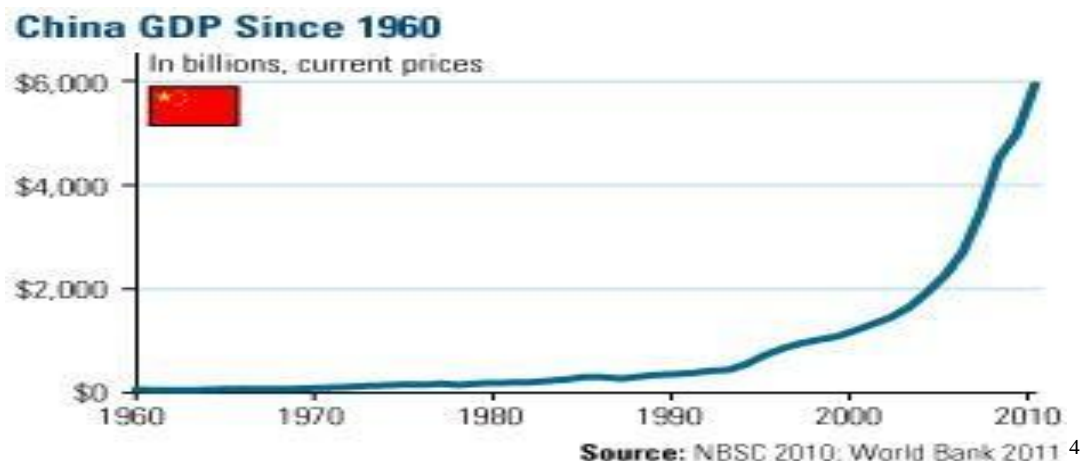
9. septembra 1976. godine umro je sekretar centralne vojne komisije komunističke partije Kine i vođa kineske države Mao Cedung i ostavio svojim naslednicima da se bore za problemima nastalim tokom “velikog koraka napred” i “kulturne revolucije”.

Od 1978. godine u Kini su započele reforme kojima su u centralno-plansku privredu polako implementirani elementi tržišne ekonomije. Otac ovih reformi bio je **Deng Sjaoping** – koji i ako nije imao zvaničnu funkciju, bio je de facto vođa narodne republike Kine. On je verovao da u okviru socijalizma može da postoji tržišna ekonomija, kao i da u okviru kapitalizma može da postoji ekonomsko planiranje. U istoriji je ostala zapamćena njegova izjava: “Nije važno da li je mačka crna ili bela, važno je da lovi miševe”.

Tokom 80-tih godina Kina je kombinovala plansku i tržišnu ekonomiju, a otvorena su i vrata stranim investicijama u specijalne ekonomske zone duž obale zemlje.

Zahvaljujući ovim ekonomskim reformama došlo je do eksponencijalnog rasta kineskog bruto društvenog proizvoda. U periodu od oko 30 godina Narodna Republika Kina je od jedne nerazvijene zemlje postala ekonomska supersila, sa prosečnim rastom BDP-a od oko 10%, a koja je početkom ove godine postala jača trgovinska sila i od SAD-a. Pojedini ekonomisti smatraju da će do 2016. Kina preteći Ameriku i po visini BDP-a i tako praktično postati najjača ekonomija sveta.

Grafik br.1 Istorijski razvoj bruto društvenog proizvoda Kine

⁴ Forbes (2012) “China's Pyramid Of Power“ [dostupno na sajtu: <http://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2012/10/16/chinas-pyramid-of-power/>, pregledano 18.03.2014.]

- *GDP* = bruto društveni proizvod
- *billions* = milijarde

Ovaj privredni bum neminovno je doveo do porasta životnog standarda tako da je u 2013. godini čak 97 miliona kineskih turista posetilo strane zemlje, što je izuzetan porast u odnosu na 2004. godinu kada ih je bilo samo 24 miliona.

Naravno, izuzetno značajnu ulogu u privrednoj ekspanziji Kine je imala upravo Kineska razvojna banka.

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 1994. godine.

Pravni zastupnik: Čen Juan

Osnovni kapital: 306.71 milijardi Juana (oko 35 milijardi Evra)

Sedište: No. 18 Fuxingmennei Street, Xicheng District, Peking

Kineska razvojna banka (*CDB*) je finansijska institucija u 100%-tnom vlasništvu Narodne Republike Kine. Ona predstavlja jednu od najmoćnijih finansijskih institucija na svetu, kojom upravlja kineski ekvivalent guvernera, pod direktnom juresdikcijom državnog saveta Kine .

Banka se specijalizovala u obezbeđivanju srednjeročnih i dugoročnih investicija koje pomažu razvoj robustne ekonomije (tržišta koja nastavljaju da rade ukprkos izmenama tržišnih uslova) i zdrave, prosperitetne zajednice. Njen poslovni fokus je usklađen sa strategijom nacionalne ekonomije, tako da se nalazi u srcu kineskog ekonomskog modela – tzv. socijalizam sa kineskim karakteristikama. Uloga banke je sledeća:

- Podržava razvoj nacionalne infrastrukture, bazične industrije, ključnih sektora u nastajanju i projekata od nacionalnog značaja
- Promovisanje koordinisanog regionalnog razvoja i urbanizacije finansiranjem malih preduzeća, obrazovanja, zdravstvene zaštite, ruralnih investicija, socijalnih stanova i ekoloških inicijativa
- Olakšavanje kineskih cross-border investicija i globalnih poslovnih kooperacija⁵

Njen glavni cilj je da podržava makroekonomsku politiku vlade i finansira nacionalni ekonomski razvoj i strategijske strukturne promene u ekonomiji.

⁵ CDB (2005) „Mission Statement“ [dostupno na sajtu: <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=99>, pregledano 19.03.2014.]

Banka je razvila sistem finansiranja lokalne samouprave koja je ubrzala urbanizaciju, čime je više hiljada ljudi spašeno od siromaštva.

CDB je preuzela vodeću ulogu u rukovođenju kineske ekonomije. Imala je značajan uticaj na živote miliona ljudi. Kineska razvojna banka je vodeći finansijer razvoja infrastrukture, bazičnih i ključnih industrija, sa preko 7000 zaposlenih.

Nezaustavljiv prodor velikih kineskih kompanija kao što su *Huawei*, *Zte*, *PetroChina*, *Sinopec*, *China Minmetals*, *Yingli* itd. na svetsko tržište predstavlja dokaz o tome kakav uticaj ova banka zapravo ima i koliko je značajna za razvoj kineske ekonomije.⁶

CDB je kreirana da bude neophodan pokretač Kineske socijalno-ekonomske razvojne strategije i finansirala je čitav spektar mega-projekata uključujući čuvenu branu Tri klisure, koja predstavlja najveću hidroelektričnu branu na svetu (procenjuje se da je izgradnja koštala oko 25 milijardi dolara), železničku prugu Peking - Kaulun dugačku 2397 km, sa 790 mostova i 160 tunela, projekte kanala za navodnjavanje i transport prirodnog gasa, program nacionalne rezerve nafte, prostor za olimpijske igre u Pekingu, svetski sajam u Šangaju, brzu prugu Peking - Šangaj, Šangajski aerodrom itd. Bitno je naglasiti da se finansije ne slivaju samo u gradske zone već se ulaže i u proces ubrzane urbanizacije, obezbeđujući investicije za infrastrukturu i van kineskih mega-gradova.⁷

Glavni cilj Kineske razvojne banke, kao finansijske institucije, je da podržava makroekonomsku politiku vlade i da podržava nacionalni ekonomski razvoj i strategijske strukturne promene u ekonomiji. Samo u poslednjoj deceniji *CDB* je pozajmila 1.6 triliona juana za više od 4000 projekata za infrastrukturu, komunikacije, transport i bazičnu industriju. Čak 99.77% kamate je uspešno vraćeno što je indikator vrhunskih performansi. Krajem 2010. godine *CDB* je imala čak 687.8 milijardi dolara pozajmica, što je duplo više od svetske banke. Ona je najveći svetski zajmodavac strane valute.

Za finansijske izveštaje kineske razvojne banke koriste se kineski računovodstveni standardi i međunarodni računovodstveni standardi (**IFRS**). Sličnost između ova dva standarda iznosi oko 95%. Reviziju ovih izveštaja je izvršila kompanija *Deloitte Touche Tohmatsu Certified Public Accountants LLP (DTT)* u skladu sa kineskim i internacionalnim standardima revizije.⁸

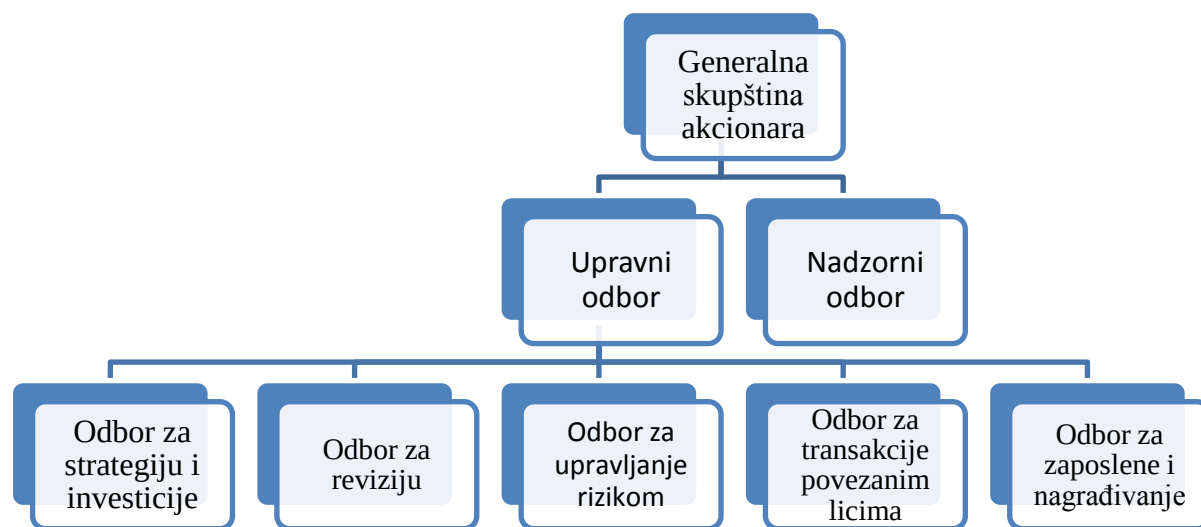
⁶FT (2013) Q&A: “(Almost) all you need to know about china development bank” [dostupno na sajtu: <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2013/05/29/qa-almost-all-you-need-to-know-about-china-development-bank/#axzz2y7ZhZc9W>, pregledano 25.03.2014.]

⁷IDFC (2013) Members - China Development Bank [dostupno na sajtu: <http://www.idfc.org/members/cdb.aspx>, pregledano 05.04.2014.]

⁸CDB (2013) Important notice [dostupno na sajtu: <http://www.cdb.com.cn/english/NewsInfo.asp?NewsId=4440>, pregledano 20.04.2014.]

Međunarodni kreditni rejting banke u 2012. godini je bio izuzetno visok. *Moody's* je banci dodelio rejting Aa3 (visok kvalitet i veoma niski kreditni rizik na dugi rok), a *Standard & Poor's* je dodelio AA- (ekvivalent Aa3 rejtinga).⁹

Slika br. 2 Organizaciona struktura banke

10

CDB u suštini ima prevashodnu ulogu finansijera projekata predviđenih petogodišnjim planovima vlade Kine. Da bi se ispunio cilj, predviđen 12-tim petogodišnjim planom, podizanja energetske efikasnosti i smanjenje emisije štetnih gasova unapređivanjem termo elektrana, *CDB* je obezbedila finansije za veliki broj projekata koje uključuju termoelektrane, hidroelektrane i vetroelektrane. Banka je takođe obezbedila finansije za izgradnju ključnih saobraćajnica, nacionalne mreže autoputeva i železničkih pruga. Ulaganje u primarni sektor je jedan od prioriteta kineske razvojne banke. Do kraja 2012. banka je petrolejskoj industriji pozajmila iznos od 74 milijarde dolara. 21 milijarda dolara je uložena u industriju uglja.

Vodećim kineskim telekomunikacionim kompanijama (*China Unicom*, *China Tietong*, *China Mobile* and *China Telecom*), kao i kompanijama za proizvodnju telekomunikacione opreme (*Huawei*, *ZTE*) *CDB* je obezbedila oko 14 milijardi dolara pozajmice za proširivanje mreže i unapređenje postojećih sistema. Banka je finansirala izgradnju javne infrastrukture kao što su civilni aerodromi, gradske železnice, trgovci, mostovi itd.

⁹ CDB (2013) Financial Summary [dostupno na sajtu <http://www.cdb.com.cn/english/NewsInfo.asp?NewsId=4442>, pregledano 20.04.2014]

¹⁰ CDB (2013) Organisational Structure [dostupno na sajtu: <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=97>]

U 2012. godini glavni fokus banke je ostao na primarnom sektoru kao što je ugalj, struja, transport, poljoprivreda, snabdevanje vodom, telekomunikacije i infrastruktura. Banka je obezbedila podršku projektima od nacionalnog značaja kao što su infrastruktura za prevoz uglja, nacionalna mreža autoputeva, brze pruge, metro sistem železnice i strujne mreže. Osim toga uloženo je u koordinisani regionalni razvoj, industrijsku rekonstrukciju i poboljšanja, industrije u nastajanju, zaštitu životne sredine, poboljšanje životnog standarda ljudi u saradnji sa lokalnim predstavnicima, stambenu izgradnju, zdravstvo, otvaranje novih radnih mesta itd.

Nastavljena je podrška socijalnoj stambenoj izgradnji, a kroz studentske kredite 2.13 miliona studenata je našlo svoj put do odgovarajućeg obrazovanja. Kineska razvojna banka takođe je potpisala ugovor o kreditiranju sa Kineskom fondacijom za smanjenje siromaštva, i obavezala se da kreditira Fondaciju sa jednom milijardom juana. Taj mikro-finansijski kredit najveći je kredit te vrste u Kini. Zahvaljujući tome, svake godine 150.000 poljoprivrednika izađe iz siromaštva.

Zahvaljujući Kineskoj razvojnoj banci životi miliona ljudi su se promenili na bolje. Ona je direktno odgovorna za izuzetnu privrednu snagu koju danas poseduje Narodna Republika Kina.

Uzimajući navedene informacije u obzir možemo zaključiti da su gotove sve hipoteze ovog istraživanja dokazane.

3 Vnesheconombank (Ruska razvojna banka)

Današnja ekonomija Rusije je neraskidivo vezana za centralno-plansku privredu, Sovjetski Savez i vladavinu komunističke partije.

Širenjem marksizma na istok dolazi do njegove dvostruke mutacije – preobražaja u lenjinizam i staljinizam. To je značilo gubitak njegove demokratske sadržine i potpunu prevagu ka autoritarizmu, a zatim i totalitarizmu. Raskida se sa demokratskim slobodama i pravima koja su suštinski deo socijalističkog pokreta. Oktobarska socijalistička revolucija u Rusiji predstavljala je novo razdoblje u istoriji čovečanstva i raskid sa starim sistemom političkih i društvenih odnosa

Nakon oktobarske revolucije 1917. godine nova boljševička vlada je uspostavila mir sa centralnim silama. Ali umesto mira, u Rusiji je nastupio krvavi građanski rat koji je trajao četiri naredne godine. To je bio period tzv. „ratnog komunizma“ koji je predstavljao skup nužnih mera diktiranih ratom, čija su glavne odlike bile nacionalizacija i korišćenje bonova, odnosno upitnica na ekonomska dobra koja su trebala da zamene novac. 1921. godine Lenjin uvodi privredni sistem pod nazivom „Nova ekonomska politika“. On je imao za cilj da se stvori planska, na opštoj društvenoj svojini bazirana, bestržišna socijalistička privreda.¹¹

Po Lenjinovom mišljenju preduslov za prelaz na socijalistički sistem privređivanja je bio prelazak na državni kapitalizam, koji se već dogodio u mnogim Evropskim zemljama.

U jeku implementacije Nove ekonomske politike, 1924. godine Lenjin umire od srčanog udara.

Ubrzo nakon Lenjinove smrti na vlast dolazi Josif Visarionovič Džugašvili Staljin – koji je implementirao novi sistem, a koji je postao istorijski sudbonosan, ne samo za Rusiju, već i za ceo svet. Reč je naravno o staljinizmu.

Staljin je 1928. godine, u skladu sa svojim konceptom ubrzane industrijalizacije i kolektivizacije, implementirao prvi petogodišnji plan. Uvedena je stroga planska privreda. Proizvodnja, raspodela i potrošnja planirale su se iz jednog jedinstvenog centra. Sve privredne jedinice bile su deo jedinstvenog sistema, a delile su se na one koje planiraju i one koje izvršavaju plan. Vrhovni organ planiranja je bila Državna planska komisija.

U staljinizmu nisu postojali tržišni zakoni i prvenstveni cilj privređivanja nije stvaranje profita već podmirivanje potreba građana. Razlika između cene koštanja nekog proizvoda i samog proizvoda ne čini profit, nego ulazi u nacionalni dohodak. Privatna svojina nije postojala u klasičnom smislu te reči, ali je postojala lična svojina, koja se smela upotrebiti samo za ličnu potrošnju. Postojao je samo jedan poslodavac – država. Započeta je izgradnja novih krupnih objekata teške industrije, a privatni sektor je u potpunosti likvidiran. Ukupno tri petogodišnja plana (1928-1932, 1933-1937, 1938-1942) imali su za rezultat industrijalizaciju zemlje i solidnu industrijsku bazu.

¹¹Gams, A., „Svojina“, Naučna Knjiga, Beograd, 1991.

Upravo zahvaljujući petogodišnjim planovima Sovjetski Savez je od jedne zaostale i agrarne zemlje sa većinski funkcionalno nepismenim stanovništvom, postao industrijska velesila koja je po nivou bruto društvenog proizvoda bila druga na svetu (odmah iza SAD-a), sposobna da lansirala prvi svemirski satelit i pošalje prvog čoveka u svemir. Lako se može izvesti zaključak da nije bilo centralno - planske privrede i ubrzane industrijalizacije, Rusija (odnosno SSSR) ne bi bila u stanju da se odbrani od agresije nacističke Nemačke i preokrene tok drugog svetskog rata.

Upravo ta dostignuća i takva izuzetna transformacija u tako kratkom vremenskom periodu zahteva pažnju mislećih ljudi širom zemaljske kugle. U periodu od 50 godina, SSSR je povećao nacionalni bruto dohodak preko devet puta.

Nažalost, cenu ove društvene promene platili su generacije ljudi. Staljinova istorijska uloga je doživela nepodeljenu osudu zbog drastičnih zloupotreba vlasti. U njegovim čistkama su stradale mase ljudi. Staljin je stvorio kultličnosti, kult nepogrešivog čoveka koji nosi čitavu državu i čija je reč merilo istinitosti.

Posle drugog svetskog rata uveden je četvrti petogodišnji plan (1946-1950) čime je nastavljena industrijska izgradnja.

1949. godine Rumunija, Bugarska, Albanija, Češka, Slovačka, Poljska i Demokratska Republika Nemačka zajedno sa Sovjetskim Savezom stvorili su Savet za međusobnu ekonomsku pomoć kao odgovor na osnivanje Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj u Zapadnoj Evropi. Kasnije su se priključile i Mongolija, Kuba i Vijetnam. Među zemljama posmatračima bila je i tadašnja SFRJ.

U periodu od 1950. do 1973. godine SSSR je doživeo najveći rast društvenog proizvoda, u proseku 3.6% na godišnjem nivou.¹² Sovjetsko rukovodstvo je baziralo industrijski razvoj zemlje na primarnom sektoru (teškoj industriji), kapitalnim dobrima i vojnoj industriji. Tokom perioda ubrzanog ekonomskog rasta, udeo investicija se značajno povećao, sa 14% na 30%. Međutim, to je takođe značilo da je nivo investicija rastao brže nego BDP. Strukturalne promene koje su nastale premeštanjem radne snage iz poljoprivrede u industriju dovelo je do povećanja produktivnosti radnika. Brz rast produktivnosti može se pripisati i tehničkom i tehnološkom napretku upravo u ovom periodu. Do kraja '70-tih, Sovjetski Savez je bio velika industrijska sila, koji je u posmatrano apsolutnim odnosima prevazišao ostatak sveta u celom nizu ključnih sektora. SSSR je bio drugi svetski proizvođač iza SAD i najveći proizvođač nafte, čelika, cementa, azbesta, traktora, i mnogih alata za mašine. Svet je zavideo sovjetskom svemirskom programu. Sve ovo je postignuto takoreći bez nezaposlenosti ili inflacije.

¹²Numa Mazat Numa Mazat i Franklin Serrano (2013) "An analysis of the Soviet economic growth from the 1950's to the collapse of USSR" [dostupno na sajtu: <http://www.centrosraffa.org/public/bb6ba675-6bef-4182-bb89-339ae1f7e792.pdf>, pregledano 02.05.2014.]

SSSR je imao izbalansiran budžet i čak mali višak svake godine. Interesantno je primetiti da ni jedna zapadna vlada nije uspjela da postigne ovaj rezultat, kao što nisu uspjeli da postignu nultu inflaciju i potpunu zaposlenost, stvari koje su takođe postojale u Sovjetskom Savezu.

Zapadni kritičari Sovjetskog Saveza su o ovome ćutali, jer je to pokazivalo sposobnosti čak i tranzicionalne privrede, a naročito socijalizma.¹³

Period od 1974. pa sve do uvođenja Perestrojke predstavlja period ekonomske stagnacije Sovjetskog Saveza. Prosečan rast BDP-a je iznosio manje od 1%. Procenjuje se da je 1989. godine Sovjetski BDP iznosio tek polovinu Američkog.¹⁴

Nakon preuzimanja funkcije generalnog sekretara komunističke partije Sovjetskog Saveza, Mihail Gorbačov je preuzeo niz političkih i ekonomskih reformi po imenu perestroika.

Sprovedene mere liberalizacije nisu dovele do odgovarajućih rezultata (za razliku od Kine) i 26.12.1991. Sovjetski Savez prestaje da postoji.

Ruska razvojna banka je osnovana daleke 1922. godine kao „Ruska komercijalna banka“.

Njen naziv, pravni status i aktivnosti određeni su federalnim zakonom koji je usvojen 17.05.2007. kada je preimenovana u „banka za razvoj i ekonomske odnose sa inostranstvom“ (Vnesheconombank), a to ime nosi i danas.

Vnesheconombank je korporacija u vlasništvu države Rusije, sa sedištem u Moskvi i 16.945 zaposlenih.¹⁵ Ova finansijska institucija je u funkciji razvoja Ruske ekonomije, upravljanja javnim dugovima i penzionim fondom.

Banka je deo državnog plana da smanji rizike investiranja u Rusku ekonomiju, poveća konkurentnost i ohrabri investiranje u ekonomiju i kao takva se finansira direktno iz državnog budžeta.

Prioriteti investicionih aktivnosti po sektorima VEB su sledeći:

- Konstrukcija aviona raketa i svemirskih kompleksa
- Brodogradnja
- Elektronska industrija
- Atomska industrija uključujući nuklearni inženjering
- Transport
- Topionička industrija (proizvodnja specijalnih čelika)

¹³ Crvena kritika (1997) „Rusija: od revolucije do kontra-revolucije“ [dostupno na sajtu: <http://www.crvenakritika.org/istorija/62-rusija-od-revolucije-do-kontra-revolucije>, pregledano 02.05.2014.]

¹⁴ CIA (1990) THE WORLD FACTBOOK ELECTRONIC VERSION [dostupno na sajtu: <http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact90/world12.txt>, pregledano 26.04.2014.]

¹⁵ Bloomberg Businessweek, Company Overview of State Corporation Bank for Development and Foreign Economic Affairs [dostupno na sajtu: <http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=9284392>, pregledano 03.05.2014.]

- Drvoprerađivačka industrija
- Odbrambeni industrijski kompleks
- Poljoprivredno - industrijski kompleks
- Strategijske kompjuterske tehnologije i softver
- Informacioni i komunikacioni sistemi
- Medicinska oprema i farmaceutska industrija¹⁶

Vnesheconombank finansira kapitalne investicione projekte u cilju privrednog rasta. Ona se ne takmiči sa komercijalnim bankama i učestvuje samo u onim projektima za koje nema podrške privatnih investitora. Jedan od prioriteta banke je i servisiranje spoljnog duga iz Sovjetske ere.

Glavni zadaci su ubrzavanje ekonomskog rasta, diversifikacija Ruske ekonomije i inovativni razvoj koji omogućava proizvodnju visokotehnoloških dobara koji se plasiraju na globalno tržište, a koji zahtevaju investicije velikih razmera u domicijalnu privredu.

Direktor banke je Vladimir Dimitriev, a predsednik nadzornog odbora je ruski premijer Dmitrij Medvedev.

Slika br. 3 Kreditni rejting banke:

Rejting agencija	Datum potvrđivanja	Rejting
<i>Standard&Poor's</i> ¹⁷	29.04.2014.	BBB-
<i>Fitch</i>	24.01.2014.	BBB
<i>Moody's</i> ¹⁸	02.04.2014.	Baa1

Rejtinzi BBB i Baa označavaju srednji kvalitet ali nedovoljnu pouzdanost na duži rok.¹⁹

Glavne funkcije banke su sledeće:

¹⁶Vnesheconombank (2014) Veb profile [dostupno na sajtu: <http://www.veb.ru/en/about/>, pregledano 03.05.2014.]

¹⁷ Standard&Poors (2014) Vnesheconombank rating [dostupno na sajtu: http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/ratings/entity/-/orgdetails/sectorCode/FI/entityId/390455, pregledano 03.05.2014.]

¹⁸Vnesheconombank (2014) Ratings [dostupno na sajtu: <http://www.veb.ru/en/about/ratings/>, pregledano 03.05.2014.]

¹⁹ Stakić, B., Barać, S., „Međunarodne finansije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010.

- ❖ finansiranje investicionih projekata u cilju modernizacije gradova čijom ekonomijom dominira jedna grana industrije ili jedna kompanija (tzv. mono-gradovi)
- ❖ podrška za mala i srednja preduzeća
- ❖ podrška ruskim izvozniciima
- ❖ pomoć u privlačenju direktnih stranih investicija

U 2012. godini nivo realnih investicija je prevazišao nivo investicija predviđenih razvojnom strategijom za 2011-2015. godinu za čak 35.6%.

U ovom periodu najviše je ulagano u industriju, infrastrukturu i agro-industrijske komplekse. Ukupna aktiva banke beležila je rast svake godine, što se može videti na priloženoj tabeli.

Slika br. 4 ukupna aktiva Ruske razvojne banke od 2007. do 2012. godine

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ukupna aktiva	544.5	1613,9	1868.6	1891.2	2296.5	2588.9

²⁰

*u milijardama rubalja

Najveći deo kredita, čak 88.4%, banka izdaje na rok od preko 5 godina, 8.6% kredita na rok od 3 do 5 godina, 1% na period od 1 do 3 godine i samo 2% na period do godinu dana.

Veliki broj projekata koje je finansirala Vnesheconombank u 2012. godini je uspešno završen i stavljen u upotrebu. Najznačajni projekti i pozitivni efekti na Rusku ekonomiju i ljudske živote do kojih su dovele investicione aktivnosti Ruske razvojne banke su sledeće:

²⁰Vnesheconombank (2013) Annual report 2012 [dostupno na sajtu http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/reports/annual/VEB_Annual_2012_e.pdf, pregledano 03.05.2014]

- Konstrukcija svemirske letelice Express-AM7 koja će značajno unaprediti komunikaciju stanovnika Ruskih regiona, stvoriti povoljne uslove za razvoj informacionih i komunikacionih tehnologija, uključujući tu mobilne mreže i povećati budžetske prihode na svim nivoima za oko 145 miliona dolara.
- Izgradnja tankera sa kombinovanim navođenjem (rečno-morsko) za izvoz ulja i naftnih proizvoda. Ovo će dovesti do razvoja ruskog rečnog i morskog transporta, unapređenja flote, povećanja volumena transporta ulja, kao i do otvaranja novih radnih mesta u ovoj industrijskoj grani
- Konstrukcija modernih tokova i gasnih generatora, koji će značajno unaprediti energetske efikasnost. Ovo će dovesti do otvaranja novih radnih mesta u gradu Iževsk, do povećanja budžetskih prihoda za oko 70 miliona dolara kao i do minimalnog uticaja na okolinu zbog korišćenja savremenih tehnologija.
- Razvoj regiona Talitski koja se nalazi na velikom nalazištu soli, magnezijuma i drugih prirodnih resursa. Biće otvoren rudnik kao i fabrika za preradu ruda uz pomoć najnovijih tehnologija.
- Izgradnja više kompleksa staklenih bašti radi povećanja proizvodnje voća i povrća. Ova investicija će dovesti do otvaranja preko 500 novih radnih mesta i povećanja budžetskih prihoda na svim nivoima za oko 13 miliona dolara.
- Unapređenje javno - privatnog partnerstva (više projekata izgradnje agro - industrijskih kompleksa, mostova, dečijih vrtića, sistema za vodosnabdevanje)
- Ugovor sa Nemačkom razvojnom bankom (KfW) za finansiranje projekata čiji je fokus na modernizaciji, inovaciji i energetske efikasnosti, uključujući one za zaštitu klime i razvoj obnovljivih resursa
- Kreditiranje stambene izgradnje
- Aktivnosti u rešavanju problema i izgradnji infrastrukture u najistočnijim delovima zemlje.
- Organizovanje specijalnih kurseva za inicijatore investicionih projekata
- itd.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je Vnesheconombank imala izuzetan uticaj na ekonomiju Ruske federacije. Kao glavni dokaz za to mogu se koristiti statistički podaci koji nam govore da je Ruski BDP u konstantnom rastu od 2000-te godine, pa tako u 2013. godini iznosi 2.553 milijardi dolara, da država svake godine beleži privredni rast, da je nezaposlenost oko 5.5%, da manje od 11% ljudi živi ispod linije siromaštva, da je javni dug u 2013. godini iznosio oko 7.9% BDP-a i da ima tendenciju pada.²¹

²¹ CIA (2014) The World Factbook [dostupno na sajtu: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, pregledano 10.05.2014.]

Za razliku od drugih država u svetu, Rusija nije toliko snažno osetila posledice velike svetske ekonomske krize, zahvaljujući kratkoročnim makroekonomskim merama i niskom nivou javnog duga.

Radi energetske sigurnosti i boreći se protiv posledica katastrofalne privatizacije koju je sproveo Boris Jelcin, režim Vladimira Putina je sproveo ponovnu nacionalizaciju Ruske naftne industrije. Ruski BDP je od 2000. do 2008. godine imao rast u proseku od 7% godišnje. Zahvaljujući aktivnostima Ruske narodne banke inflacija je dostigla svoj istorijski minimum od raspada Sovjetskog saveza u aprilu 2012. godine u visini od 3.6%.

Može se zaključiti da su mere koje sprovodi Ruska vlast intervenišući u privredi dovele do pozitivnih efekata na ekonomiju i život ljudi, a jedna od ključnih institucija te državne intervencija je upravo Ruska razvojna banka. Ovim su dokazane hipoteze istraživanja.

4 KfW Bankengruppe (Nemačka razvojna banka)

Potpisivanjem Versajskog mirovnog ugovora iz juna 1919. godine okončani su Nemački ratni napori u prvom svetskom ratu. Gubljenjem teritorija Nemci su takođe izgubili veliki broj prirodnih resursa, 90% trgovačke flote im je konfiskovano i morali su da plaćaju ratne reparacije zemljama pobednicama (Francuskoj i Velikoj Britaniji) koje su u jednom momentu dostigle čak 132 milijarde zlatnih maraka. U prvim godinama svog postojanja Vajmarska Republika se suočila sa još većim problemima kao što je bila trogodišnja hiperinflacija. Nakon ovog perioda usledio je kratak period ekonomskog oporavka. Međutim, velika ekonomska kriza iz 1929. godine ubrzo je prešla Atlantski okean i pogodila zemlje Evrope. Velika količina novca je napustila Nemačku što je dovelo do krize likvidnosti. Došlo je do ogromnog pada cena, nezaposlenost je vrtoglavo rasla i veliki broj firmi je ugašen.²² Upravo u političkom i ekonomskom kontekstu velike depresije je došlo do uspona nacizma u Nemačkoj. Krah kapitalističkog sistema je direktno odgovoran za pobedu Adolfa Hitlera i sve događaje koje su usledili nakon toga. Ova činjenica potvrđuje hipotezu da neregulisano tržište neminovno dovodi do krize.

Nacional-socijalisti su privredu posmatrali na sasvim drugi način od klasične ekonomske nauke. Za njih je privreda podređena državi, državnom interesu, društvenom životu i predstavlja delatnost upravljenu ka postizanju viših ciljeva, tačnije postizanja blagostanja naroda.

U teorijama i govorima nacional - socijalističkih teoretičara mogu se uočiti velike sličnosti sa kapitalizmom. Težnja pojedinca da za sebe stvori dobit predstavlja stimulans bez koga privreda ne može da postoji i stoga je za nacionalni socijalizam lična inicijativa, lična preduzimljivost privrednika, jedan od najvažnijih činilaca u privredi.

Međutim, oni su takođe tvrdili da u svojim kalkulacijama, privreda mora uzeti u obzir uvek i činilac opšte korisnosti, opšteg dobra, koji treba da stoji iznad koristi što je pojedinac ima od svoga privređivanja. A zato se stara država.²³

Nacisti su odbacivali i liberalizam i komunizam kao neprijatelje Nemačkog naroda i tvrdili da je samo nacional - socijalizam jedini ispravan put.

Da bi ispunio svoje ciljeve o osvajanju sveta, Hitleru je trebala jaka ekonomija.

Protiv posledica velike ekonomske depresije on i njegovi ministri su se borili kejnzijskim merama u obliku velikih javnih radova, javnim finansijama i državnim investicijama u privredu što je stimulisalo privredu, stvorilo nova radna mesta i dovelo do privrednog rasta.

²²Larry Liu (2013) "Economic Policy in Nazi Germany: 1933-1945" [dostupno na sajtu: http://www.academia.edu/4736105/Economic_Policy_in_Nazi_Germany_1933-1945, pregledano 18.05.2014.]

²³Gregorić, D. "Privreda nacionalnoga socijalizma", Beograd, 1936.

Ogromni javni radovi su se ogledali u izgradnji autobahnova (mreže autoputeva) – koji su povezivali nemačke gradove, što je stimulisalo autoindustriju. 1937. godine u Nemačkoj je Hitler otvorio *Volkswagen* koji je proizvodio jeftine automobile za Nemačke porodice.

Sindikati i druge vrste radničkog okupljanja su bili zabranjeni, a nacisti nisu zadirali u interese velikih industrijalaca. Plate radnika su bile zamrznute, a cene strogo kontrolisane od strane države čime je izbegnuta inflacija.

Pripremajući se za rat, a kao odgovor na sovjetske petogodišnje planove, Hitler je poverio Geringu četvorogodišnji plan koji je trebao da pripremi Nemačku za drugi svetski rat. Osnovni postulati ovog plana su bile reforme koje su podrazumevale smanjenje nezaposlenosti, povećanje proizvodnje sintetičkih vlakana, javni radovi, povećanje proizvodnje automobila, razvoj građevinske industrije, dalji razvoj mreže autoputeva, izgradnja nacionalnih odbrambenih sistema, proizvodnja oružja, tenkova, borbenih vozila, aviona itd.

Ove ekonomske mere bile su potpuni uspeh. Nezaposlenost je u Nemačkoj 1933. godine iznosila oko 6 miliona, dok je januara 1939. godine manje od 300.000 ljudi bilo nezaposleno. Sa jakim ekonomijom iza sebe Hitler je konačno mogao da udje u rat i 1. septembra 1939. napada Poljsku. Najviše zahvaljujući Sovjetskom savezu Nemačka gubi drugi svetski rat. 30. aprila 1945. godine zastava pobeđe se zavijorila na zgradi Rajhstaga, a Hitler izvršava samoubistvo.

Evropa je bila potpuno opustošena godinama krvavog rata koji je odneo milione ljudskih života. Industrijski centri u većini gradova su bili potpuno uništeni, a većini ljudi je pretila glad.

5. juna 1947. godine Američki državni sekretar Džordž Maršal objavljuje program privredne rekonstrukcije Evrope poznat pod nazivom „Maršalov plan“, zaslužan za Nemačko ekonomsko čudo nakon drugog svetskog rata.

Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) – u bukvalnom prevodu kreditni institut za rekonstrukciju, je Nemačka razvojna banka sa sedištem u Frankfurtu, osnovana 1948. godine, a kao deo Maršalovog plana. Istorija osnivanja banke čvrsto je isprepletena sa smerom i sadržajem razgovora između SAD i Britanskih vojnih vlasti o budućoj strukturi bankarskog sistema u Nemačkoj. Od svog osnivanja *KfW* je predstavljala značajan faktor nemačke ekonomske politike kao specijalizovana institucija za finansiranje obnove mlade Savezne Republike Nemačke. Nemcima je bilo potrebno samo oko pet godina da obnove svoju zemlju nakon drugog svetskog rata. Nemačka ekonomija je rasla u proseku 8% na godišnjem nivou u periodu 1948-1953. godina. Ovde je Nemačka razvojna banka odigrala ključnu ulogu jer je usmeravala novac (dobijen od strane saveznika) u one sektorije industrije koji su bili ključni za ekonomski oporavak i koje su garantovale ekonomski rast i razvoj. U periodu rekonstrukcije više od polovine kreditnog volumena banke je otišlo za rudnike uglja, elektrane i čelik, što je pomoglo da se podmiri rastuća potreba za energijom i sirovinama. Ukupno 1.1 milijardi maraka je obezbeđeno prevashodno za velike proizvodne kompanije. Najviše su se razvijale hemijska i cementna industrija, zatim građevinska industrija, brodogradnja, a banka je obezbedila kreditnu podršku i za prehrambenu industriju. I ako je praktično do 1954. godine banka praktično ispunila svoju misiju, nemačka vlada nije želela da se odrekne organizacije koja je imala ogromnog udela u privrednom razvoju.

Ovom činjenicom su praktično dokazane sve hipoteze istraživanja. Nakon što je 1953. godine utvrđena visina duga Nemačke prema SAD, nemačka vlada je pokrenula specijalni fond koji je ubrzo postao glavni izvor kapitala banke. Tokom druge polovine 50-tih godina banka je uglavnom finansirala razvoj nedovoljno razvijenih regiona Nemačke.

Važnu stavku je predstavljalo i finansiranje izvoza jer su poslovne banke nudile samo kratkoročne kredite nemačkim izvozniciima.

Već krajem 50-tih KfW se od finansijske institucije za obnovu zemlje transformisala u banku koja pomaže nemačkoj privredi da zauzme i zadrži vodeće mesto na svetskom tržištu.²⁴

Nemačka razvojna banka je danas jedna od vodećih i najvećih razvojnih banki na svetu. Glavni cilj je poboljšanje ekonomskog, socijalnog i ekološkog stanja ljudi širom sveta. Poseban segment njenih aktivnosti predstavlja promovisanje zaštite životne sredine i borba protiv klimatskih promena.

80% udela u vlasništvu banke ima savezna republika Nemačke, a preostalih 20% nemačke savezne države. Banka se prevashodno finansira na međunarodnom tržištu kapitala i to prevashodno u evrima i američkim dolarima, a u manjoj meri i u australijskim dolarima, japanskim jenima i britanskoj funti, uglavnom preko obveznica za koje garantuje vlada Nemačke. Ovo omogućava banci da prikuplja sredstva po povoljnim uslovima. Osim toga, oslobođena je određenih vrsti poreza što joj omogućava da daje pozajmice po nižim stopama od poslovnih banki, mada je banci zabranjeno da se takmiči na tržištu sa njima.

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 1948. godine

Sedište: Frankfurt na Majni

Predsednik upravnog odbora: Ulrich Šreder

Zaposlenih: 5374

Bilansna suma (2013): 464,8 milijardi Evra

Banka je u 2013. godini ostvarila dobit od 1,273 milijardi evra (skoro duplo manji u odnosu na 2012. godinu). Sopstveni kapital je u stalnom porastu poslednjih 5 godina i u 2013. godini je iznosio 20,5 milijardi evra.²⁵

²⁴FundingUniverse, Kreditanstalt für Wiederaufbau History [dostupno na sajtu: <http://www.fundinguniverse.com/company-histories/kreditanstalt-f%C3%BCr-wiederaufbau-history/>, pregledano 20.05.2014.]

²⁵KfW, Erfolg in Zahlen [dostupno na sajtu: <https://www.kfw.de/KfW-Konzern/%C3%9Cber-die-KfW/Zahlen-und-Fakten/KfW-auf-einen-Blick/>, pregledano 20.05.2014.]

U domaćem okruženju banka se bavi sledećim aktivnostima

1. Promocija malih i srednjih preduzeća i poslovnih start-apova.
2. Programi za finansiranje stambene gradnje, zaštite životne sredine i finansijsku edukaciju klijenata
3. Finansijski programi za opštine
4. Osiguranje imovine

Osim toga banka potpomaže izvoz, socijalnu infrastrukturu, zaštitu životne sredine (finansiranjem razvoja obnovljivih izvora energije) i osigurava uvoz sirovina u Saveznu Republiku Nemačku.

Bitno je još naglasiti da KfW važi za jednu od najsigurnijih banaka na svetu i ima izuzetno dobar kreditni rejting.

Slika br. 5 Kreditni rejting Nemačke razvojne banke:

Rejting agencija	Datum potvrđivanja	Rejting
Standard&Poor's	Decembar 2013.	AAA
Fitch	Novembar 2013.	AAA
Moody's	Mart 2014.	Aaa

26

Nema sumnje da je osnivanje razvojne banke znatno doprinelo da se Nemačka posle nacionalsocijalizma i ratom upropašćene privrede ponovo brzo obnovi, što je na međunarodnom nivou postalo poznato kao „privredno čudo“, i da dospe na položaj vodeće privredne nacije na svetu. Blagodeti koje uživaju danas njeni građani, jasno pokazuje njen ogroman uticaj i neslućene visine koje se mogu dostići kada država na pravi način utiče na privredu. Nemačka je uspela da sa vrlo lošom startnom pozicijom, sa potpuno uništenom privredom i mnogim proteranim licima koje je trebalo integrisati u Nemačku, ipak ekonomski pretekne sve ostale evropske države, i da u roku od 20 godina preuzme vodeću ekonomsku ulogu u Evropi.

Ovde je bitno naglasiti još jednu posebnost nemačke ekonomske škole.

²⁶KfW (2013) Ratings [dostupno na sajtu: <https://www.kfw.de/KfW-Group/Investor-Relations/Rating/index.html>, pregledano 20.05.2014.]

Naime, ekonomski obrazac, koji je od drugog svetskog rata dominantan u Nemačkoj je tzv. socijalna tržišna privreda. Pobornici ovog modela su dve najveće stranke u Nemačkoj (hrišćansko-demokratska *CDU* i socijal-demokratska *SPD*).

Socijalna tržišna privreda u ekonomskoj teoriji važi za nemački „poseban put“, a u ekonomskoj politici za „treći put“ između komunizma i liberalizma. Razvila ju je Frajburška škola, odnosno grupa ekonomista i sociologa, teologa i pravnika još tridesetih godina prošlog veka, na Univerzitetu Frajburg, a kasnije, u vreme Ludviga Erharta, prvog nemačkog ministra privrede posle drugog svetskog rata, Hrišćansko-demokratska unija (*CDU*) ju je uvela u političku diskusiju, i postavila ju je kao privredni poredak u Nemačkoj.

Socijalna tržišna privreda važi za uspešan pokušaj da se u nekom društvu međusobno povežu principi slobode i socijalne odgovornosti.

Osnovna ideja socijalne tržišne privrede jeste ideja Ordo-liberalizma, kombinacije političkog i privrednog liberalizma, s jedne strane, i koncepta reda (*Ordo*) preuzetog iz katoličke socijalne doktrine, sa druge strane. Ordo-liberalizam bazira se na ekonomsko - liberalnim principima privatne svojine i konkurencije, ali, za razliku od liberalizma, on zahteva jaku državu čiji su zadaci, pre svega, definisanje i stvaranje jednog regulativnog okvira, koji, ukoliko se za to ukaže potreba, može da se odupre moći tržišta.

Socijalna tržišna privreda se temelji na jednoj jakoj državi koja definiše regulativni okvir tržišta, koja se izborila za sistem konkurencije, koji zatim većito održava uprkos pritiscima tržišta. Ona očekuje od države da interveniše tamo gde tržište nije ostvarilo društveno očekivane rezultate i da te rezultate koriguje.²⁷

Ovo je bilo izuzetno važno navesti kako bi se napomenulo i naglasilo da je privreda jedne od najjačih ekonomskih sila današnjice, taj nivo razvijenosti dostigla upravo državnom intervencijom u privredi, što samo potvrđuje hipoteze ovog istraživanja.

²⁷ Fondacija: Konrad Adenauer (2012) „Nemačka socijalna tržišna privreda“, [dostupno na sajtu: www.kas.de/wf/doc/kas_33628-1522-14-30.pdf?130225150953 , pregledano 22.05.2014.]

5 Brazilska razvojna banka

Do pre samo dve decenije Brazil je bio vrlo siromašna, slabo obrazovana i ekonomski neuravnotežena zemlja. Danas je po visini bruto društvenog proizvoda Brazil postao šesta ekonomija sveta, odmah iza SAD, Kine, Japana, Nemačke i Francuske.

Tokom pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka zemlja je doživela industrijski razvoj, ali je istovremeno došlo i do dramatičnog skoka nivoa inflacije. Jula 1994. godine, vlada je usvojila niz mera po nazivu „*Plano real*“ čija je svrha bila stabilizacija potrošačkih cena i kontrola inflacije. Plan je urodio plodom i do danas je inflacija pod kontrolom. Brazil je federacija sa 27 jedinica i većina državnih banaka u njima je disciplinovana. Sačinjen je i zakon o "fiskalnoj odgovornosti" prema kome gradonačelnici i guverneri mogu da budu zakonski gonjeni ako ne poštuju pravila.

Drugi važan aspekt Brazilskog ekonomskog čuda je politika razvoja industrije i poljoprivrede.²⁸ Upravo u ovom segmentu glavnu ulogu igra brazilska razvojna banka (*Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social – skraćeno BNDES*).

Brazilska razvojna banka je jedna od najvećih razvojnih banaka na svetu (odmah iza Kineske razvojne banke). Primera radi, iznos kredita koji je banka odobrila u 2010. godini je tri puta veći od onog koji je odobrila svetska banka. Osnovana 1952. godine kao vladina agencija sa ciljem da finansira razvojnu ekonomsku politiku, banka je imala ključnu ulogu u stimulisanju industrijske i infrastrukturne ekspanzije u zemlji.

Tokom godina, njene operacije su se menjale u skladu sa Brazilskim socio-ekonomskim izazovima. *BNDES* je u početku najviše finansirala infrastrukturni razvoj. Međutim, vremenom su i drugi sektori privredi dobijali pristup kreditima. Tako su tokom 60-tih godina finansirani agrikultura, kao i mala i srednja preduzeća. Veliki značaj banka je imala 70-tih godina u smanjenju uvoza robe, što je dovelo do najkompletnijeg industrijskog sektora u Latinskoj Americi.

Integrisanjem socijalnih elemenata u razvojnu politiku početkom 80-tih godina, banka menja ime u Brazilska banka za ekonomski i socijalni razvoj.

U to vreme banka je pomogala domaćim kompanijama da na domaćem tržištu njihovi proizvodi budu konkurentni uvoznim proizvodima a u isto vreme je pomagala i izvoz domaćih proizvoda.

²⁸Večernje novosti (2012) „Rađanje brazilskog čuda“ [dostupno na sajtu: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:396159-Radjanje-brazilskog-cuda>, pregledano 28.05.2014]

Uprkos talasu privatizacije koji se odigrao tokom devedesetih godina, banka je ostala izuzetno važan izvor kapitala za privredu.

U ovom periodu naglašena je uloga decentralizacije zemlje pa je najviše investirano u nerazvijena područja, kao i izvoznoj podršci malim i srednjim preduzećima. Rešavanje problema zagađenja životne sredine polako je dobijalo na važnosti.

1995. godine Brazilska Razvojna Banka je započela projekat podrške kulturi kroz investicije u filmsku produkciju i očuvanje Brazilske istorijske i umetničke nasleđa.²⁹

Danas banka nudi kreditnu podršku za izvoz, tehnološke inovacije, održivi razvoj, zaštitu životne sredine i modernizaciju državne administracije.

BNDES nudi nekoliko mehanizama finansijske podrške Brazilskim preduzećima svih veličina, kao i javnom sektoru, čime pokriva investicije u sve ekonomske sektore. Ona između ostalog finansira i ekspanziju domaćih kompanija na stranim tržištima. Preko 50 godina banka je motor privrednog razvoja Brazila, nudeći mehanizme finansijske podrške kompanijama, pojedincima i javnim preduzećima.

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 20.06.1952.

Predsednik upravnog odbora: Luciano Coutinho

Zaposlenih: 2853

Sedište: Brazilija, Brazil

Vlasništvo: 100% država Brazil

Promocija održivog razvoja predstavlja jedan od glavnih ciljeva banke. Ona je finansijska institucija koji preduzećima obezbeđuje kredite na duži vremenski period, kako privatnim tako i javnim. Transparentnost predstavlja jedan od stubova odnosa koje banka gradi sa klijentima. Kako bi imali konstantu vezu sa društvom, banka na regularnom nivou medijima daje informacije vezane za njene aktivnosti, finansiranje i kreditnu politiku.

Takođe, sve korisne informacije mogu se naći na sajtu banke.

Menadžment banke je kontrolisan od strane fiskalnog odbora i savetodavnog odbora u kojima sede predstavnici vlade i civilnog društva. Kao finansijska institucija predmet je inspekcije brazilske centralne banke i normama i rezolucijama nacionalnog monetarnog saveta. Takođe, inspekciju računa vrši i nacionalni savet računovođa, koji postavlja skupština.

²⁹BNDES, history [dostupno na sajtu:

http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/The_BNDES/history.html, pregledano 28.05.2014.]

Posvećenost transparentnosti u procesu donošenja odluka reflektuje se na način na koji banka vrši projektnu analizu i selekciju za finansijsku podršku. Zahtevi za finansiranje koje banka dobije moraju da prođu seriju procedura u kojoj konačnu odluku donosi više ljudi, a baziranu na objektivnim kriterijumima i samo nakon nekoliko nivoa predefinisane analize.

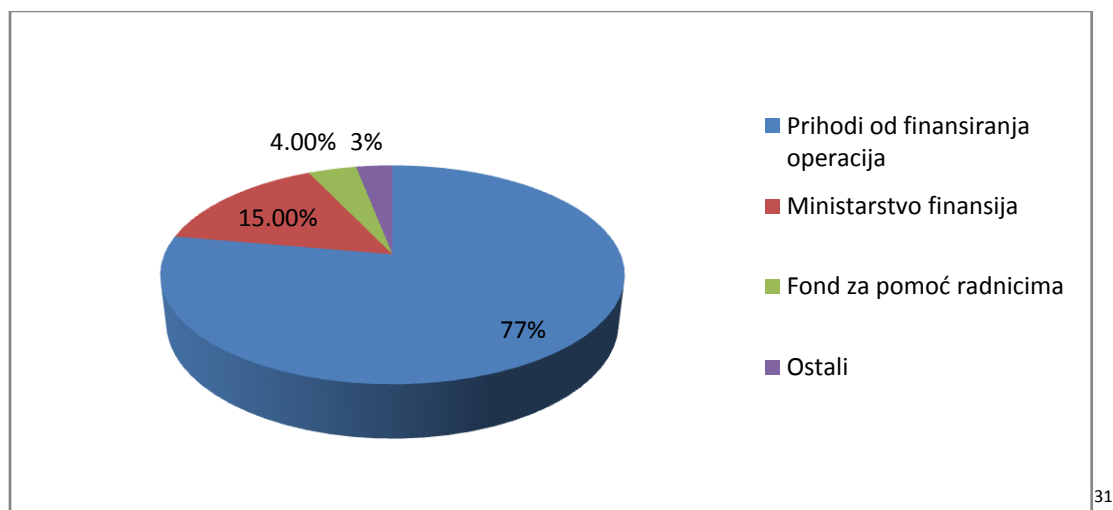
Od dana podnošenja zahteva za finansiranje do datuma odobrenja prođe u proseku 180 dana (6 meseci).³⁰

Kao etička i odgovorna finansijska institucija, prilikom vršenja svojih operacija na domaćem i stranom tržištu, banka takođe učestvuje u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Banka ima više izvora finansiranja:

- fond za pomoć radnicima. Iz ovog fonda se primarno finansira osiguranje u slučaju nezaposlenosti i bonusi članova fonda.
- Od 2009. godine ministarstvo finansija predstavlja jedan od najvažnijih izvora finansiranja banke
- prihodi od finansiranja projekata i operacija
- udeo u vlasništvu kompanija
- inostrana tržišta kapitala

Grafik br. 2 Udeo pojedinih činioaca u finansiranju banke na kraju 2012. godine

³⁰BNDES, Project Selection Process [dostupno na sajtu: http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/Corporate_Governance/Project_Selection_Process/index.html, pregledano 29.05.2014.]

U 2012. godini *BNDES* je najviše kreditirala:

1. infrastrukturu (oko 23 milijardi dolara ili 34%) – najviše sredstava je utrošeno za izgradnju autoputeva
2. industriju (oko 21 milijardi dolara ili 31%) - sa naglaskom na transportne mašine, hemiju, petrohemiju, proizvodnju hrane i pića
3. trgovinu i usluge (oko 19 milijardi ili 28%)
4. poljoprivredu (oko 5 milijardi ili 7%)

Socijalni razvoj i zelena ekonomija igraju jako važnu ulogu u kreditnim aktivnostima banke, tako da su investicije u ove oblasti u ovom periodu iznosile oko 9 milijardi dolara. Najviše je investirano u obnovljive izvore energije i energetske efikasnost, hidroelektrane i javni prevoz. Takođe značajna sredstva su obezbeđena za zdravstvo, školstvo, javnu upravu, gradski i regionalni razvoj itd.

Konsolidovani finansijski izveštaj priprema se u skladu sa brazilskim i svetskim računovodstvenim standardima.

Slika br. 6 finansijski pokazatelji poslovanja Brazilske razvojne banke

	2010	2011	2012
Ukupna aktiva	247.27	280.50	320.94
Ukupna pasiva	162.496	190.769	220.788
Neto profit	3.821	3.809	2.625
ROE	10.1%	19.0%	12.5%
ROA	1.8%	1.4%	0.9%

³²

*u milionima američkih dolara

Najveći broj kredita u 2013. godini dobila su velika preduzeća (62.7%), zatim mala preduzeća (23.3%) i u mnogo manjoj meri preduzeća srednje veličine (14%).

³¹BNDES, Source of funding [dostupno na sajtu:

http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/Corporate_Governance/Sources_of_Funding/, pregledano 29.05.2014.]

³²BNDES (2013) „Management report“ [dostupno na sajtu:

http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/export/sites/default/bndes_en/Galerias/Download/management_report1213.pdf, pregledano 31.05.2014.]

Investicioni projekti koje je finansirala Brazilska razvojna banka u ovom periodu doveli su generisanja novih radnih mesta:

- i) Porastom potražnje direktno je zaposleno 1436 ljudi
- ii) Indirektno, u lancu proizvodnje, firme koje snabdevaju sektore na koje je direktno uticao rast potražnje, zaposlile su novih 1353 ljudi.
- iii) Porast prihoda i potrošnje novozaposlenih uticalo je na zapošljavanje 3081 ljudi

Danas u Brazilu oko 50 miliona ljudi prima subvencije što ih čini učesnicima u modernoj tržišnoj ekonomiji. Vlada Brazila i Brazilski bankarski sistem potpomažu malog proizvođača, što mu omogućava slobodnije da proizvodi i postigne bolje cene. Subvencije do korisnika stižu elektronskim putem, čime se izbegava lokalna korupcija.

Ekonomski bum Brazil je doživeo u vreme vlasti predsednika Luiza Inácia Lule da Silve od 2003. do 2011 godine. Tokom njegove vladavine prosečan realni ekonomski rast iznosio je 4%, a 29 miliona Brazilaca je izbačeno iz ozbiljnog siromaštva.³³

Upravo u ovom vremenskom razdoblju je banka učestvovala u nekoliko velikih operacija i učestvovala u merdžerima i akvizicijama kako bi se izgradile firme nosioci brazilske ekonomije (tzv. nacionalni šampioni) u više ekonomskih sektora.

Svoj rast ova Južnoamerička zemlja duguje svom ekonomskom modelu rasta i upravo razvojnoj banci. U brojnim segmentima brazilske ekonomije ključnu ulogu igra država, koja je mnogo značajnija u odnosu na ostale razvijene svetske ekonomije.

U 2008. godini Brazil je ostvario rast BDP-a od 5.1% i iznosio je 1.572 milijardi dolara, odnosno 7.300 dolara po glavi stanovnika. Danas je ovo veoma razvijena industrijska zemlja sa oko 190 miliona stanovnika i ogromnim prirodnim resursima, posebno u nafti, biogorivima, metalima, drvetu, kafi i tropskom voću, pa postaje respektabilna i sve značajnija privredna sila, ne samo u regionalnim već i u svetskim okvirima.

Slika br. 7 Glavni ekonomski pokazatelji Brazila:

	1983	1993	2008
BDP aposlutni iznos / milijarde dolara	203,3	438,3	1572,2
BDP privredni rast/%	2,4	2,3	5,1
Cene/%	135,0	1928,0	7,1
Izvoz dobara i usluga u BDP/ %	11,4	10,5	14,3
Spoljni dug u BDP/%	48,5	32,9	16,2
Spoljni dug u odnosu na izvoz (otplate)/%	54,7	24,4	25,1

³⁴

³³Banka.hr (2011) „Brazil - od "banana" države do ekonomske velesile“[dostupno na sajtu: <http://www.banka.hr/svijet/brazil-od-banana-drzave-do-ekonomske-velesile>, pregledano 31.05.2014.]

Glavni trgovački partneri Brazila su Kina, na koju otpada 15,2% ukupne trgovine i s kojom Brazil ima pozitivan trgovački saldo, SAD s udelom od 9,6%, Argentina s 9,2%, Holandija s 5,1% i Nemačka s udelom od 4% u ukupnoj trgovini.

Prema podacima *OECD* realan rast brazilske ekonomije u 2010. godini bio je 7.5%, a stopa nezaposlenosti na veoma niskom nivou – oko 6.7%. Postoje pretpostavke da će do 2015. godine Brazil preći Francusku i postati peta svetska ekonomija.

Hipoteze istraživanja su ovim dokazane.

Uprkos pozitivnim rezultatima i visokoj stopi rasta bruto društvenog proizvoda potreban je duži vremenski period pre nego što Brazilci dostignu životni standard kakav uživaju državljani zemalja zapadne Evrope. Glavni cilj vlade u narednom periodu će biti iskorenjivanje siromaštva, za šta je i dalje potreban brz privredni rast.

³⁴Unković, M., „međunarodna ekonomija“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010.

6 Korejska razvojna banka

Gotovo da ne postoji ekonomista danas koji nije impresioniran privrednim razvojem Južne Koreje. Nakon tridesetpetogodišnje japanske okupacije i krvavog građanskog rata koji je trajao pune tri godine, većina populacije Republike Koreje živela je u siromaštvu sa nacionalnim dohodkom koji je iznosio manje od 60 dolara po glavi stanovnika uz ogromnu stopu nezaposlenosti. 15. juna 1961. godine general Park Čung Hi izveo je nenasilni vojni udar i preuzeo vlast, a iduće godine je preuzeo funkciju predsednika države, što je predstavljalo istorijsku prekretnicu za razvoj Republike Koreje. Pod njegovim vođstvom Južna Koreja je započela uspešni ekonomski oporavak poznatiji kao “Čudo na reci Han” – nazvan po glavnom gradu Seulu kroz koji protiče reka Han, a koji se odnosi na period od 1961. do 1996. godine. Ekonomski razvoj zemlje je inicirala i sve vreme vodila vlada, mobilišući privatne preduzetnike, birokratiju i građane – a sve u cilju ekonomskog razvoja.

Predsednik Park je transformisao Koreju od pasivne države, zavisne od uvoza i strane pomoći, u aktivnu državu čiji je slogan „iskorenjivanje siromaštva pomoću rapidnog ekonomskog rasta“ On je lično vodio investicionu, fiskalnu i trgovinsku politiku implementacijom petogodišnjih planova.

Prvi petogodišnji plan, od 1962. do 1966. godine, bio je fokusiran na razvoj infrastrukture i na supstituciju uvoza domaćom proizvodnjom. Drugi petogodišnji plan je uveo izvozno orjentisanu industrijalizaciju.

Osnovna strategija za povećane zaposlenosti je bila da primeni radno intenzivne metode na izgradnju nove infrastrukture uključujući puteve, brane, postrojenja za navodnjavanje itd.

Ekonomska politika je bila usmerena ka ekspanziji onih grana industrije koje proizvode inpute za druge grane industrije – proizvodnji cementa, hemijskih đubriva, čelika, gvožđa, sintetičkih vlakana, rafinisanju nafte itd. Jedan od glavnih ciljeva je bio i podmirivanje potreba za žitaricama domaćom proizvodnjom. Implementirane su mere koje su smanjivale uvoz robe iz inostranstva. Glavni mehanizmi zaštite domaćeg tržišta bili su: kontrola uvoza, carine, obezvređivanje sopstvene valute (devalvacija ili depresijacija u cilju destimulisanja uvoza) i višestruki devizni kurs. Najviše stope carine bile su na robu široke potrošnje, a najmanje na prerađevine. Rezultati ovih mera su bili sledeći:

Stopa infalcija se u ovom periodu kretala između 16% i 20%, a određene efekte u njenom obuzdavanju donela je kontrola cena. Proizvodnja je porasla za skoro 50%, a rast BDP-a je iznosio oko 8%. Broj visokoobrazovanih se povećao, a zdravlje stanovništva se znatno poboljšalo uz opadanje stope smrti novorođenčadi. Takođe, veliki broj ljudi je napustio poljoprivredu i prešao da radi u industriji.

Drugi petogodišnji plan, (1967. – 1972), je predstavljao „zlatno doba“ za ekonomski razvoj Južne Koreje. Vlada je u ovom periodu sebi postavila cilj da razvije izvoz robe široke potrošnje. Nekoliko faktora je uticalo na ovu odluku. Prvi je veličina tržišta, koja je bila nedovoljna da apsorbuje nezaposlenost i da podrži ubrzanu reindustrijalizaciju.

Drugi je, zato što je Koreja siromašna u prirodnim resursima, i uprkos uspehu prvog petogodišnjeg plana, imala je jako slab primarni sektor.

Treći faktor je bio jeftina radna snaga. Korejanci su želeli da iskoriste ovu komparativnu prednost time što bi proizvodili robu za izvoz. Četvrti je bio želja predsednika države da se oslobodi zavisnosti od inostrane pomoći i da dostigne ekonomsku nezavisnost. Peti i poslednji je bila činjenica da su Japan i Tajvan već uspešno razvili izvozno orjentisane ekonomije.

Mere za promociju supstitucije izvoza su i dalje bile na snazi istovremeno ojačavajući izvozni potencijal preduzeća. Inostrana konkurencija je bila ograničena carinama, uvoznim dozvolama, kontrolom uvoza i izvoza i zabranom uvoza određene robe. Država je stimulisala izvoz dugoročnim kreditima sa niskim kamatnim stopama i smanjivanjem poreza na dohodak odabranim preduzećima. Osim toga, vlada je osnovala nekoliko agencija za promociju izvoza i instituta za istraživanja. Ministarstvo trgovine je utvrdilo koje firme i proizvodi imaju potencijal za rast izvoza i pratila njihove individualne performanse. Svakog meseca su se održavali sastanci predsednika i velikih izvoznika, a najbolji su bili nagrađivani. Država je više pažnje poklanjala ekonomskom rastu nego stabilnosti. Rezultati su ponovo bili krajnje pozitivni: ekonomija Južne Koreje doživela je veliki rast. Bruto nacionalni proizvod je rastao u proseku 9.6% godišnje, a u njemu je sve veći udeo imala industrijska proizvodnja, a sve manje poljoprivrede. Izvoz je porastao za neverovatnih 46%. Nezaposlenost se prepolovila. Prosečna plata nekvalifikovane radne snage se utrostručila. Broj visokoobrazovanih je ponovo porastao, stopa smrtnosti novorođenčadi se smanjio, a prosečan životni vek građana povećao za 5 godina.³⁵

Treći petogodišnji plan (1972 – 1976) je uspeo da ostvari ubrzani napredak u izvozno orjentisanoj privredi ulaganjem u tešku i hemijsku industriju. Najviše je uloženo u proizvodnju gvožđa i čelika, transportna sredstva, kućnu elektroniku, brodogradnju i petrohemiju. Preduzeća iz teške i hemijske industrije su težila da zadovolje domaću potražnju za sirovinama i kapitalnim dobrima kako bi se smanjila ili čak eliminisala zavisnost od stranog kapitala. Osim toga, vlada je podsticala ekonomski razvoj, industrijalizaciju i otvaranje novih radnih mesta u manje razvijenim regionima zemlje.

Četvrti petogodišnji plan (1977-1981) je imao za cilj razvoj industrije koja bi bila konkurentna na svetskom tržištu. Glavne strategijske industrije su bile tehnološki intenzivne industrije, koje su zahtevale obrazovanu radnu snagu kao što je proizvodnja mašina, elektronike i brodogradnja.

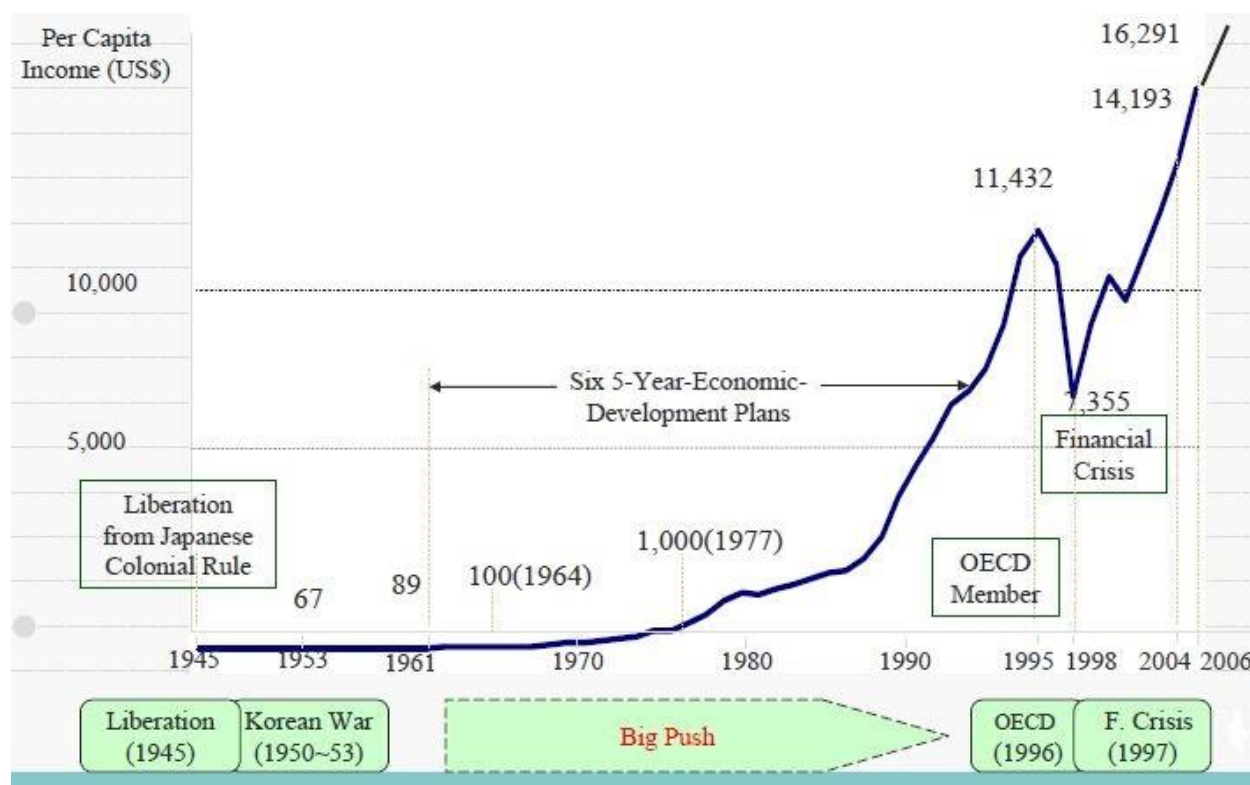
³⁵ Irma Adelman (1999) "Lessons from (S) Korea", University of California at Berkeley [dostupno na sajtu: <http://hrcak.srce.hr/file/54571>, pregledano 13.06.2014.]

I ovaj plan je isticao u prvi plan razvoj teške i hemijske industrije – gvožđe, čelik, petrohemija i obojeni metali. Kao rezultat teška i hemijska industrija su 1981. godine zabeležile rast od izuzetnih 51.8%, dok je izvoz činio 45.3% ukupnog outputa. Porast izvoza se može objasniti time, što je Južna Koreja proizvodila visokokvalitetne proizvode po niskim cenama. Osim toga, investicije su duplirane u elektroprivredu, dizel motore i građevinske mašine. Ekonomski rast je bio rezultat vladinih darežljivih programa finansijske pomoći preduzećima.

Treba naglasiti da je recesija koja je pogodila svet krajem sedamesetih godina imala uticala i na Južnu Koreju, koja je imala problema sa inflacijom zbog prevelikih ulaganja u tešku industriju, kada je zbog krize opala potražnja za ovim proizvodima.

Peti petogodišnji plan (1982-1986) je imao za cilj da fokus privrednog razvoja izmesti sa teške i hemijske industrije na tehnološki intenzivne industrije kao što je precizna mehanika, elektronika (televizori, video rekorderi, poluprovodnici) i informacije. Najviše pažnje je posvećeno razvoju visokotehnoloških proizvoda koji bi se takmičili na svetskom tržištu.³⁶

Grafik br. 3 Ekonomski razvoj Južne Koreje u periodu 1945 – 2005 godina

37

³⁶Country Studies, "The Government Role in Economic Development"[dostupno na <http://countrystudies.us/south-korea/47.htm>, pregledano 08.06.2014.]

³⁷ Ji Hong Kim (2013) "Korean economic development strategy", Korea development Institute, Seul[dostupno na sajtu: http://www.cafrad.org/Workshops/Tanger21-23_04_09/Session9_3.pdf, pregledano 08.06.2014.]

- *Per Capita Income* = dohodak po glavi stanovnika
- *Liberation from Japanese colonial rule* = oslobađanje od Japanske kolonijalne vlasti
- *OECD* = organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj

U ovom periodu je započeta i finansijska liberalizacija. Banke su postepeno privatizovane, ali je država i dalje davala kredite za razvoj.

Korejsko tržište kapitala je bilo zatvoreno za strance sve do 1972. godine, kada je stranim bankama dozvoljeno da otvaraju svoja predstavništva u zemlji. Strane portfolio investicije su bile zabranjene sve do 1982. godine, a strane investicije na Korejsku berzu sve do 1992. godine.

Nakon 1994. godine pod pritiskom SAD-a i MMF-a učinjeni su koraci ka liberalizaciji priliva i odliva kapitala. Ova finansijska liberalizacija je dovela do ogromnih problema sa inflacijom, kamatnim stopama i konačno do finansijskog debakla.

Jedan od glavnih razloga ove pogrešne politike bila je i odluka tadašnjeg predsednika Kima da Južna Koreja postane član organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj. Zemlja je platila cenu preranog otvaranja domaćeg finansijskog tržišta, pre nego što je finansijski sistem bio razvijen u potpunosti. Lekcija koju su Korejanci izvukli iz ove katastrofe je da kretanje međunarodnog kapitala predstavlja ozbiljnu opasnost po stabilnost nacionalnih ekonomija.

Pet principa petogodišnjih planova su:

- ❖ Korejski ekonomski razvoj treba postići pomoću industrijalizacije
- ❖ Ekonomski razvoj treba dostići pod kontrolom i vođstvom vlade
- ❖ I ako preduzeća treba da budu privatna vlada ima pravo da implementira privatne odluke u slučaju velikih investicija
- ❖ Kako bi se finansirale investicije treba privući strani kapital
- ❖ Ekonomski rast treba da ima prioritet u odnosu na rešavanje problema preraspodele prihoda

Proces planiranja je bio integralni deo razvojne strategije zemlje. Pre implementiranja planova organizovani su sastanci odbora za ekonomsko planiranja, kome su prisustvovali članovi odbora i određeni ministri (ministar rada, poljoprivrede, trgovine i industrije, finansija itd.).

Nakon svakog sastanka su organizovane konferencije za novinare kako bi javnost bila redovno obaveštena o donetim odlukama. Sadržaj svakog plana je bio pažljivo razmatran i baziran na nepristrasnoj analizi. Formirani su industrijski komiteti koji su okupljali birokrate iz saveta, ministre i preduzetnike. Na taj način su i jedni i drugi dobijali tehnološke i tržišne informacije. Investicije za ostvarivanje investicionih planova je obezbeđivala vlada. Preduzeća su podnosila zahteve ministarstvu finansija za odobrenje finansiranja projekata. Projekti su ocenjivani na osnovu ekonomske izvodljivosti, stope prinosa i drugih parametara. Ali, proces planiranja i samo postojanje plana je bilo ključno za korejsku ekonomiju jer je stvorilo nacionalni konsenzus o potrebi ekonomskog razvoja.

Prisustvo plana je dovelo do kreiranja racionalnog, nepristrasnog mehanizma da vlada promovira privatne investicije.³⁸

Naravno, značajnu ulogu u privrednom razvoju Južne Koreje imala je upravo razvojna banka.

30. decembra 1953. godine usvojen je akt o Korejskoj razvojnoj banci, čime je 1954. godine zvanično ustanovljena Korejska banka za rekonstrukciju, sa zadatkom da obnovi industrijske objekte uništene tokom Korejskog rata i da obezbedi podršku za primarni sektor industrije (ugalj, elektroprivreda, cement) radi sticanja ekonomske nezavisnosti.

Više od pet decenija banka uspešno ispunjava svoju ulogu anticipirajući promene u ekonomskom i finansijskom okruženju i blagovremeno se suočavajući sa njima. Od svog osnivanja finansirala je glavne industrijske grane što je na kraju i omogućilo „Čudo na reci Han“. Tokom decenija ona je menjala svoju ulogu ali je glavni cilj ostao isti: banka je obezbeđivala neophodan kapital i usmeravala ga, kako bi pomogla razvoj korejske industrije i nacionalne ekonomije, pomoću tradicionalnih bankarskih usluga kao što su pozajmice, investicije i garancije.

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 1954

Predsednik upravnog odbora: Hong Kyttack

Zaposlenih: 2630

Sedište: Seul, Južna Koreja

Vlasništvo: 100% državno

Tokom 50-tih godina prošlog veka glavni cilj banke je bio obnova nacionalne ekonomije. Tokom 60-tih godina je obezbeđivala sredstva za energetska, hemijska i industrija orjentisanu ka izvozu, a sve u skladu sa vladinim petogodišnjim planovima. 1969. godine banka menja svoje ime na engleskom jeziku u Korejska razvojna banka (*KDB*). Tokom 70-tih godina naglasak je bio na učvršćivanju razvojnog finansijskog sistema da bi sledeća decenija donela intenzivnu podršku za elektronsku i auto industriju obezbeđivanjem dugoročnih kredita u cilju formiranja stabilne baze za rast nacionalne ekonomije. 90-te godine su donele ojačavanje usluga korporativnog bankarstva kako bi se osigurala međunarodna konkurentnost. Ulazak u 21. vek doneo je novu finansijsku politiku baziranu na tržišno orjentisanoj ekonomskoj paradigmi.³⁹

2009. godine *KDB* je transformisana u finansijsku holding kompaniju pod nazivom *KDB Financial group*, a od banke je odvojena Korejska finansijska korporacija (*KoFC*), jer je tadašnji predsednik države Li Mjung Bak imao plan da privatizuje Korejsku razvojnu banku i pretvori je u globalnu investicionu banku po ugledu na *JPMorgan*, *Morgan Stanley* ili *Merrill Lynch*, dok bi *KoFC* preuzeo ulogu razvojne banke. Ova privatizacija je trebala da prekretnica za reformu finansijskog sektora. Međutim, svetska ekonomska kriza iz 2008. godine je imala za posledicu da

³⁸Irma Adelman (1999) "Lessons from (S) Korea", University of California at Berkeley [dostupno na sajtu: <http://hrcak.srce.hr/file/54571>, pregledano 13.06.2014.]

³⁹KDB, about KDB bank [dostupno na sajtu: <https://www.kdb.co.kr/ih/wcms.do>, pregledano 14.06.2014.]

Koreja ponovo počne da se oslanja na državnu intervenciju u privredi što je ultimativno dovelo do toga da se odustane od privatizacije banke.

Skupština Republike Koreje je 2. maja 2014. godine donela odluku da se okonča plan Lijeve administracije da se privatizuje banka i trenutno se vrši pripreme za proces merđžera *KDB* i *KoFC* koji treba da bude okončan do 1. januara 2015. godine.⁴⁰

Korejska razvojna banka je danas finansijski motor ekonomskog razvoja ove Azijske države. Ona obezbeđuje dugoročno finansiranje projekata pravljenih da pomognu ekonomskom rastu i razvoju Republike Koreje. Sve navedene informacije idu u prilog hipotezama ovog rada.

U skladu sa vladinim planom banka je posvećena reaktiviranju onih sektora privrede, koji su nosioci rasta, a koji stagniraju od početka globalne finansijske krize, kako bi stvorili novo (drugo) čudo na reci Han. *KDB* je trenutno na drugom mestu u svetu po finansiranju projekata javno - privatnog partnerstva. Članovi *KDB* finansijske grupe su:

*KDB Banka, Daewoo Securities, KDB Capital, KDB Asset Management i KDB Infra.*⁴¹

Korejska razvojna banka ima izuzetno visok kreditni rejting koji je ravan onome koji ima Južna Koreja kao država.

Slika br. 8 Kreditni rejting Korejske razvojne banke:

Rejting agencija	Datum potvrđacije	Rejting
<i>Standard&Poor's</i>	2013. godina	A
<i>Fitch</i>	2013. godina	AA-
<i>Moody's</i>	2013. godina	AA3

Slika br. 9 Finansijski pokazatelji banke

	2007	2008	2009	2010	2011
Ukupna aktiva	122,616	157,613	122,333	113,950	127,874
Ukupna pasiva	104,029	141,897	107,223	97,217	110,216
Ukupan kapital	18,587	15,715	15,111	16,733	17,658
Neto dobitak	2,048	350	761	1,073	1,412

*u milijardama korejskih vona

⁴⁰Korea Joongang daily (2014), "KDB-KoFC to merge by Jan. 1" [dostupno na sajtu: <http://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/article.aspx?aid=2989238>, pregledano 14.06.2014..]

⁴¹KDB Bank Seoul, About KDB Bank[dostupno na sajtu: <http://www.kdbbank.eu/kdb-bank-seoul>, pregledano 14.06.2014.]

Korejska finansijska korporacija (*KoFC*) je osnovana 28. oktobra 2009. godine, odvajanjem od Korejske razvojne banke i član je *IDFC*-a. Njena misija je otvaranje novih radnih mesta putem jačanje konkurentnosti nacionalne ekonomije i finansiranja održivog ekonomskog rasta.

Ona se konkretno bavi podrškom malim i srednjim preduzećima, razvojem socijalne infratrukture (zdravstvene i obrazovne ustanove) i regionalnim razvojem, promovisanjem održivog razvoja i obezbeđivanjem finansijske podrške za stabilizaciju finansijskih tržišta. Korporacija ima oko 300 zaposlenih, a sedište je u glavnom gradu republike Koreje Seulu.

Pozivajući se na navedene informacije izvodi se jasan zaključak o istinitosti generalne i posebnih hipoteza.

7 Japanska razvojna banka

Nakon drugog svetskog rata veliki broj zemalja u svetu je ostvario ono što se u ekonomskoj terminologiji naziva „*Wirtschaftswunder*“ – privredno čudo. Ovaj termin se najčešće apostrofira kada se govori o privrednom razvoju Japana nakon 1947. godine. Kao i Nemačka, Južna Koreja i druge države, i japanska ekonomija u ovom periodu je bila bazirana na državnoj intervenciji i planskoj privredi. Zbog toga je izuzetno značajna analiza ekonomske istorije zemlje izlazećeg sunca u sveobuhvatnom kontekstu uloge države i razvojnih banaka u ostvarivanju određenih ekonomskih, socijalnih, političkih i drugih ciljeva.

Potrebno je naravno imati u vidu da je između 1937. i 1945. godine kao posledicu ratnih aktivnosti, ekonomija Japana ostvarila rapidan razvoj. Primera radi, 10 od 11 velikih proizvođača automobila u Japanu su nastali upravo tokom ovog vremena, tako da je jedino *Honda* proizvod posleratnog perioda. *Toyota*, *Nissan* i *Isuzu* su prosperirali kao glavni proizvođači kamiona za vojsku, nakon što su zakonom iz 1936. godine *Ford* i *General Motors* proterani iz zemlje. Takođe, *Toshiba* je, i ako osnovana 1904. godine, postala značajan proizvođač električne robe tek merdžerom iz 1939. godine kao deo vojne kampanje da se konsoliduje i racionalizuje proizvodnja. Sličnu sudbinu je imao i *Hitachi*. U posleratnom periodu celokupni sektori privrede su mogli da započnu proizvodnju na osnovama sagrađenim tokom rata. Posle drugog svetskog rata mnoge kompanije i mnoge tehnologije koji su korišćene tokom rata bile su prilagođene mirnodopskom privrednom razvoju.

Tokom drugog svetskog rata Japan je imao velike gubitke, prevashodno u ljudstvu (procenjuje se da je između 2 i 3 miliona ljudi izgubilo život), zatim materijalne prirode (oko 25% nacionalnog bogatstva je uništeno), dok je industrijska proizvodnja pala na samo 10% u odnosu na pre rata. Posledična pojava, kao i u svim drugim zemljama razorenim užasima rata, bila je hiperinflacija i nedostatak robe široke potrošnje. Nakon završetka rata, SAD su ostvarile značajno prisustvo u Japanu kako bi se usporila ekspanzija Sovjetskog uticaja na Pacifik, a istovremeno jer je postojala bojazan da bi se unesrećeno i siromašno stanovništvo Japana moglo opredeliti za komunizam i tako osiguralo Sovjetskom Savezu kontrolu nad Pacifikom. Sprovedene su sledeće reforme:

1. Rasformiranje *Zaibatsua* (velikih konglomerata najvećih kompanija i banaka u čijim je rukama bila koncentrisana najveća ekonomska moć)
2. Uvođenje pravila koje su omogućavale fer tržišnu utakmicu
3. Reforma poljoprivrede, koja je podrazumevala otkup zemlje od krupnih zemljoposjednika od strane vlade i njihova prodaja zakupcima
4. Reforma tržišta rada čime su legalizovani sindikati i promovisan njihov rad
5. Reforma obrazovanja

Kako bi pomogli oporavak japanske ekonomije Amerikanci su pozvali detroitskog bankara Džozefa Dodža, koji je predstavio takozvani Dodžov plan: balansirani budžet, smanjenje inflacije, otplata javnog duga zemlje i fiksni kurs (\$1= 360 jena).

Posledice njegovog plana su bile katastrofalne jer je japanska privreda postala još manje konkurentna na međunarodnom tržištu, zbog toga što je jen bio isuviše skup. Da bi sanirale posledice, narodna banka je davala pozajmice privatnim firmama kako bi ih spasila od bankrota. Vlast u zemlji se opredelila za mešovitu privredu umesto za klasičan kapitalistički način privređivanja. To je dovelo do implementacije ekonomskih planova.

Prvi ekonomski plan objavljen je u julu 1949. godine pod nazivom „plan ekonomske rehabilitacije“. Glavni ciljevi ovog plana su bili da se dostigne nivo životnog standarda od pre rata i da se smanji uticaj strane pomoći. 1950. godine izbio je Korejski rat koji rezultirao velikom potražnjom vojne opreme što je pokrenulo rapidan oporavak japanske ekonomije.

1955. godine implementiran je drugi privredni plan po imenu „petogodišnji plan za ekonomsku samoodrživost“. Glavna razlika u odnosu na prethodnika je što je naglasak sada bio na fiskalnoj i monetarnoj politici, a ne na državnoj kontroli. U ovom periodu su raspuštene državne agencije i javne korporacije, stvorene da bi upravljale ekonomijom. Ovo je bio prvi pokušaj da se upotrebe fiskalne i monetarne mere kao glavni instrumenti dugoročne ekonomske politike.

Treći dugoročni ekonomski plan bio je na snazi u periodu 1958. – 1962. godina. Glavni cilj ovog plana je bilo povećanje životnog standarda stanovništva i promovisanje pune zaposlenosti putem održavanje visoke stope rasta uz stabilnost cena kao uslov. Njime je bilo eksplicitno definisano da privatna inicijativa treba da ima važnu ulogu u privrednom razvoju i da javni sektor treba podrediti ovom cilju jer praktično od 1955. godine Japan više nije imao potrebu za inostranom pomoći.

U decembru 1960 godine objavljen je plan dupliranja nacionalnog dohotka koji se bitno razlikovao od prethodnog u smislu da je inkorporirao elemente planiranja u javni sektor. Značajan deo plana posvećen je ljudskom faktoru kao što su obrazovanje, nauka, inženjering i socijalno osiguranje. Drugim rečima kreatori ovog plana su želeli da utiču na smanjenje socijalnih tenzija uporedo sa realizacijom maksimalnog privrednog rasta, dok je prethodni plan bio posvećen isključivo privrednom rastu. „Plan dupliranja nacionalnog dohotka“ se smatra najuspešnijim planom.⁴²

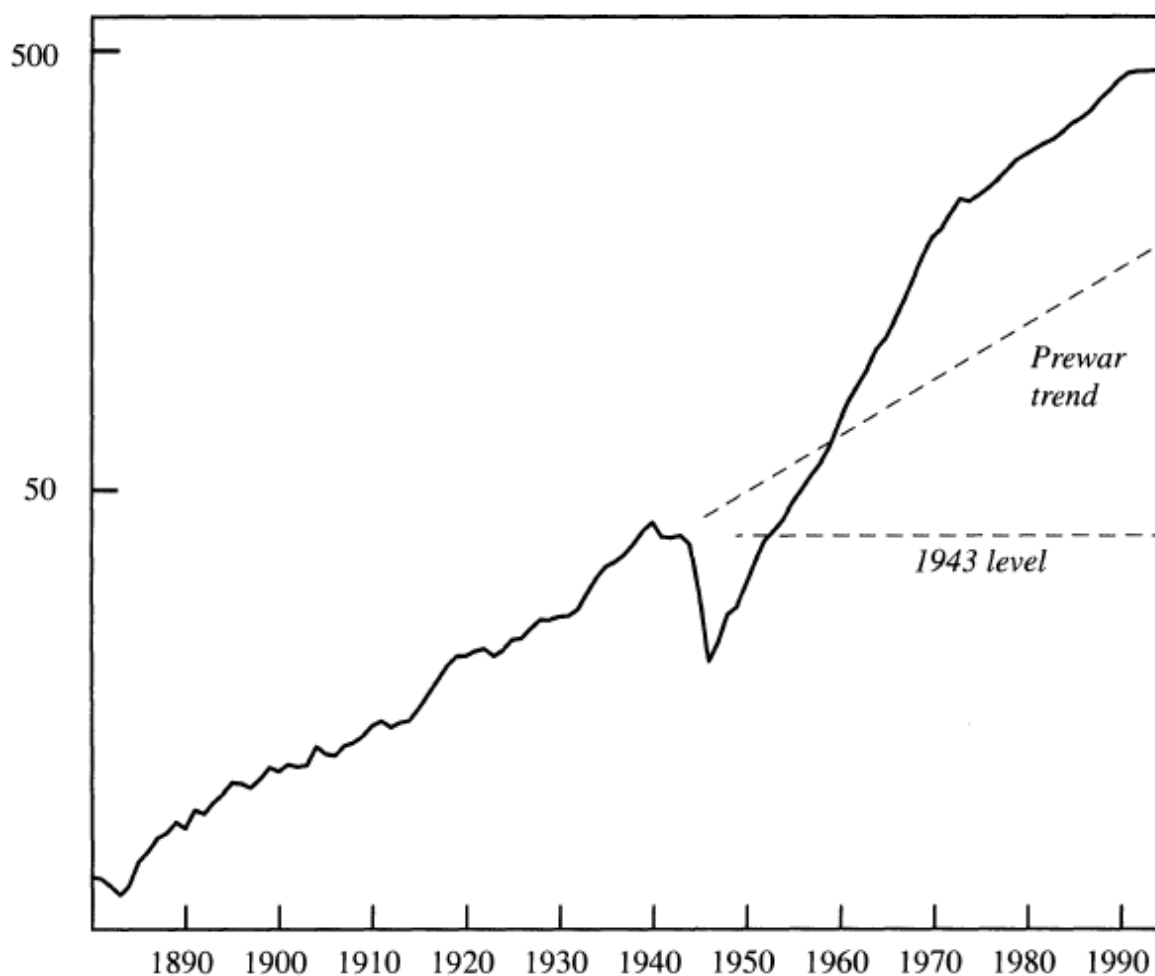
Upravo pod ovim okolnostima dolazi se do zaključka da je državni sektor odigrao glavnu ulogu u obnovi japanske ekonomije nakon rata sve dok nisu ponovo obnovljene funkcije tržišnog mehanizma i privatni sektor mogao da doprinosi privrednom razvoju.

⁴²Shigeru T. Otsubo (2007) „Post-war development of the Japanese economy“, Nagoya University [dostupno na sajtu: https://www.gsid.nagoyau.ac.jp/sotsubo/Postwar_Development_of_the_Japanese%20Economy%28Otsubo_Nagoya_U%29.pdf, pregledano 21.06.2014.]

Ove privredne planove kreira agencija za ekonomsko planiranje (*EPA*) kao nezavisno telo ali povezana sa kabinetom premijera. Njene odgovornosti su sledeće:

- a) formulacija i implementacija dugoročnih ekonomskih planova
- b) formulacija fundamentalnih ekonomskih politika
- c) dizajniranje važnih ekonomskih politika koje su od juresdikcijom više administrativnih organa
- d) koordinacija i prilagođavanje ekonomskih politika
- e) istraživanje i analiza domaćeg i stranog ekonomskog razvoja ⁴³

Grafik br. 4 Stvarni bruto društveni proizvod Japana u periodu 1880-1995.

44

*u trilionima jena

⁴³ Sakisaka Masao (1963) "Economic planning in Japan", The developing economies : the journal of the Institute of Developing Economies, Tokyo, Japan [dostupno na sajtu: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1746-1049.1963.tb00638.x/pdf>, pregledano 27.06.2014.]

Tokom faze rekonstrukcije posleratne japanske ekonomije najveći makroekonomski izazov je bio manjak investicionih sredstava odnosno manjak štednje. Kako bi predupredili problem japanska vlada je usmerila investicije u industrije koje su ključne za privredni razvoj umesto da se oslanja na tržišno - orjentisanu alokaciju. Ovo je između ostalog imalo za posledicu formiranje Japanske razvojne banke.

Monetarna ekspanzija u normalnim okolnostima dovodi do galopirajuće inflacije. Međutim, u Japanu su dugoročni krediti odmah iskorišćeni za realne poslovne investicije, što je dovelo do ekspanzije proizvodnih kapaciteta u veoma kratkom periodu, a što je sprečilo inflacioni pritisak. Zbog nerazvijenosti finansijskog tržišta narodna banka je držala eskontnu stopu na jako niskom nivou.

Privredni oporavak Japana bio je brz. Do sredine 50-tih godina BDP je dostigao nivo iz 1943. godine, a do 1960. je bio veći od predratnog. Narednih 15 godina privrednog rasta zapravo predstavlja pomenuto privredno čudo. U periodu od 1955. do 1972. godine japanski realni BDP je imao prosečan godišnji rast od oko 9.3%. Japan je razvio izvozno orjentisanu ekonomiju i danas preko 70% robe proizvedeno u ovoj zemlji je namenjeno izvozu. Značajnu ulogu u posleratnom ekonomskom čudu zemlje imala je Japanska Razvojna Banka (DBJ).

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 1951 godina (od 2008. godine - razvojna banka Japana)

Predsednik: Toru Hašimoto

Zaposlenih: 1168

Sedište: Tokio

Vlasništvo: 100% državno

Kapital: 11,859.07 miliona dolara

Slika br. 10 Kreditni rejting Japanske razvojne banke:

Rejting agencija	Datum potvrđivanja	Rejting
<i>Standard&Poor's</i>	2013. godina	A+
<i>Japan Credit Rating Agency, Ltd.</i>	2013. godina	AAA
<i>Moody's</i>	2013. godina	AA3

45

⁴⁴Takatoshi Ito (1996) "Japan and the Asian Economies: A "miracle" in transition", IMF [dostupno na sajtu: http://www.brookings.edu/~media/Files/Programs/ES/BPEA/1996_2_bpea_papers/1996b_bpea_ito_weinstein.pdf, pregledano 24.06.2014.]

⁴⁵Development bank of Japan, about DBJ/timeline [dostupno na sajtu: <http://www.dbj.jp/en/co/info/outline.html>, pregledano 01.07.2014.]

Od 1951. godine do 1955. godine banka je primarno kreditirala razvoj energosnabdevanja, koje je predstavljalo osnovu za razvoj ostalih grana industrije i privrede u celini, kao i racionalizaciju i modernizaciju ostalih glavnih grana industrije kao što su rudarstvo i pomorski saobraćaj.

Ovim pozajmicama su obezbeđena sredstva za modernizaciju fabrike za preradu čelika Čiba (danas *JFE Steel Corporation*) izgradnjom prve posleratne visoke peći.

Zatim, modernizovana je domaća autoindustrija obnavljanjem Tojotinih proizvodnih pogona, povećana proizvodnja uglja za domaće potrebe kreditiranjem rudnika uglja Kušuro na ostrvu Hokaido i povećana je proizvodnja struje izgradnjom hidroelektrane Kimišiba.

U narednom periodu, od 1956 do 1965. godine, banka je, sa ciljem da pomogne industrijski rast, nastavila da kreditira postojeći i novostvorenu industriju, koja je bila pokretačka snaga nove ekonomske ekspanzije. Prevažhodno je investirano u proizvodnju hemijskih vlakana, mašinskih alata i petrohemiju. Dodatno su obezbeđena sredstva za ravnomerni regionalni razvoj. Unapređivanje i ojačavanje industrijske osnove može se videti na primerima kreditiranja održavanja tankera koji su bili neophodni za uvoz energije i sirovina, nuklearnih centrala, izgradnje fabrike za proizvodnju sintetički sortiranog vlakna, japanske kompanije za proizvodnju računara itd.

Sledeći korak u razvoju bio je ojačavanje japanske konkuretnosti na međunarodnom tržištu. Japanska razvojna banka je od 1966. – 1971. godine primarno pružala podršku tehnološkom razvoju i unapređenju industrijskih sistema. Takođe, jedna od ključnih stavki u ovom periodu bio je pokušaj rešavanja problema nastalih visokom stopom rasta kroz regionalni razvoj, urbanizaciju, modernizaciju logistike, sprečavanje zagađenja životne sredine itd. Investirano je u naftnu industriju, tehnološki razvoj (Sony, Nissan, nacionalna avio kompanija), izgradnju saobraćajnica u gradovima, promociju mera protiv zagađivanja životne sredine i u druge sektore. Ulaskom u 70-te godine prošlog veka postalo je jasno da postoji neravnoteža između ekonomskog rasta i životnog standarda ljudi. Zbog toga je banka svoj fokus usmerila na društvene probleme. Banka je finansirala izgradnju infrastrukture za stabilno snabdevanje električnom energijom, obnavljanje fabrika za prečišćavanje, razvoj hidroenergetskog sistema, razvoj velikih industrijskih kompleksa i druge oblasti značajne za poboljšanje kvalitet života. U narednom periodu japanska razvojna banka *JDB* je nastavila da pruža odgovarajuću podršku promociji zaštite životne sredine, unapređenju gradske i saobraćajne infrastrukture i ravnomernom regionalnom razvoju.

Danas je svrha banke da obezbedi dugoročne finansijke kredite onima kojima su potrebne. Primarno se finansira pozajmicama iz vladinog programa za fiskalne investicije i pozajmice (*FILP*) kao i izdavanjem državnih obveznica, korporativnih obveznica (koje nemaju garancije vlade) i uzimanjem dugoročnih zajmova od privatnog sektora. *FILP* (poznat i kao „drugi budžet“) je finansijski fond koji obezbeđuje dugoročne kredite sa niskom kamatnom stopom, a koji služe kao podrška za mala i srednja preduzeća, izgradnju bolnica i drugih objekata od javnog značaja, studentske kredite i za druge svrhe.

Počevši od 2011. godine, nakon katastrofalnog zemljotresa koji je pogodio Japan, banka je primarno finansirala obnovu pogođenih regiona.

U 2013. godini japanska razvojna banka najviše kreditira energetske i transportni sektor, telekomunikacije, izgradnju nekretnina, razvoj gradova, prekomorske poslovne investicije, zaštitu životne sredine, socijalnu i zdravstvenu zaštitu i stimulaciju regionalnih ekonomija. Banka također ima i više podružnica u nekoliko zemalja koje se bave investicionim konsaltingom, investiranjem u poslovne start-upove, lizingom nekretnina...

Slika br. 11 Istaknuti finansijski pokazatelji:

Pokazatelj	Zaključno sa 31.03.2012.	Zaključno sa 31.03.2013.
<i>Ukupan prihod</i>	3.242	3.349
<i>Neto prihod</i>	758	700
<i>Ukupna aktiva</i>	152.968	159.535
<i>ROE</i>	3.18%	2.86%
<i>ROA</i>	0.51%	0.45%

⁴⁶

*u milionima američkih dolara

Očigledno je da je Japanska razvojna banka imala veoma važnu ulogu u ekonomskom razvoju Japana u poslednjih 60 godina i na osnovu toga predstavlja još jedan odličan primer kako se mudrim vođenjem ekonomske politike i pravilnim usmeravanjem finansija u odgovarajuće sektore privrede stvaraju čuda koja menjaju živote ljudi na bolje u jako kratkom vremenskom periodu.

Uzevši sve navedeno u obzir može se zaključiti da su hipoteze istraživanje nedvosmisleno dokazane.

⁴⁶ Development bank of Japan Inc. (2013) "Annual Report & CSR Report", [dostupno na sajtu: http://www.dbj.jp/en/pdf/CSR_disclo/2013/2013_all.pdf, pregledano 04.07.2014.]

8 Francuska razvojna banka

Drugi svetski rat predstavlja jedan od najužasnijih i najkrvavijih perioda naše istorije. Tačan broj ljudskih žrtava nikada nije utvrđen i malo je verovatno da će se čak i do približnog broja doći. Usled ovog monstruoznog rata desile se mnoge demografske promene širom planete, a materijalni gubici su bili ogromni. Značajan deo borbi se desio na teritoriji Francuske i Nemačke, što je rezultiralo katastrofalnim stanjem u obe zemlje nakon završetka rata.

Tokom nemačke okupacije, u Francuskoj je postojao pokret otpora koji se sastojao od svih elemenata francuskog političkog spektra: konzervativaca, socijalista i komunista. Pokret otpora je bio poznat pod nazivom „Slobodna Francuska“ čiji je osnivač i vođa bio Šarl de Gol. Nakon oslobođenja zemlje od okupacije general De Gol je postao predsednik Privremene vlade republike Francuske, a zajednički front sve tri političke snage se složio da je potrebno brzo obnoviti Francusku i da je ekonomsko planiranje ključni element da se ovaj cilj postigne.

Tada je formirano ministarstvo nacionalne ekonomije i u okviru njega komitet za generalno planiranje (agencija za generalno planiranje) na čijem je čelu bio biznismen i diplomata Žan Mone, koji danas važi za jednog od arhitekata Evropske Unije. Ubrzo je započeta implementacija serije ekonomskih planova. Prvi korak je bio korišćenje sredstava od Maršalovog plana. Nacionalizovani su bankarski sektor, izvori energije, železnički transport, Air France, Renault i kredit. Pod nacionalizacijom kredita se podrazumeva napor koji je sprovedla Francuska vlada da organizuje mrežu javnih i privatnih institucija i agencija za nadgledanje, koje bi garantovale da se kreditima finansiraju one grane privrede koje su smatrane nacionalnim i socijalnim prioritetima.

Prvi ekonomski plan (1947-1953) poznat i kao Moneov plan je bio konstruisan ciljano da se ponovo pokrene proizvodnja. Investirano je u ugalj, struju, cement, čelik, poljoprivredne mašine i transport. Ubrzo su dodata još dva bazična sektora: goriva i đubriva.

U svakom ključnom sektoru koji je bio obuhvaćen planom, detalji samog planiranja su ostavljeni komitetima koje su činili predstavnici komiteta za planiranje, najvećih firmi u tim sektorima, javnim preduzećima i sindikatima i tehničkim ekspertima.⁴⁷

Drugi plan (1954- 1957) je bio proširen, kako bi pokrio sve proizvodne aktivnosti, a posebno poljoprivredu, prerađivačku industriju, stambenogradnju itd. U ovom periodu, vlada Francuske je obezbedila subvencije za preduzeća koja bi se preselila iz Pariza u određene krajeve zemlje.

⁴⁷Thayer Watkins, "THE ECONOMIC HISTORY AND THE ECONOMY OF FRANCE" [dostupno na sajtu: <http://www.applet-magic.com/france0.htm>, pregledano 04.07.2014.]

Treći plan (1958-1961) je bio usmeren na korekciju platnog bilansa i monetarnu stabilnost, što je rezultiralo velikom ekonomskom ekspanzijom i povećanjem domaće proizvodnje za čak 20%, a nakon devalvacije, leta 1957. godine, značajno se poboljšala sveukupna politička i finansijska situacija.⁴⁸

Peti plan (1966-1970) je imao fokus na ekonomskom i socijalnom razvoju. Insistiralo se na ekonomskoj ekspanziji, punoj zaposlenosti i maksimalnoj efikasnosti.

Takođe, vršena je urbanizacija i investirano je u regionalni razvoj. Pažnja je posvećena i unapređenju transporta između gradova.

Šesti plan (1971-1975) imao je za cilj rast bruto društvenog proizvoda od 6% i rast industrijske proizvodnje od oko 7.5%. Fokus je bio na promociji gradova srednje veličine. U ovom periodu je izbila naftna kriza koja je dovela do smanjenja količine finansija dostupnih za direktne investicije.⁴⁹

Period od 1945. do 1975. godine u istoriji je poznat kao „slavnih trideset godina“ (Les Trente Glorieuses). Rast stvarnog bruto domaćeg proizvoda od 1950. do 1973. iznosio je u proseku 5.4% godišnje, a od 1974. do 1982. godine 2.3%.⁵⁰

Navedeni podaci dokazuju istinitost hipoteza koje su zadate ovim istraživanjem.

Proces planiranja se odvijao na sledeći način:

- Komesarijat za planiranje i ministarstvo finansija se dogovore oko stope ekonomskog rasta zemlje i usvoje odluku
- Zatim, telo u okviru komisije isplanira detaljno u koje sektore privrede će biti investirano
- Vršiti se implementacija plana. Ovde, međutim, treba naglasiti da je ova vrsta planiranja indikativna, a ne imperativna, odnosno, plan prvenstveno služi da usmerava ekonomiju u zadatom pravcu.

Uspes koji su ekonomski planovi ostvarili u Francuskoj imalo je uticaje i na druge Evropske države. Tako je 1959. godine Belgija usvojila francuski model ekonomskog planiranja. 1962. godine je u Velikoj Britaniji osnovan savet za nacionalni ekonomski razvoj, koji je omogućavao dijalog predstavnika vlade, sindikata i radnika, a sličnih ideja o implementaciji ekonomskih planova bilo je i u Nemačkoj.⁵¹

⁴⁸Encyclopedia of the Nations, „France - Economic development” [dostupno na sajtu: <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/France-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>, pregledano 04.07.2014.]

⁴⁹Thayer Watkins, Regional Policy in France[dostupno na sajtu: <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/francereg.htm>, pregledano 04.07.2014.]

⁵⁰ Luis Miotti and Frédérique Sachwald (2014), "Growth in France from 1950 to 2030", [dostupno na sajtu: <http://www.ifri.org/files/Economie/SachwaldGB2.pdf>, pregledano 04.07.2014.]

⁵¹CHARLES P. KINDLEBERGER (1967) "French Planning", MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY [dostupno na sajtu: <http://www.nber.org/chapters/c1426.pdf>, pregledano 05.07.2014.]

Pre II svetskog rata francuske banke gotovo da nisu davale dugoročne kredite. Nakon oslobođenja zemlje, formirano je više kreditnih institucija koje su dugoročno finansirale francusku privredu (*Credit National, Crédit Foncier, Caisse des dépôts, Banque française du commerce extérieure*).

Ove specijalizovane firme su ili direktno pozajmljivale preduzećima ili kupovale trezorske zapise.⁵²

Francuska agencija za razvoj (*AFD*) je državna finansijska institucija za međunarodnu pomoć. Osnovana je 1941. godine kada je general De Gol izbegavši u London osnovao organizaciju „centralni fond slobodne Francuske“, koja je imala ulogu narodne banke i državnog trezora. Nakon završetka rata prebačena je u Pariz i postala glavna finansijska institucija za prekomorsku saradnju i finansiranje. Imala je izuzetno bitnu ulogu u razvoju infrastrukture i obuke ljudstva u francuskim prekomorskim kolonijama. Kako su nakon 1951. godine francuske kolonije postepeno postajale nezavisne, tako se menjala i uloga fonda.

Fond je pomagao uspostavljanju novih država od bivših kolonija, da bi sredinom devedesetih godina promenio ime u Francuska agencija za razvoj i dobio ulogu razvojne banke. Aktivnosti *AFD*-a su usmerene ka promociji održivog ekonomskog razvoja i zaštiti globalnih javnih dobara koji doprinose čitavom čovečanstvu. Agencija finansira projekte koji poboljšavaju životne uslove, promovišu ekonomski rast i čuvaju planetu. Sredstva koja su odobrena u 2011. godini će pomoći da 4 miliona dece upiše osnovnu školu, a 2 miliona srednju. Osim toga obezbediće će pijaću vodu za 1.5 miliona ljudi. Prioritet banke u poslednjih nekoliko godina su Afrike i Mediteranske zemlje.

Osnovni podaci:

Datum osnivanja: 1941 godina

Predsednik: Anne Paugam

Zaposlenih: 1742

Sedište: Pariz

Vlasništvo: 100% državno

⁵² Eric Monnet (2012) "Financing a Planned Economy: Institutions and Credit Allocation in the French Golden Age of Growth (1954-1974)", Berkeley Economic History Laboratory [dostupno na sajtu http://behl.berkeley.edu/files/2011/03/WP2013-02_monnet_2-7-13.pdf, pregledano 05.07.2014.]

Slika br. 13 Kreditni rejting Francuske razvojne banke:

Rejting agencija	Datum potvrđivanja	Rejting
<i>Standard&Poor's</i>	2013. godina	AA
<i>Fitch</i>	2013. godina	AA+
<i>Moody's</i>	2013. godina	AA1

53

Među najveće uspehe AFD mogu se ubrojati sledeći projekti:

1. Izgradnje infrastrukture za navodnjavanje preko 2000 hektara polja, izgradnja 70 km autoputeva i tehnička pomoć ruralnim zajednicima u Senegalu
2. Program vredan 1.3 milijarde dolara za izgradnju 100 kilometara železničke infrastrukture u Bangaloru u Indiji. Agencija je obezbedila 110 miliona dolara kredita, a ostatak finansiraju japanska i azijska razvojna banka
3. Regionalna strategija treninga 10.000 ljudi svake godine u Severnoj Africi koja će dovesti do smanjenja nezaposlenosti, smanjivanja socijalnih i regionalnih razlika i poboljšanja kvaliteta života.

Ovim su sve četiri posebne hipoteze, da su država i razvojna banka su katalizatori privrednog razvoja svake zemlje, da se adekvatnim uticajem na privredu od strane države može se doći do izuzetno pozitivnih efekata na privredu, njen razvoj i opštu makroekonomsku situaciju u kratkom vremenskom periodu, da su većina država koje danas važe za ekonomske sile svoj status izborile zahvaljujući državnoj intervenciji, razvojem bankama i drugim ekonomskim merama i da bankarski sektor ima ključnu ulogu u privrednom rastu i razvoju, nepobitno dokazane.

⁵³ Agence française de développement (2014) "Fixed Income Investors" [dostupno na sajtu: http://www.afd.fr/webdav/site/afd/shared/ELEMENTS_COMMUNS/AFD/Finances/presentation-afd-investors.pdf, pregledano 05.07.2014.]

9 Paralelni prikaz analiziranih razvojnih banaka

Parametar	CDB	VEB	KFW	BNDES	KDB	DBJ	AFD
Vlasništvo	100% državno	100% državno	100% državno	100% državno	100% državno	100% državno	100% državno
Kapital	35 000	6 688	20 500	/	10 195	9178	/
Kredita u 2010. god.	532 497	50 555	432 000	/	52 218	77 414	18 617
Ukupna aktiva u 2012. god.	949 968	73 997	509 400	248	1072	123 512	26 880
Neto rezultat u 2013. god.	10 090	201	1 273	2760	10	2 592	93
ROE	15,07%	/	/	16,89%	/	2,86%	36,6%
ROA	1,02%	/	/	1,10%	/	0,45%	0,3%

54

*u milionima evra

U ovom delu rada prikazani su svi parametri koji se odnose na analizirane banke, a koji su relevantni za celokupno istraživanje. Zajedničko za sve razvojne banke je da su u vlasništvu države - osnivača, kao i da su sve ostvarile pozitivan rezultat u 2013. godini. Iz navedenih činjenica može se zaključiti da iako se razvojne banke ne pridržavaju tržišnih pravila, odnosno primarni cilj im nije profit već privredni razvoj, one ostvaruje dobre finansijske rezultate. Ovi podaci jasno dokazuju da finansiranje razvoja nije trošak, koji bi država morala da preuzme kako bi pokrenula privredni razvoj, već naprotiv, opšti benefit, kako za razvoj privrede, tako i za budžet zemlje. Drugim rečima, investiranje u razvoj privrede od strane države nosi isključivo korist, a nikako štetu.

⁵⁴ Izvori su već navedeni u radu, a podaci su dopunjeni informacijama sa zvaničnih sajtova navedenih razvojnih banaka

10 Aktuelno ekonomsko i socijalno stanje u Republici Srbiji

Kao što lekar pacijentu, na osnovu simptoma i zdravstvene istorije, postavlja dijagnozu i određuje odgovarajuću terapiju, tako je i u slučaju domaće privrede potrebno analizirati makroekonomsku i socijalnu situaciju u Republici Srbiji, kako bi se utvrdila bolest i njeni uzroci, kao i pronašao odgovarajući lek koji bi doveo do ubrzanog oporavka i ozdravljenja.

Makroekonomsko i socijalno stanje u državi su zabrinjavajući. To je jasno svakom dobronamernom, obrazovanom i nezavedenom čoveku. Međutim, pravi uvid u razmere ekonomske kataklizme koja je pogodila zemlju možemo najbolje utvrditi činjenicama i ciframa do kojih su došle relevantne institucije i pojedinci. Naravno, prioritetnu ulogu u objašnjenju ekonomske sadašnjice imaju i istorijski događaji, kako bi ceo koncept bio obuhvaćen kao celina i prezentovan bez nedvosmislenih tvrdnji i zaključaka. U skladu sa tim kao početnu tačku istorijske analize treba uzeti peti oktobar 2000. godine. Naravno postavlja se pitanje zašto baš taj datum. Zato što je u tom trenutku vlast imala najbolju šansu da formuliše i sprovodi kurs kojim bi se kretala domaća privreda, a koja bi dovela do blagostanja građana Republike Srbije, odnosno tadašnje Savezne Republike Jugoslavije. Ta šansa ne samo da nije bila iskorišćena, nego je zapravo od tog perioda počeo najveći sunovrat srpske ekonomije. Izvršena je deindustrijalizacija domaće privrede.

Nakon petooktobarskih promena i stupanja Vojislava Koštunice na dužnost predsednika SRJ počele su pripreme za vanredne parlamentarne izbore. 25. oktobra 2000. godine formirana je prelazna vlada Milomira Minića, a 25.01.2001. godine vlada na čelu sa Zoranom Đinđićem. U ponedeljak, 12.02.2001. Narodna skupština usvojila je sa 129 glasova za i 58 protiv *Zakon o izmenama i dopunama Zakona o svojinskoj transformaciji*⁵⁵, koji je otvorio pandorinu kutiju i pokrenuo ubrzani proces privatizacije koji je devastirao srpsku privredu. Privatizacija predstavlja proces transformacije državne (javne) u privatnu svojinu i karakteristična je za sve zemlje u tranziciji. Ovaj zakon nije bio prvi zakon o privatizaciji koji je donesen u Srbiji. Privatizaciju je kod nas prvi put inicirala vlada Ante Markovića 1989. godine donošenjem saveznog Zakona o društvenom kapitalu SFRJ⁵⁶, koji je propisao promenu vlasništva podelom i/ili prodajom internih deonica preduzeća. Srbija je u periodu 1991 – 2001. svojim zakonima tri puta menjala modele i metode prodaje. Privatizacija koja je sprovedena u periodu do kraja 1993. godine, zbog hiperinflacije gotovo je potpuno poništena 1994. godine kada su akcije preduzeća praktično oduzete sa obrazloženjem da su stečene po veoma niskoj ceni (ironično, ali u izglasavanju poništenja ove privatizacije učestvovali su poslanici stranke pokojnog Zorana Đinđića).

⁵⁵ Glas javnosti (2001) "Amnestija ne za sve?" [dostupno na sajtu: <http://arhiva.glasjavnosti.rs/arhiva/2001/02/13/srpski/D01021201.shtml>, pregledano 25.12.2014]

⁵⁶ Stalno radno telo Socijalno-ekonomskog saveta za ekonomska pitanja, „Efekti procesa privatizacije u Srbiji“ SOLIDAR, Beograd, 2011.

S namerom da se proces privatizacije ubrza u julu 1997. godine vlada Mirka Marjanovića donela je Zakon o svojinskoj transformaciji.

U to vreme potpredsednik Savezne vlade bio je Danko Đunić, a ministar za vlasničku transformaciju Milan Beko. Zakon je predviđao da svaki zaposleni, odnosno penzioner u firmi koja se privatizuje, za svaku godinu radnog staža dobija besplatno u prvom krugu po 400 nemačkih maraka u akcijama, dok se zemljoradnicima mere godine osiguranja, ili ako nisu osigurani, prosek godina koje će ostvariti osigurani zemljoradnici.

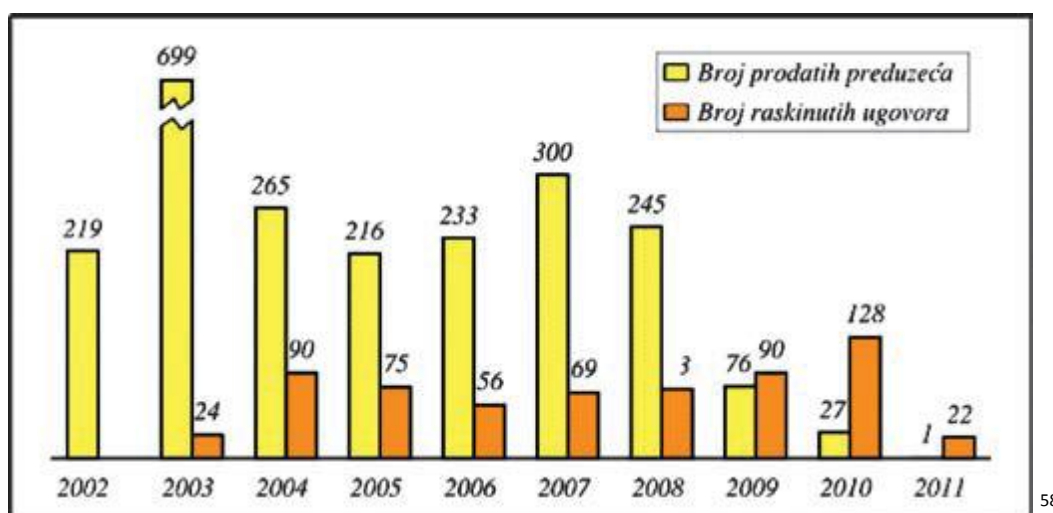
Kroz sticanje akcija na ovaj način, odnosno po osnovu upisa, može se privatizovati do 60 odsto društvenog kapitala u preduzeću. U drugom krugu akcije se prodaju s popustom ili bez njega, s tim što prvenstvo opet imaju zaposleni i penzioneri - oni imaju osnovni popust od 20 odsto, plus po jedan procenat za svaku godinu radnog staža. Maksimalan iznos akcija koje se mogu kupiti s popustom iznosi 6000 maraka, s tim što se mogu otplaćivati na rate. Pravo na ovaj popust može se koristiti godinu dana od trenutka kad se preduzeće odluči da uđe u proces svojinske transformacije. Ono što preostane, kupuje se bez popusta. U konačnom Zakonu ostala je odredba da se preduzeće, ako neće, ne mora ni privatizovati.⁵⁷ Do donošenja novog zakona o privatizaciji iz oktobra 2000. godine u proces privatizacije ušlo je 415 preduzeća. Naredni Zakon o privatizaciji, donet 29. juna 2001. prvi put je nedvosmisleno utvrdio da je privatizacija obavezna i oročena. Prodaju kapitala, u celini je uređivala, sprovodila i kontrolisala državna Agencija za privatizaciju. Zakonima i odgovarajućim uredbama donetim sredinom 2001. detaljno su propisani metodi i procedure privatizacije. Novi model privatizacije podrazumevao je javnu prodaju do 70 odsto kapitala/imovine preduzeća sa društvenim i državnim kapitalom metodom javnog tendera ili javne aukcije, kao i prodaju manjinskih paketa iz Akcijskog fonda ranije privatizovanih preduzeća. Suspenzija postojećeg i potreba uvođenja novog modela zasnovanog na prinudnoj prodaji, obrazloženi su mnogim nepravilnostima i zloupotrebama, uključujući nerealne procene kapitala. Istovremeno, nove vlasti zatekle su praznu blagajnu, pa su kao izvor brzog budžetskog prihoda videle novac od privatizacije. Nastavak privatizacije podrazumevao je završetak privatizacije delimično privatizovanih preduzeća, privatizaciju formalno transformisanih preduzeća, privatizaciju društvenih preduzeća i privatizaciju državnih preduzeća, koja nije bila ni počela. **Upravo ovaj koncept privatizacije doveo je do katastrofalnih posledica po srpsku ekonomiju.** Naime, umesto dotadašnjeg modela privatizacije - radničkog akcionarstva, nova vlast se odlučila za model klasične prodaje, uprkos tome što je na primeru većine zemalja bivše Jugoslavije (Slovenija, Hrvatska, Makedonija), jednim delom Poljske, kasnije Rusije, a delimično i Slovačke i Rumunije, se pokazalo da akcionarstvo zaposlenih donosi podsticaje dobrom upravljanju, jer zaposleni, kao vlasnici, imaju više motiva nego ranije da dobro rade i da bolje nadziru menadžment. Država je morala da donese prateću regulativu novog zakona, formira Agenciju za privatizaciju i Akcijski fond, pa je proces privatizacije morao

⁵⁷Nin (1997) „Zakon o svojinskoj transformaciji“ [dostupno na sajtu: <http://www.nin.co.rs/arhiva/2430/5.html>, pregledano: 29.12.2014.]

da pričekala do prvog kvartala 2002. godine, što praktično znači da u 2001. godini nije privatizovano ni jedno preduzeće.

Početak privatizacije u Srbiji pod novom vlašću obeležila je kontraverzna i višestruko kritikovana prodaja tri cementare (Beočin, Novi Popovac i Kosjerić). Ovaj događaj je dao pečat budućim događajima i na momenat pokazao delić slike pljačkaške privatizacije koja je čekala građane Srbije. Usledila je prodaja tri šećerane (Bač, Kovačica i Pećinci) Miodragu Kostiću, vlasniku „MK grupe“, koji je svaku šećeranu kupio za 3 evra. Rasprodaja domaćih preduzeća nastavljena je i u narednom periodu, a nekoliko ključnih privatizacija predviđeno je i za 2015. godinu.

Grafik br. 1 Broj prodatih preduzeća i broj raskinutih ugovora, 2002-2011. (30.05)

58

Efekti privatizacije u Srbiji bili su katastrofalni. Socijalno-ekonomski savet republike Srbije je u svojoj publikaciji „Efekti privatizacije u Srbiji“ obelodanio podatak da je u protekloj deceniji u Srbiji privatizovano više od 3000 preduzeća, ali je 65% njih ili prestalo da radi ili pred gašenjem. Najgore od svega je što su sredstva od privatizacije uglavnom korišćena za budžetske potrebe, a ne za nove investicije. Agencija za privatizaciju je iznela podatak da je država od privatizacije dobila blizu 2,63 milijardi evra, što je užasavajući podatak i postavlja jasno pitanje, kako je moguće da je kompletna ekonomija države prodana za tako mizeran iznos i zašto niko nije odgovarao za to.

Od početka privatizacije, Agencija za privatizaciju je isplatila četiri milijarde dinara budžetskog novca raznim konsultantskim i revizorskim kućama. Najveću količinu novca inkasirale su četiri konsultantske kuće „Ces Mekon“, „Citadel“, „Dilojt i Tuš“ i „Ekonomski institut“. **Većina funkcionera koji su vodili privatizaciju srpskih preduzeća dolaze upravo iz ovih firmi.** Ove četiri kuće često su sarađivale sa Agencijom na atraktivnim i posebno vrednim privatizacijama.

⁵⁸Business Info Group (2011) „BIG BIZNIS – dvadeset godina privatizacije u Srbiji“, [dostupno na sajtu: http://www.big.co.rs/upload/BigBusiness/Document/201306/Broj_6_BIG_BIZNIS_20_Godina_Privatizacije_U_Srbiji_14_06_2011.pdf, pregledano 03.01.2015.]

U “Ekonskom Institutu” radili su i obučavali se Mirko Cvetković, Aleksandar Vlahović, Jurij Bajec, Nebojša Ćirić itd. Vlasnik “Ekonomskog Instituta” je Danko Đunić.

On je kasnije preko Instituta postao suosnivač beogradske filijale revizorske firme „*Dilojt i Tuš*“. Kadrovi “*Dilojt i Tuša*” su bili na ključnim mestima u vlasti tokom privatizacije u Srbiji: Aleksandar Vlahović (ministar za privatizaciju), Nebojša Ćirić (ministar za ekonomiju i regionalni razvoj), Goran Pitić (ministar za ekonomske odnose s inostranstvom), Gordana Matković (ministar za socijalna pitanja, prvo je radila u Ekonomskom institutu, danas je vandredni profesor na Fakultetu za ekonomiju, finansije i administraciju u Beogradu), Vladimir Čupić (direktor agencije za privatizaciju) itd.⁵⁹

Dilojt je radio dokapitalizaciju “Imleka”, procenu “Sartida”, “Hemofarma”...

Mirko Cvetković, bivši premije Republike Srbije, je iz “Ekonomskog Instituta” prešao u konsultantsku kuću „*Ces Mekon*“, u vlasništvu Zvonimira Nikezića, koji je nekoliko puta hapšen zbog različitih malverzacija. Prvo je od 2001. godine radio kao zamenik ministra u Ministarstvu za privredu i privatizaciju, a 2003. godine dolazi na mesto direktora Agencije za privatizaciju, u vreme dok je bio izvršni direktor “*Ces Mekona*”, pa ga je Savet za borbu protiv korupcije više puta optuživao za sukob interesa. Takođe, sin Zvonimira Nikezića - Dušan je u to vreme bio Cvetkovićev zamenik u Agenciji za privatizaciju. Zanimljivo je naglasiti da je u to vreme direktor za tendere bio Siniša Mali. “*Ces Mekon*” je radio važne privatizacije poput „Telekoma Srbije“, „Knjaza Miloša“, „Frikoma“, Pivare Čelarevo, „Mlekare Šabac“, „Trajala“, „Beograd filma“... Iz “*Ces Mekona*” je između ostalih potekla i Diana Dragutinović.⁶⁰

Navedeni podaci nedvosmisleno razjašnjavaju na koji način je izvršena privatizacija u Srbiji, kao i koji su ključni ljudi koji su je sproveli.

Osim same privatizacije jedan od glavnih uzroka sunovrata domaće privrede bila je prerana i preterana spoljnotrgovinska i finansijska liberalizacija, kao i naravno politika oslanjanja na strane investicije kao pokretača i faktora privrednog rasta i razvoja. Naravno, ekonomska politika u poslednjih 15 godina dovela je kataklizmičnih posledica na domaću privredu. Posledice te politike osećamo mi danas, a osećaću i generacije koje će doći posle nas. Jedan od najgorih efekata koji je proizvela privatizacija u Srbiji je ogromno povećanje broja nezaposlenih, pa su tako privatizovana preduzeća u 2010. godini zapošljavala 60% manje radnika nego u 2002. Trenutno se u evidenciji nacionalne službe za zapošljavanje kao nezaposleno vodi oko 763.000 lica. Ovde treba naglasiti da je do novembra 2014. čak 54.619 izbrisano iz ovog spiska i iz evidencije.⁶¹ Sa druge strane, podaci Republičkog zavoda za statistiku navode da je u drugom kvartalu 2014. godine stopa nezaposlenosti iznosila 20,3%, a u trećem je smanjena na 17,6%. To bi praktično značilo da se broj nezaposlenih smanjio. Ove podatke su nažalost režimski političari koristili u propagande svrhe.

⁵⁹ Aleksandar Vlahović biografija (2015) [dostupno na sajtu: http://www.ses.org.rs/upload/kop2015_biografije.pdf pregledano 23.04.2015.]

⁶⁰ Mirko Cvetković predsednik vlade (2008) [dostupno na sajtu: <https://www.ds.org.rs/medija-centar/vesti/5610-MIRKO-CVETKOVIC-predsednik-vlade>, pregledano 20.01.2015.]

⁶¹ Nacionalna služba za zapošljavanje (2014) “Mesečni statistički bilten – novembar 2014., [dostupno na sajtu: http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/3/3041_bilten_nsz_novembar_2014.pdf, pregledano 20.01.2015.]

Međutim, ako se detaljno pogleda ova statistika, može se primetiti da se broj zaposlenih od 10.2013. do 10.2014. smanjio sa 1.705.000 na 1.689.000 (oko 16.000). Ovi podaci su u kontradikciji. Kako je moguće da se od 2011. konstantno smanjuje broj zaposlenih, ali da se smanjuje i stopa nezaposlenosti?

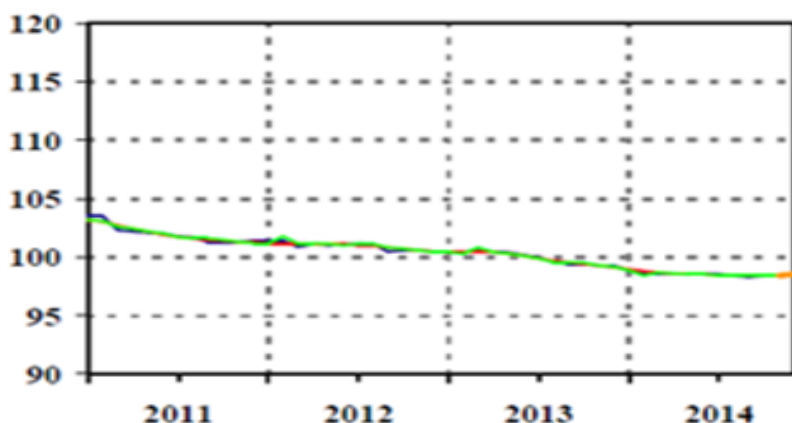
Odgovora ima više, ali svi oni predstavljaju sumornu sliku ekonomske i socijale stvarnosti u našoj zemlji.

Popis stanovništva, statistika, demografska istraživanja i procene saglasni su u jednom - zbog negativnog prirodnog priraštaja stanovništvo Srbije svakog dana opadne za više od 80 stanovnika. Danas nas je za više od 311.139 manje nego 2002. godine. Prosečna starost stanovnika Srbije je 42,2 godine, a u pojedinim selima u istočnoj i južnoj Srbiji i preko 50 godina. Na mapi Republike je čak 1.458 naselja u kojima nije rođeno nijedno dete.

U poslednjih deset godina u inostranstvo je otišlo da živi i radi 146.500 mahom visokoobrazovanih ljudi na vrhuncu reproduktivne zrelosti.⁶²

Dve trećine gradovi u Srbiji gubi stanovništvo, a sve je veći broj onih koji zbog nedostatka posla i socijalne bede sreću traži u zemljama zapadne Evrope. Čak je i potpredsednik vlade Ivica Dačić izjavio da Srbiju svake godine napusti blizu 30.000 stanovnika, koji su najvećim delom višeg ili visokog obrazovanja, što znači da je zemlja suočena i sa tzv „odlivom mozgova“. Zapravo, Srbija je druga zemlja na svetu po "odlivu mozgova", odmah posle Gvineje Bisao. Poražavajuće je što se u narednom periodu ova sumorna slika neće ni malo promeniti, čak naprotiv. Trenutni direktor Agencije za privatizaciju Zoran Martinović očekuje da će do kraja godine samo iz preduzeća u restrukturiranju oko 20.000 ljudi izgubiti posao, a tome treba i pridodati zaposlene iz Telekomu Srbije i drugih velikih firmi koje država planira da privatizuje u narednom periodu. Drugim rečima, stopa nezaposlenosti u Republici Srbiji je ogromna, a ukoliko se nastavi sa pogubnom ekonomskom politikom biće još gore.

Grafik br. 2 Kretanje broja zaposlenih, 2010-2014. (30.05)

63

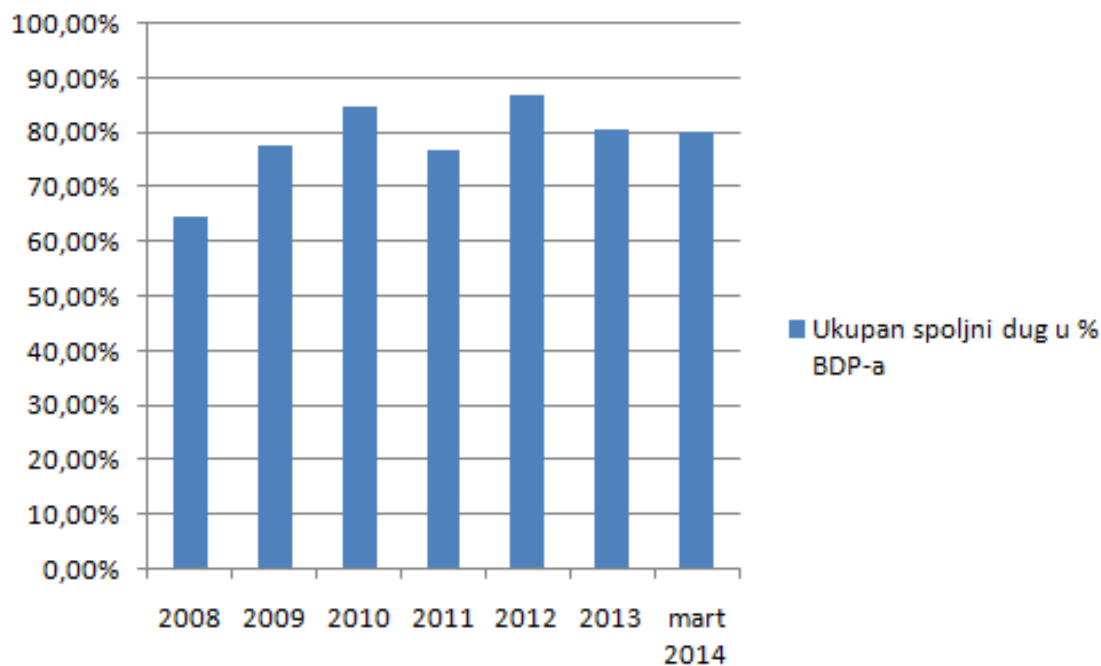
⁶² Večernje novosti (2013) „Nestajemo kao narod”, [dostupno na sajtu: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:442729-Nestajemo-kao-narod>, pregledano 21.01.2015.]

Pre uvođenja ekonomskog embarga, Savezna Republika Jugoslavija, 1992. godine imala je obaveze prema inostranstvu u iznosu od 7,1 milijarde dolara (oko 5,4 mil. eur) s tim što su ovom iznosu pridružena i sporna sredstva koja su bila predmet sukcesije.

Maja 2000. godine savezni ministar finansija Veroljub Dugalić predočio je podatak da je dug narastao na 8,6 milijardi dolara iako se Srbija nije kreditno zaduživala, jer je obračun kamata na dug iz 1992. nastavljen uprkos tome što je otplata duga bila pod embargom – zabranjena. Već 2001. dug narasta na 11.4 milijarde dolara. U poslednjem kvartalu 2004. godine guverner Radovan Jelašić objavljuje dug od 14,1 milijarde dolara. 2009. godine ukupan spoljni dug Srbije, poslednjeg dana januara iznosio je 21 milijardu 460 miliona evra.

Prema raspoloživim podacima, ukupan spoljni dug Srbije na kraju februara 2011. bio je 22,93 milijarde evra, što je za 0,3 odsto manje nego krajem januara. Ukupan spoljni dug Srbije je na kraju decembra 2012. iznosio 25.7 mlrd evra i u odnosu na kraj septembra je povećan za 888,8 mil. evra ili 3.6%. U celoj 2012. godini spoljni dug je povećan za 1,6 milijardi evra, ili 6,6%.⁶⁴ U strukturi ukupnog spoljnog duga, primetno je jačanje udela javnog nauštrb privatnog sektora. Na kraju marta 2014. godine spoljni dug Republike Srbije iznosio je **25,5 milijardi evra**. Učešće spoljnog duga u bruto društvenom proizvodu iznosi alarmatno visokih 80%.

Grafik br. 3 Ukupan spoljni dug Republike Srbije u % BDP-a

⁶³ Republički zavod za statistiku (2014) „Trendovi“ [dostupno na sajtu: http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/65/14/Trendovi_decembar_2014_Web.pdf, pregledano 20.01.2015.]

⁶⁴ Narodna banka Srbije (2012) „Analiza duga Republike Srbije“ [dostupno na sajtu: http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/dug/dug_IV_2012.pdf, pregledano 24.05.2015.]

Fiskalni savet je upozorio da je javni dug opšteg nivoa države prešao zakonsku granicu od 45% BDP-a i da će dug nastaviti da raste.

Javni dug Republike Srbije je tokom prvog tromesečja 2014. iznosio **20,5 milijardi evra** ili 65,1% procenjenog BDP-a. Treba naglasiti da je 2008. godine učešće javnog duga u BDP-u iznosilo 29,2%. Samo za poslednje 2 godine spoljni dug Republike Srbije povećan je za skoro 2 milijarde evra, a unutrašnji za milijardu i po.

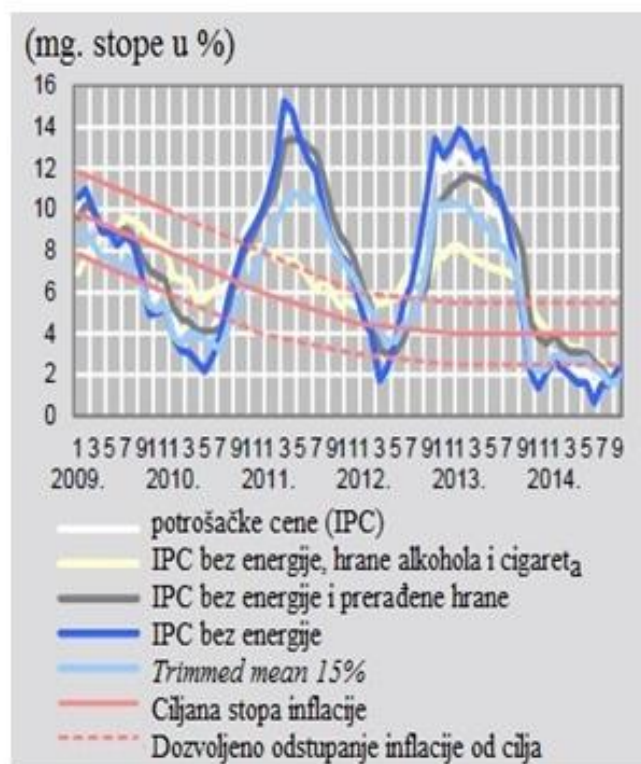
U 2010. godini ostvaren je deficit budžeta u visini od 107,7 milijardi dinara. Prihodi su ostvareni u iznosu od 662,0 milijardi, a rashodi su izvršeni u iznosu od 769,7 milijardi dinara. Fiskalni deficit je u 2012. godini iznosio 217 mlrd dinara (6.6% BDP-a). U prva dva meseca 2013. godine ostvaren je zabrinjavajuće visok deficit republičkog budžeta od oko 35 mlrd dinara.

Republički deficit u 2014. godini prema proceni fiskalnog saveta iznosi oko 180 milijardi dinara. Međugodišnja inflacija u aprilu 2011. godine dostigla je 14.7%.

Grafik br .4 Javni dug Republike Srbije

Grafik br. 5 Kretanje cena

65

⁶⁵ Narodna banka Srbije (2014) „Analiza duga Republike Srbije” [dostupno na sajtu: http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/dug/dug_I_2014.pdf, pregledano 21.01.2015.]

Godišnja inflacija u Srbiji u februaru 2013. godine (u odnosu na februar 2012. godine) iznosila je visokih 12,4%.

Smanjenje plata i penzija, kao i sve lošija ekonomska i socijalna situacija u zemlji je dovela do pada kupovne moći građana, a samim tim do pada agregatne tražnje što je za posledicu imalo niske inflatorne pritiske. Zbog toga se godišnja stopa inflacije tokom 2014. godine kretala oko 2%, pa je čak u decembru navedene godine iznosila samo 1.7%⁶⁶

U razvijenim ekonomijama niska stopa inflacije je pokazatelj monetarne stabilnosti i stabilnosti nacionalne valute. Međutim, s obzirom da je Republika Srbija zemlja u razvoju, ovaj podatak govori o stagnaciji i daljem padu privrednih aktivnosti. Referentna kamatna stopa NBS iznosi visokih 8%. Treba imati u vidu da je u poslednjih nekoliko godina RKS dostizala visinu od čak 18%. Radi adekvatnog poređenja, potrebno je naglasiti da RKS Evropske centralne banke danas iznosi 0,5%, dok u protekloj deceniji nije prelazila 4.5%. Međutim, uprkos niskoj stopi inflacije, dinar nastavlja svakodnevno da gubi vrednost u odnosu na evro. Krajem januara 2015. godine dinar je bio slabiji za 6.2% u odnosu na januar 2014. godine.

Srbija je u proteklom periodu sprovodila tzv. "modifikovani neoklasični model rasta" po kome će tržište odigrati odlučujuću ulogu u optimalnoj alokaciji resursa. Model se zansivao na rastu društvenog proizvoda kroz tercijarni sektor (trgovina, finansije i usluge), odnosno privredni rast se pokušao ostvariti kroz uvoz i domaću tražnju.

Iz svih navedenih podataka možemo izvesti sledeće zaključke:

Kao posledica katastrofalne privatizacije, pogrešne ekonomske politike u prethodnih 15 godina, implementiranja sistema privređivanja koji se već u prošlosti pokazao kao autodestruktivan, kao i neznanja i pohlepe pojedinaca, više od 65% domaćih preduzeća više ne radi ili je pred gašenjem, novac od privatizacije je nepovratno izgubljen, zbog nemogućnosti zapošljavanja i neprihvatljivih uslova života sve više mladih napušta zemlju a javni dug je porastao za gotovo 12 milijardi evra. Veliki proizvodni sistemi, koji su predstavljali zvučno ime u evropskoj i svetskoj industriji su iščezli, ugasili su se mašinski baseni, zanemoćala je tekstilna industrija, opusteli su rudnici.

Osim toga, činjenica je da u zemlji proizvodnja gotovo da ne postoji, pa je država prinuđena da sve više robe uvozi i zbog toga se generiše ogroman spoljnotrgovinski deficit, a domaća valuta konstantno gubi vrednost. Niska stopa inflacije govori o dramatičnom padu privredne aktivnosti i kupovne moći građana. Došlo je enormnog porasta broja siromašnih i gladnih stanovnika. Na domaćem tržištu je veliko prisustvo monopolizacije, a privreda nema potencijal sopstvenog finansiranja niti održivu stopu rasta.

To sve kao krajnju posledicu ima povećanje stope devijantnih oblika ponašanja, kao što su kriminal, korupcija itd. Očigledno je da je domaća privreda jako bolesna i da su potrebne opsežne mere kako bi došlo do njenog ozdravljenja.

⁶⁶ Propisi (2015) „Inflacija merena indeksima potrošačkih cena u 2014. godini” [dostupno na sajtu: <http://www.propisi.com/inflacija-merena-indeksima-potrosackih-cena-u-2014.-godini.html>, pregledano 28.01.2015.]

Međutim, postoji širok spektar različitih mišljenja među ekonomistima i političarima šta „ozdravljenje ekonomije” zapravo predstavlja i koji put treba izabrati kako bi se cilj postigao. Aktuelna vlast insistira na ozdravljenju javnih finansija, koje su uslov za rast privrede, investicija i uslov za zdravu državu. Ali tu se diskusija o reformama završava.

Dalje se nastavlja ista ona floskula koju ponavljaju neoliberalni propagandisti još od vremena povampirenja kapitalističke ideologije: individualizam, liberalizam, tržišna privreda, smanjenje državne administracije, jačanje privatne inicijative, mala i srednja preduzeća kao motor razvoja, strane investicije itd. Naravno, propagandisti nisu u stanju da odgovore na najprostija pitanja koja se u manjoj meri postavljaju u ovom trenutku, a koja će u svakom slučaju izbiti u prvi plan kada se tzv. reforme završe, jer su propagandisti indoktrinisani da preko medija vrše najprimitivniji populizam nad neukim stanovništvom.

A odgovora na pitanja neće biti niti ih je bilo jer imaju potporu u ekonomskoj nauci.

Rešenje problema domaće privrede treba tražiti u ekonomskim teorijama, u istorijskim prilikama, kao i učiti na primerima drugih zemalja u svetu, poredeći situaciju i mere koje su te zemlje sprovele.

Glavni problem u Srbiji je nedostatak proizvodnje. Jaka industrija stvara i jaku državu, zapošljava ljude i podiže životni standard stanovništva. Bez jake industrije Srbija će ostati u kolonijalnom statusu banana države koja bespogovorno izvršava naređenja Evropske Unije, MMF-a i drugih međunarodnih institucija i interesnih sfera.

Zbog toga je u Srbiji potreban novi model ekonomske politike, koji mora biti zasnovan na investicijama i izvozu.

Uzevši u obzir da je u poslednjih 15 godina izvršena deindustrijalizacija, potrebna je hitna reindustrijalizacija domaće ekonomije uz centralno rukovođenje od strane države. Brzi ekonomski rast i razvoj su mogući samo ukoliko država preuzme vodeću ulogu u procesu reindustrijalizacije. Potrebna je jaka država koja će uz pomoć ekonomskog planiranja i razvojne banke kao intitucije sa jeftini izvorima finansiranja, formirati nove (ili obnoviti stare) nacionalne šampione u industriji, što će stvoriti novi privredni ciklus i konačno pokrenuti privredu.

11 Teorijski koncept države kao inicijatora privrednog razvoja

Uloga države u društvu, međuljudskim odnosima, a naročito u privredi se kroz istoriju konstantno menjala i danas još uvek traje žestoka diskusija između pristalica liberalne politike slobodnog tržišta i onih koji podržavaju državnu intervenciju u privredi.

Ova diskusija nije nova, ali je oblikovana onako kako je mi danas poznajemo nakon francuske buržoaske revolucije, koja je redefinisala tadašnji svet i razvojem građanske ideologije dovela do širenja kapitalizma. Naravno, na istorijskim primerima je već nedvosmisleno dokazano da su se većina zemalja u svetu privredno razvile upravo državnom intervencijom, ali kako bi se ceo koncept zaokružio, potrebna je odgovarajuća teorijska potpora koju nalazimo kod najpoznatijih svetskih ekonomista, filozofa, mislilaca, škola i pravaca.

Ekonomija jeste relativno mlada nauka, ali začetke ekonomske misli možemo naći još kod čuvenih filozofa Antičke Grčke Ksenofona, Platona i Aristotela. U srednjem veku preovlađuje naturalna proizvodnja u okviru feudalnog poseda, a crkva je nosilac naučne misli koja nastoji da pomiri sopstvenu dogmu sa uslovima postojećeg ekonomskog života. Tokom XV veka u ekonomiji nastaje novi pravac po imenu merkantilizam. Termin merkantilizam potiče od grčke reči “merkante” što znači trgovac, ali pravo značenje mu je dao Adam Smit smatrajući ga prvim sistemom političke ekonomije. Merkantilisti su smatrali da se bogatstvo stvara u prometu, zbog čega je njihova pažnja bila usredsređena na nove i plemenite metale. Po njihovom shvatanju finansijska politika mora da bude usmerena prema prometu, i na taj način da se naciji obezbedi što više novca. Zbog toga su bili pristalice carina. Uvoznim carinama, smatrali su, trebalo je onemogućiti odlivanje novca. U ovom periodu ekonomija postaje disciplina sa posebnim predmetom istraživanja. Merkantilisti su takođe smatrali da su svi subjekti podređeni opštem nacionalnom cilju – povećanju nacionalnog bogatstva i da upravo država mora da odigra značajnu ulogu upravo kroz državnu intervenciju u svim oblastima privrede. Najistaknutiji predstavnici merkantilizma su bili Antoan Monkretjen, Džon Lok, Džems Stjuart i Tomas Man.⁶⁷ Ova ekonomoska misao je preovladavala u svetu praktično sve do francuske revolucije. Interesantno je napomenuti takođe da je upravo u ovom periodu započela kolonizacija (Bartolomeo Diaz, Vasko da Gama, Kristofer Kolumbo, otkriće Američkog kontinenta itd.). Sredinom XVIII veka u Francuskoj je nastala ekonomska škola po imenu fiziokratizam, a koja je bila aktuelna samo tridesetak godina. Njen utemeljivač bio je Fransis Kene. Fiziokrate su tvrdile da se višak vrednosti stvara jedino u zemljoradnji.

U drugoj polovini XVIII i početkom XIX veka dolazi do industrijske revolucije – naglog društvenog razvoja kao posledice pronalaska parne mašine koja je polako počela da zamenjuje ručnu proizvodnju.

⁶⁷ Stanković, K., „Ekonomske doktrine“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2009.

Došlo je do razvoja kapitalizma. Proizvodnja postaje sfera istraživanja tadašnjih vodećih ekonomista i kao takva izvor nacionalnog bogatstva.

U skladu sa prethodnim shvatanjima proizilazi i shvatanje da je kapitalizam prirodan poredak, poredak koji najbolje odgovara ljudskoj prirodi i kao takav nije prolazan već trajan.

Kapitalizam je ekonomski mehanizam koga pokreće lični interes pojedinca. 1776. godine, Adam Smit objavljuje knjigu „Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda“ koja se smatra kapitalističkom „biblijom“ i predstavlja prvi celovit sistem ekonomske teorije. Sa druge strane, Smit važi za „oca“ ekonomske nauke i modernog liberalizma, a njegova dela su svakako uticala na francusku buržoasku revoluciju. Opšta ideja, koju nam on predočava u ovom delu je ideja liberalizma i ekonomske slobode, koje su zasnovane na ideji prirodnog poretka, a u osnovi tog poretka su lični interes, privatna inicijativa i slobodna konkurencija. Smit je upravo u ovoj knjizi formulisao metaforu „nevidljive ruke“, koja predstavlja kreaciju sopstvenog interesa, takmičarskog duha i ponude i tražnje svakog pojedinačnog učesnika na tržištu. Verovao je da nevidljiva ruka omogućava maksimiranje koristi svakog učesnika, kao i celokupne koristi (bogatstva) društva, pri čemu u dobijanju tog rezultata postojeća vlast nije učestvovala sa svojim intervencijama. To je postao osnov za nastanak laissez faire ekonomske filozofije.⁶⁸ U osnovi funkcionisanaja nevidljive ruke je lični interes, odnosno egoizam. Egoizam postaje ne samo motiv i pokretačka snaga ekonomske aktivnosti svakog pojedinca već i osnovni odnos pojedinaca u procesu razmene. Smit tvrdi da pojedinci nemaju nameru da rade u opštem interesu, nego samo u sopstvenom, i radeći to on zapravo radi u opštem interesu. Učesnike na tržištu motiviše sopstveni interes, a „nevidljiva ruka“ tržišta upravlja sopstveni interes u smeru koji dovodi do opšte koristi za sve.⁶⁹

Žan Batist – Sej je francuski ekonomista koji je Smitovo učenje preneo u Francusku. Sej je posebno poznat po svojoj teoriji koja je dobila ime Sejov zakon tržišta, a koji podrazumeva da svaka ponuda stvara odgovarajuću tražnju. Tako je svaki kupac prodavac i svaki prodavac kupac. On smatra da nikada ne može doći do nedovoljne tražnje odnosno preterane ponude.

Ukoliko se deo dohotka i odvoji kao štednja ona će biti investiran, tako da će potrošnja opet biti obezbeđena. Sejov zakon tržišta podrazumeva da je tržišna privreda u stanju da obezbedi punu zaposlenost i najbolji razmeštaj svih faktora proizvodnje. Njegov zakon je postao sastavni deo klasične ekonomije i trajaće praktično sve do velike ekonomske krize iz 1929. godine.

David Rikardo predstavlja najznačajnijeg predstavnika klasične političke ekonomije. On nije imao pretenzije da napiše zaokružen teorijski sistem već se ograničio na određene probleme koji zapravo predstavljaju suštinu političke ekonomije. Nedostatke koje je Smit imao u svojoj teoriji Rikardo je otklonio sopstvenom teorijom o ekonomiji zasnovanoj na komparativnoj prednosti.

Polazne pretpostavke njegovog teorijskog shvatanja su principi ekonomskog liberalizma.

⁶⁸ Svet nauke (2009) „Nevidljiva ruka Adama Smita” [dostupno na sajtu: <http://www.svetnauke.org/3137-nevidljiva-ruka-adama-smity>, pregledano 02.02.2015.]

⁶⁹ Gregori Mankju, „Principi ekonomije“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006.

Njegov najznačajniji sledbenik je Džon Stjuart Mil. Njegovu najpoznatiju knjigu „O slobodi“ je preveo i štampao Srpski kralj Petar I Karađorđević (Oslobodilac).

S obzirom da je Mil bio jedan od najvatrenijih branilaca liberalnih pogleda na društvo, u istorijskom kontekstu je za nas razumljivo i značajno vreme vladavine kralja Petra, jer su Milove ideje imale ogroman uticaj na njega i na tadašnje ustrojstvo države.

Kao direktna posledica nastanka i razvoja kapitalizma, liberalnih ideja i drugih tekovina francuske buržoaske revolucije javljaju se političke, ekonomske i socijalne ideje koje su pratile razvoj radničkog pokreta, a koje su imale za cilj stvaranje boljeg i humanijeg društva. Ta težnja da se promeni i prevaziđe trenutno stanje, stara je gotovo kao i sama ljudska civilizacija i naziva se socijalizam. Socijalizam u suštini može da se posmatra sa dva aspekta:

1. Kao kritika postojećeg kapitalističkog društva
2. Kao vizija budućeg društva ka kome čovečanstvo teži u kome ne bi bilo eksploatacije ljudi.

Prva socijalistička misao formulisana je u XVI veku kao reakcija na negativne posledice prvobitne akumulacije kapitala i novih društveno-ekonomskih odnosa sa razvojem trgovačkog kapitalizma.⁷⁰ Početkom XIX veka se pojavio veći broj socijalističkih mislilaca od kojih su najznačajniji i najuticajniji Klod Andri, Sen-Simon, Šarl Frije i Robert Oven. Po njima, kapitalizam je samo prolazni ekonomsko-društveni sistem, ne prihvataju ideju o ličnom interesu kao pokretaču ljudske aktivnosti i odbacuju *laissez-faire*. Svi navedeni mislioci spadaju u grupu tzv „socijalista utopista“. Osnivač i glavni predstavnik tzv. naučnog socijalizma bio je Karl Marks, koji je svoje ideje zasnovao na svestranoj naučnoj analizi kapitalizma. Iako ekonomski teoretičar, Marks je raspolagao ogromnim znanjem iz drugih društvenih nauka, koje je uspešno implementirao u svoju ekonomsku teoriju. Njegovo glavno delo je „Kapital“ u kome je definisao svoj sistem ekonomske teorije. U ovom kapitalnom delu Marks je analizirao i objasnio zakone kapitalističke proizvodnje, a zatim i definisao svoju teoriju viška vrednosti. Svojom istraživanjem on je ukazao na nedostatke i protivurečnosti kapitalističkog načina proizvodnje i zbog toga mnogi ekonomisti danas traže uzroke savremene ekonomske krize čitajući upravo „Kapital“. Liberalistička shvatanja o slobodnoj igri ekonomskih zakona kao jedinom uslovu privredne ravnoteže, teorema nevidljive ruke, neintervencija države u privredi itd. bili su dominantni postulati početkom XX veka u nauci zapadnih demokratija. Sejov zakon tržišta, po kome ponuda automatski rađa odgovarajuću tražnju, bila je dominantna paradigma koju su bez ikakvih ograda prihvatili tadašnji kreatori ekonomske politike. Nakon prvog svetskog rata došao je period visokog prosperiteta koji je povratio staro samopouzdanje i veru u nepogrešivost teorija klasične škole.

24.10.1929. godine na tzv. „crni četvrtak“ došlo je do pada njujorške berze (Volstrita), što je označilo početak velike svetske ekonomske krize, koja je u svetu trajala narednih gotovo 10 godina.

⁷⁰ Stanković, K., „Ekonomske doktrine“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2009.

Tadašnja republikanska vlada smatrala je da je najbolje pristupiti rigoroznoj štednji kroz kočenje državnih izdataka, paralelno sa sve jačim pritiskom na najamninu, što je s gledišta nacionalne ekonomije značilo katastrofu.

Velika ekonomska kriza 1929-1934 dovela je do finansijskog kraha, masovnih otpuštanja radnika, ogromne stope nezaposlenosti i masovne gladi, koja je po ruskom istraživaču Borisu Borisovu izazvala smrt preko sedam miliona ljudi u SAD⁷¹. Upravo ovaj tragičan događaj za svetsku ekonomiju je ukazao na pogrešnost klasične škole i autodestruktivnost kapitalističkog sistema privređivanja i smatra se ključnim faktorom u stvaranju uslova za formiranje i prihvatanje novih ideja i politike – kejnzijanzma.

Ser Džon Majnard Kejns je jedan od najznačajnijih i najuticajnijih ekonomista svih vremena. Njegova knjiga „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca“ objavljena 1936. godine predstavlja rezultat napora da se pronađe objašnjenje za veliku ekonomsku krizu i ponudi odgovarajuća ekonomska paradigma kao rešenje. Ovim remek delom je započela tzv. kejnzijanska revolucija i razvoj savremene makroekonomije. Njen značaj i kasnije veliki uticaj na ekonomsku teoriju i politiku je u tome što je ponudila interpretaciju događaja, intelektualni okvir i jasne argumente za državnu intervenciju u privredi. Kejns je postao dominantni idejni vođa generacijama značajnih ekonomista koji su dalje razvijali njegove teorijske postavke tokom pedesetih i šezdesetih godina XX veka i praktično ih primenjivali na zapadu u doba Velike ekonomske ekspanzije prve tri dekade nakon drugog svetskog rata. Njegovim ekonomskim teorijama, ali i naravno događajima koji su prethodili objavljivanju njegovog kapitalnog dela, definitivno je dokazano da slobodna tržišta ne mogu da obezbede ni punu zaposlenost ni stabilan privredni razvoj i time je praktično stavljena tačka na laissez-faire ekonomiju.

Kejns odbacuje Smitovu teoriju nevidljive ruke i uverenje da pojedinci služe opštem interesu zato što se rukovode ličnim i smatra upravo suprotno, da se privatni i društveni interesi ne poklapaju. Osim toga, on definitivno odbacuje Sejov zakon tržišta i zaključuje da, pošto je novac povezan sa neizvesnošću, istovremeno je povezan i sa nezaposlenošću. Kejnsova ključna ideja da postoji nevoljna nezaposlenost, kao rezultat nedostatka efektivne tražnje, osporila je shvatanje klasične teorije o sposobnosti privrede da pomoću tržišta obezbedi punu zaposlenost.

On je smatrao nedovoljnu sklonost investicijama glavnim problemom, zbog kojeg se ne može postići ravnoteža pri punoj zaposlenosti, kao i razlogom što je tražnja za investicijama nedovoljna u odnosu na štednju. Nedovoljna tražnja investicija je rezultat i visine kamatne stope, koja, da bi se apsorbovala štednja pri nivou pune zaposlenosti, mora biti veoma niska.

Po njemu kamata je monetarni fenomen koji određuje ponuda i tražnja novca. Visina kamatne stope, tvrdi, određuje i nivo investicije. Upravo zato, Kejns se zalagao za politiku jeftinog novca (pritisak na kamatnu stopu od strane države), ali samo ako je ispravno upotrebljen i ako vlade učine druge potrebne stvari. Pošto tržište nema samoregulišuću sposobnost da privredu dovede na nivo pune zaposlenosti, potrebna je državna intervencija.

⁷¹ Pravda (2008) „Famine killed 7 million people in USA” [dostupno na sajtu: <http://english.pravda.ru/world/americas/19-05-2008/105255-famine-0/>, pregledano 13.02.2015.]

Država kao nosilac ekonomske politike treba da obezbedi dodatnu efektivnu tražnju koja će kreirati sopstvenu ponudu. Merama monetarne i fiskalne politike, prema Kejnsu, država koriguje nestabilnost privrede i pomaže da se ostvari puna zaposlenost.

Ukratko, smatrao je da adekvatna monetarna i fiskalna politika mogu uticati na proizvodnju i tako neutralisati nezaposlenost i skratiti recesiju.

Kejns je predlagao proširenje funkcija vlade koje sa sobom donose zadatak usklađivanja sklonosti potrošnji s podstrekom za investiranje. Kao glavne nedostatke postojećeg sistema naveo je njegov neuspeh da obezbedi punu zaposlenost i njegova proizvoljna i nepravedna raspodela bogatstva i dohotka.

Uzevši u obzir pasivnost monetarne politike, on je zaključio da je potrebna takva politika koja će ne samo povećati ponudu novca, nego ujedno i osigurati da on bude upotrebljen na najbolji mogući način i samo će se takvom politikom poboljšati privredne aktivnosti, jer bi se u suprotnom moglo dogoditi da zajmovi čekaju u bankama. Profitnu stopu Kejns suprotstavlja kamatnoj stopi. Da bi preduzetnik imao računa da investira kamatna stopa treba da bude niža od profitne stope, i ukoliko je ta razlika veća utoliko je jači stimulans za preduzimanje investicija. Širenje potrošačke tražnje uz pad kamatne stope daje podstrek investicionoj delatnosti i ne dozvoljava privredi da pređe u stanje deflacije. Država može da deluje na obim novčanog opticaja i obim kredita, a time i na kamatnu stopu. Spuštanjem kamatne stope država posredno povišava profitnu stopu koja ostaje industrijalcu posle plaćanja kamate.

Na kraju „opšte teorije zaposlenosti, kamate i novca“ Kejns nam saopštava neke, za to vreme, prilično radikalne ideje. On navodi da centralno rukovođenje koje je potrebno da bi se obezbedila puna zaposlenost donosi veliko proširivanje tradicionalnih funkcija vlade koje sa sobom donosi zadatak usklađivanja sklonosti potrošnji s podstrekom za investiranje i brani ga kao jedino moguće sredstvo da se izbegne uništenje postojećih privrednih oblika u njihovoj celini i kao uslov uspešnog delovanja inicijative pojedinca.

Kejns nije verovao u pojedinačne mere, već je zahtevao celovit i planiran program ekonomske politike kao uslova pune zaposlenosti i pravičnije raspodele. Njegov celokupan rad osim mera za izlazak iz krize sadrži i ono što treba uraditi da do kriza ne dođe. Njegova ekonomska teorija je izazvala pravu revoluciju u shvatanjima ekonomskih problema u svetu.

Međutim, kao trijumf Kejsnovih ideja smatra se pojava Samjuelsonovog udžbenika „Ekonomija“ 1948. godine, koji će postati najpoznatiji udžbenik ekonomije svih vremena.

Dalekovidost i genijalnost jednog briljantnog uma kakav je Kejnsov može se naslutiti i u njegovoj kritici važećeg međunarodnog sistema: „Međutim, ako nacije uzmognu da nauče da se same svojom domaćom politikom postaraju za punu zaposlenost, onda ne treba da postoje nikakve važne privredne snage koje bi bile sračunate na to da ostvaruju interes jedne zemlje na račun njenih suseda. Još uvek bi bilo prilika za međunarodnu podelu rada i međunarodno kreditiranje u pogodnim uslovima...

Međunarodna trgovina bi prestala da bude ono što je sada, naime, očajnička mera da se održi zaposlenost kod kuće forsirajući prodaje na stranim tržištima i ograničavajući kupovine, što dovodi do toga da se u slučaju uspeha problem nezaposlenosti samo prebacuje na suseda čija se situacija u borbi pogoršava.

Međunarodna trgovina bi u tom slučaju postala voljna i neometana razmena dobara i usluga u atmosferi uzajamne koristi.⁷²

Kejsove teorije su predstavljale nadahnuće evropskim i američkim kreatorima ekonomske politike u jeku velike svetske ekonomske krize iz 1929. godine, a svoju „renesansu“ su doživele nakon drugog svetskog rata.

Pod njegovim uticajem i u iskrenoj filantropskoj želji, a protiv globalnih trgovinskih neravnoteža koje su po većini autora osnovni uzroci tadašnje (i sadašnje) krize, došlo je do nastanka međunarodnog monetarnog sistema, čije su glavne institucije, Međunarodni monetarni fond i Svetska banka, mada u potpuno drugačijoj formi nego što ih je on zamislio.

Naime, u julu 1944. godine u Breton Vudsu (SAD) na konferenciji predstavnika 44 države postignut je međunarodni sporazum o tome kakav međunarodni sistem treba uspostaviti nakon završetka drugog svetskog rata, a čiji je cilj bio sprečavanje povonog sloma međunarodnog finansijskog poretka. Sam Kejns je bio učesnik ove konferencije. Rezultati Breton Vudsa bili su sledeći:

1. Formiranje metode fiksnih deviznih kurseva
2. Dolar je zamenio zlatni standard i postao rezerva valuta
3. Uspostavljene su tri međunarodne organizacije za nadgledanje ekonomskih aktivnosti

Pod uticajem Kejnsovih teorija svetska ekonomija je u naredne tri decenije nakon završetka drugog svetskog rata doživela ekspanziju i prosperitet neslučenih proporcija. SAD, Velika Britanija, Zapadna Nemačka, Austrija, Francuska, Italija, Grčka, Španija, Jugoslavija, Azijske države, kao i naravno Sovjetski Savez ostvarivale su značajan rast BDP-a i životnog standarda svojih građana. Puna zaposlenost postaje osnovni cilj nacionalne ekonomske politike na kejnzijanskim principima opšte ekonomske politike.

Međutim, ekonomski bum je okončan 70-tih godina XX veka nizom događaja, koji su ozbiljno uzdrmali osnove dotadašnje ekonomske paradigme.

Prvi korak je bio unilateralno ukidanje konvertibilnosti dolara za zlato od strane SAD („Niksonov šok“) avgusta 1971. godine, što je praktično značilo slom bretonvudskog sistema. Sledeći korak je bio naftna kriza iz 1973. godine, koja je bila posledica arapsko-izraelskog rata. Osim toga, došlo je do pojave stagflacije – istovremene pojave inflacije i visoke nezaposlenosti. Svi navedeni događaji su doveli do odbacivanja državne intervencije i Kejnzijanizma i do uspona nove ekonomske škole – monetarizma i ako je činjenica da je do recesije došlo iz političkih, a ne ekonomskih razloga. U takvoj situaciji nastaje tzv. monetaristička kontrarevolucija, koja se vezuje za grupu profesora na čikaškom univerzitetu, a čiji je predvodnik bio Milton Fridman.

⁷² Keynes, J.M., „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca“, Kultura, 1956.

Koreni ovog novog pokreta su u klasičnoj ekonomiji, odnosno u teoriji koja je bila dominantna pre velike krize iz 1929. godine.

Monetaristi smatraju da inflacija, recesija, nezaposlenost itd. proističu iz monetarne politike koja je u nadležnosti vlade i da tržišni sistem treba osloboditi od institucionalnih ograničenja i uplitanja države. Osim toga postavljaju stabilnost cena za osnovni cilj ekonomske politike, a ne zaposlenost. Vera u nepogrešivost slobodnog tržišta i nevidljivu ruku ponovo je postala dominantna, a stari ekonomski sistem, koji je već jednom bio srušen kejnzijanskom revolucijom, vaskrsao je u novom obliku kao neoliberalni kapitalizam.

Najvulgarnija manifestacija liberalnog kapitalizma bio je vašingtonski konsenzus iz 1989. godine, kao set ekonomskih mera upakovanih u standardni reformski paket za zemlje u razvoju. Reafirmacija liberalnog kapitalizma imala je katastrofalne posledice na svetsku ekonomiju. Velika svetska ekonomska kriza iz 1929. godine ponovila se 2008. godine. Kapitalistički sistem se ponovo urušio devastirajući većinu svetskih ekonomija. Uzrokovano skorašnjim događajima na planu svetske ekonomije dolazi do oživaljavanja Kejnsovih ideja. Ubrzo su započele jedna po jedna država, počev od SAD, Evrope i ostalog dela sveta, primenjujući Kejnsov recept intervencije, da upumpavaju stotine milijardi dolara i evra spašavajući bankarski sektor i privredu.

Danas se svetska ekonomija nalazi u teorijskom vakuumu. Era neoliberalnog kapitalizma je prošla, ali još uvek nije formulisana nova paradigma koja bi imala značajan uticaj na globalnom nivou. Diskusija između kejnzijanista i monetarista se ne stišava. Ali kroz empirijsko iskustvo postalo je jasno da tržišta moraju biti regulisana od strane države, kao i da je upravo država inicijator privrednog razvoja. Gotovo sve svetske ekonomije traže načine za oporavak sopstvenih ekonomija. Izradjuju se dugogodišnje strategije, mere, predlozi i planovi kako bi se prevazišla trenutna situacija. Činjenica je takođe da su gotovo sve države danas u svetu, opredeljene za privredni razvoj, što se ogleda u postojanju institucija nadležnih za razvoj kao što su razvojne banke, razvojni fondovi itd. Međutim, taj oporavak ide izuzetno sporo pod uticajem određenih velikih svetskih ekonomija i institucija koje žele uprkos svemu da zadrže sopstvene pozicije i uticaje, stečene nefer kao posledicu kraha bretonvudskog sporazuma i nametanja sopstvenog privrednog modela. Svet se promenio od 1945. godine i zbog toga je potrebna nova ekonomska teorija koja će imati u osnovu kejnzijanizam, ali prilagođen današnjoj situaciji u svetu.

Republika Srbija mora momentalno da napusti neoliberalni model štednje (tzv. reforme), da zaustavi proces privatizacije javnih preduzeća (Telekom, EPS itd.) i okrene se razvoju domaće industrije kroz ekonomsko planiranje, državnu intervenciju i osnivanje domaće razvojne banke koja bi ovaj razvoj finansirala. Srbiji je potreban "*New Deal*"

Ovim su teoretski definitivno dokazane generalna i posebne hipoteze.

12 Primer SAD

Marta 1929. godine za predsednika SAD inagurisan je Herbert Huver iz redova republikanske partije. Upravo u to vreme započela je svetska ekonomska kriza, koja je došla nakon perioda visokog prosperiteta, a naročito za SAD koja gotovo da nije osetila strahote prvog svetskog rata. Predsednik Huver je imao pred sobom haos, ali je uporno odbijao zahteve za državnom intervencijom, jer se još uvek verovalo da se radi o cikličnom fenomenu i da će privreda ozdraviti za nekoliko meseci. Verovao je u balansirani budžet i nije želeo da stvara budžetski deficit. **Tadašnja republikanska vlada smatrala je da je najbolje pristupiti rigoroznoj štednji kroz kočenje državnih izdataka, paralelno sa sve jačim pritiskom na plate, kako bise postigao novi sklad između krizom pogođenih cena i troškova proizvodnje, što je sa gledišta nacionalne ekonomije značilo isto što i gasiti vatru benzinom.**⁷³

Kriza je počela da se širi. U državi su radnici stajali u redovima čekajući hranu ili bilo kakav posao, poslovni ljudi su tražili vladinu pomoć, intelektualci su izlaz videli u fašizmu ili komunizmu. Nezaposlenost je dostigla rekordnih 25%. Pod uticajem tekućih događaja vera u kapitalističke principe počela je naglo da popušta. Kada je ekonomska kriza počela da doseže razmere katastrofe 1932. godine, Huver je dao saglasnost da se formira državna Korporacija za finansiranje obnove (*Reconstruction Finance Corporation*). U pitanju je bila državna, razvojna banka sa kapitalom od 500 miliona dolara, čija je svrha bila davanje zajmova pod povoljnim uslovima kompanijama i privatnim bankama u cilju saniranja posledica krize i izbegavanja daljih bankrota.⁷⁴ U martu 1933. godine dužnost predsednika SAD preuzima Frenklin Ruzvelt, kandidat demokratske stranke. Ruzvelt je kao krivce za ekonomsku krizu označio bankare, trku za profitom i lični interes, ali iako je bio kritičar kapitalističkog sistema, on nije želeo da ga zameni za drugi sistem već reformiše i unapredi. On je osuđivao društveni sistem koji dozvoljava siromaštvo i nezaposlenost u najbogatijoj zemlji sveta. Usledile su godine javnih radova, pomoći nezaposlenima, podrški cena poljoprivrednih proizvoda, godine deficitarnih budžeta i obimnih javnih zajmova u kojima je država preuzela na sebe da ostvari ono što privatni kapital ostavljen samom sebi, nije mogao da učini. Trebalo je pokrenuti proces reprodukcije i država ga je pokrenula polazeći od principa da efektivna tražnja predstavlja centralni problem. Država je postala inicijator oživljavanja privrednog života. *NEW DEAL* je rođen na principima kejnzijanske ekonomske teorije. Ruzveltovi saradnici su se oslanjali na Kejnsa, a naročito Alvin Hansen, profesor ekonomije na Harvardu, koga su često nazivali „američki Kejns“. Ruzvelt je potpisao zakon koji je omogućio ponovno otvaranje poznatih banaka ali pod nadzorom ministarstva finansija. Nakon toga osnovana je Federalna Korporacija za osiguranje uloga. Donošenjem niza zakona, vlada je dobila kontrolu za praćenje poslovanja svih banaka i kreiranje finansijske politike zemlje. Utvrđuje se državni monopol nad plemenitim metalima.

⁷³ Keynes, J.M., „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca“, Kultura, 1956.

⁷⁴ Violeta Momčilović, „Ekonomska kriza i “New Deal”, SAD 1929-1933” [dostupno na sajtu: http://www.academia.edu/4778825/EKONOMSKA_KRIZA_I_NEW_DEAL_SAD_1929-1933, pregledano 21.02.2015.]

Rad berze je obustavljen na dve nedelje, a uvodi se i državna kontrola u njen rad. Takođe, kako bi mogla da se poveća količina novca u opticaju, napušten je zlatni standard.

16. juna 1933. donet je Zakon o nacionalnoj industrijskoj obnovi (*National Industrial Recovery Act*) koji je dao predsedniku Ruzveltu moć da reguliše industriju kako bi se stimulisao privredni oporavak. Tim zakonom je prvo formirana uprava javnih radova (*Public Works Administration*) odnosno agencija koja se bavila organizacijom javnih radova kao što su brane, mostovi, bolnice, putevi, aerodromi, stambene zgrade i škole. Zatim je kongres usvojio Zakon kojim se osniva Federalna uprava za hitnu pomoć (*Federal Emergency Relief Administration*) čiji je glavni cilj bio smanjenje nezaposlenosti nekvalifikovane radne snage.

Nažalost, vrhovni sud je Zakon o nacionalnoj industrijskoj obnovi proglasio neustavnim 1935. godine. Međutim, usledila je druga grupa mera Nju Dila u borbi protiv krize.

Aprila 1935. godine osnovana je uprava za napredak radova (*Works Progress Administration*). Ona je predstavljala najveći i najambiciozniju agenciju Nju Dila, koja je učinila državu najvećim poslodavcem. Ova agencija je upošljavala milione američkih radnika organizujući javne radove širom zemlje. Agencija je u jednom trenutku zapošljavala preko 8 miliona ljudi. Zahvaljujući ovim javnim radovima izgrađeni su mnogi putevi, tuneli, mostovi, aerodromi, bolnice, škole, sistemi za navodnjavanje, sistemi snabdevanja električnom energijom itd.⁷⁵

Tabela br.1 Američki BDP u periodu 1929-1941

Godina	Nominalni BDP u mlrd \$
1929	104.6
1930	92.2
1931	77.4
1932	59.5
1933	57.2
1934	66.8
1935	74.3
1936	84.9
1937	93.0
1938	87.4
1939	93.5
1940	102.9
1941	129.4

⁷⁵ About news "U.S. GDP by Year" [dostupno na sajtu: <http://useconomy.about.com/od/GDP-by-Year/a/US-GDP-History.htm>, pregledano 11.04.2015.]

U julu 1935. godine donet je zakon o regulisanju radnih odnosa (*National Labor Relations Act*) koji je garantovao pravo zaposlenima u javnom sektoru da se udružuju u sindikate i rade na popravljajući sopstvenog položaja, koje uključuje i štrajk. U decembru 1941. godine Japan je iznenada napao Perl Harbor, što je označilo ulazak SAD u drugi svetski rat.

Sve navedene mere koje su sprovedene u periodu “*New Deal-a*“ nisu bile usmerene samo na borbu protiv velike depresije, već su uticale i na samo državno uređenje i sprovođenje ekonomske politike. Američki sistem se korenito promenio, a država je postala aktivan učesnik u privrednom životu i vršila je daleko veću kontrolu novčanih tokova. Jedan od najimpresivnijih uspeha samog programa je što je uprkos svim izdacima, predsednik Ruzvelt uspevao da budžetski deficit u ovom periodu iznosi u proseku 3%.

Višedecenijski status SAD kao svetske sile može se izvesti kao rezultat reformi koje je on sa svojim saradnicima sproveo, uprkos različitim mišljenjima i brojim kritikama kojima je bio izložen od strane republikanaca i krupnih kapitalista.

Ruzveltova filantropija i bezrezervno zalaganje za drugačiji, pošteniji i pravedniji sistem koji bi omogućio bolji život sopstvenim građanima najbolje se ogleda u tome da je prilikom obraćanja naciji januara 1944. godine predložio usvajanje druge povelje o pravima (*Second Bill of Rights*), koja bi američkim građanima garantovala sledeća prava:

1. pravo da rade i žive od svog rada
2. na hranu, odeću i slobodno vreme
3. pravo seljaka na pravična primanja
4. slobodu od nelojalne konkurencije i monopola
5. pravo na krov nad glavom
6. na odgovarajuću zdravstvenu negu
7. na socijalnu sigurnost
8. na obrazovanje

Nažalost, predsednik Ruzvelt je naredne godine umro ne dočekavši kraj drugog svetskog rata i realizaciju svojih nastojanja koja bi verovatno zauvek izmenila svet.⁷⁶

SAD i većina zapadnih zemalja su pod uticajem republikanaca (konzervativaca) i neoliberalnih ekonomista tokom 70-tih godina napustile kejnzijanski model privrednog razvoja. Traži se povlačenje države iz ekonomije i prepušta se sve tržišnoj utakmici. Na svetskom nivou (a naročito izraženo u Velikoj Britaniji tokom režima Margaret Tačer) započinje se sa merama ekonomske liberalizacije: privatizacija, otvorena tržišta, finansijska deregulacija, smanjenje javne potrošnje itd. Gubljenjem kontrole države nad sopstvenom ekonomijom i prepuštanjem da ona bude regulisana od strane učesnika na tržištu, otvorila su se vrata za špekulacije, a naročito u finansijskom sektoru.

⁷⁶ Capitalism: A Love Story (2009) [dostupno na sajtu: <https://www.youtube.com/watch?v=rgcdtOcfqfcp>, pregledano 24.02.2015.]

Kako su godine prolazile, a država sve više napuštala privredu, svetska ekonomija je polako počela da usporava i da stagnira, da bi sve kulminiralo novom svetskom ekonomskom krizom 2008. godine koja je ponovo započela u SAD.

Kolike su razmere ove krize bile zastrašujuće, najbolje se ogleda u tome da je čak i tadašnji predsednik Amerika Džordž Buš, inače republikanac, u septembru 2008. godine tražio od kongresa da interveniše na tržištu kako bi se američka ekonomija spasila od kolapsa. Ovim potezom najvećih zagovornika slobodnog tržišta je čak i najvećim neoliberalnim fundamentalistima dokazano da bez državne intervencije privreda ne može da funkcioniše.

Profesor na američkom univerzitetu Kolumbija i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju Džozef Štiglic već decenijama kritikuje mere štednje upozoravajući da dokazano imaju štetne posledice. Štiglic tvrdi da investicija u privredu nema zbog nedostatka tražnje, a ne zbog visokih poreza, kao i da rasprodaja državne imovine dugotrajno nema previše smisla.⁷⁷

Osim toga, on pobedu levičarske koalicije Sirize na parlamentarnim izborima u Grčkoj i odbacivanja mera štednje vidi kao konačnu pobedu pripadnika kejnzijanske škole kritikujući direktive Evropske komisije, Evropske centralne banke i Međunarodnog monetarnog fonda koje su dovele do katastrofalnih ekonomskih posledica.

Uzimajući sve navedeno u obzir, može se nedvosmisleno zaključiti da je i teorijski i empirijski dokazano da je državna intervencija u privredi neophodna i da bez države nema privrednog rasta i razvoja, novih radnih mesta, boljeg životnog standarda, a samim tim ni mogućnosti ostvarivanja osnovnih ljudskih prava.

⁷⁷ Mondo "Nobelovac Štiglic: Štednja će upropastiti Evropu" [dostupno na sajtu: <http://mondo.rs/a732456/Info/Ekonomija/Nobelovac-Stiglic-Stednja-ce-upropastiti-Evropu.html>, pregledano 25.12.2015.]

13 Ekonomska istorija Srbije i Jugoslavije

Nakon oslobađanja Jugoslavije od fašističke okupacije i završetkom drugog svetskog rata, nova vlast predvođena Komunističkom partijom Jugoslavije našla se pred izazovom obnove ratom uništene zemlje – izazovom koji je dodatno bio otežan činjenicom da je Jugoslovensko stanovništvo bilo desetkovano i da su materijalna razaranja bila najveća u Evropi, posle onih u SSSR i Poljskoj. Čak su i najrazvijeniji delovi zemlje bili uništeni, a najviše usled ratnih dejstava i preteranog eksploataisanja sirovinskih i poljoprivrednih resursa od strane okupatora. Odmah posle rata, a u granicama mogućnosti, utvrđene su štete nastale ratnim razaranjem. Značajna pomoć za obnovu uništene privrede je izostala ili je bila minimalna (a u korist Grčke). Jugoslavija je u periodu 1945-1955. godina primila samo 894 miliona dolara inostrane pomoći.

Osim ovog problema, najznačajniji su bili nedostatak osnovnih sirovina, goriva, stručnih kadrova, kao i nedostatak osnovnih prehranjenih proizvoda. Obnova je organizovana od strane organa narodne vlasti, oslanjajući se na iskustva sa slobodne teritorije, kojom prilikom je bilo regrutovano gotovo celokupno radno sposobno stanovništvo na obnovi osnovnih proizvodnih kapaciteta i stambenih rešenja. Povereništvo nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) za ekonomsku obnovu dalo je smernice za rad, koje su sadržale osnovne principe organizovanja obnove nakon oslobođenja. U početku je težište obnove bilo na osposobljavanju saobraćajnica, električnih centrala i rudnika uglja. Neposredno nakon oslobođenja započelo je zbrinjavanje ratne siročadi.

Obnova nije imala za cilj samo uklanjanje posledica rata, već i pripremu za prelazak u narednu fazu – planiranje proizvodnje i svih ekonomskih aktivnosti. U prvim godinama obnove zemlje bilo je vidno sprovođenje sovjetskog stila petogodišnjeg plana rekonstrukcije kroz masovni dobrovoljni rad.⁷⁸ Proširenjem državne intervencije i nadzora u privredi razvijao se i aparat upravne kontrole. Sredinom 1946. godine formiraju se organi planiranja na svim nivoima, a sa druge strane planska odeljenja u okviru resora.

Dobrovoljni rad u najrazličitijim vidovima, od masovnih radnih akcija do taktičenja i udarništva predstavljao je najvažniji izvor obnove. Za vladu je ovaj vid rada bio faktički bio jedina mogućnost obnove, uzimajući u obzir generalno stanje.

Nakon povlačenja Nemaca iz Vojvodine zajedno sa Vermahtom, uveden je „zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji“ prema kome je konfiskovana obradiva zemlja državljana Nemačkog Rajha i narodnih neprijatelja u cilju dodeljivanja siromašnim zemljoradnicima.

U tom smislu izvršena je kolonizacija preko 65.000 domaćinstava uglavnom iz planinskih krajeva. Dodeljena zemlja nije mogla biti prodana ili otuđena na neki drugi način u narednih 15 godina.

Vlada je administrativnih intervencijama i drugim državnim regulatornim merama pokušavala da utiče na prehranu stanovništva, pa je ubrzo zaveden i obavezni otkup poljoprivrednih proizvoda.

⁷⁸Zločini nad Srbima “Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija” [dostupno na sajtu: <http://www.zlocininadsrbima.com/Clanci.aspx?Clanak=CFPJ>, pregledano 02.03.2015.]

9. juna 1945. donet je zakon o konfiskaciji imovine čime je veliki deo privatne svojine rešao u državnu. U državno vlasništvo predati su rudnici, industrija, transport i veća trgovačka preduzeća. Sva preostala privatna preduzeća, manje zanatske i trgovačke radnje, nacionalizovani su zakonom 1948. godine. Posle toga u Jugoslaviji više nije bilo industrijskih preduzeća izvan državnog, socijalističkog sektora. Preduzeća su formalnopravno imala svoju imovinu i „svoje pravo upravljanja“ nad delom fonda društvene imovine, ali su državne direkcije mogle da oduzmu deo fonda jednog preduzeća i dodele drugom.

Narodna skupština donela je 1947. godine prvi Petogodišnji plan razvoja, čiji je cilj bio likvidiranje privredne i tehničke zaostalosti zemlje.⁷⁹

Planska industrijalizacija, koja je bila predviđena petogodišnjim planom, bila je određena sledećim faktorima:

1. politička procena o lokaciji industrije
2. finansijski faktori i inostranstvo (za izgradnju teške industrije bili su potrebna inostrana sredstva)
3. geografski položaj kojim se predviđa postojanje 4 industrijska basena

Prvi jugoslovenski petogodišnji plan razvoja konkretizovao je shvatanje o ubrzanoj industrijalizaciji i centralizvanoj akumulaciji kao jedinoj alternativi za obnovu zemlje. Opšti zadaci plana su bili savlađivanje ekonomske zaostalosti, jačanje ekonomске samostalnosti zemlje, razvijanje državnog sektora privrede i odnosa koji iz njega proizilaze. Naglasak je bio na primarnoj (teškoj ili bazičnoj) industriji kao osnovi za razvoj sekundarne (prerađivačke) industrije, saobraćaja i poljoprivrede.

Društveni i privredni sistem Jugoslavije se do 1948. godine razvijao pod uticajem SSSR-a. Tokom 1947. i početkom 1948. godine 52,9% jugoslovenskog izvoza išlo je ka Istoku, dok je 49,3% uvoza dolazilo iz SSSR-a i drugih socijalističkih zemalja. Međutim, 1948. godine dolazi do sukoba između Tita i Staljina, pa se Jugoslavija našla u teškom položaju jer je bila upućena na samu sebe, ali to je donelo šansu da se razvija sopstvenim putem. Započela je kritika staljinizma i traženje novog modela socijalističkog društva, kojih je u to vreme bilo jako malo. Država blagostanja koja je bila dominantna u skandinavskim zemljama se nije priznavala za pravo socijalističko društvo.

Smatralo se da se socijalističko društvo može izgraditi samo na društvenoj svojini i da ono treba da predstavlja prelazni period ka konačnom ostvarenju komunizma. Osim toga, kroz prizmu strogog centralizma države i neograničene Staljinove vlasti, uvidelo se da je u takvom sistemu radnik u sličnom odnosu kao i najamnik u kapitalizmu jer je prepušten birokratskom rukovodstvu. Trebalo je napraviti distancu prema sovjetskom modelu. Iz navedenih nužnosti nastao je jugoslovenski samoupravni socijalistički sistem.

Za osnivača i glavnog teoretičara ovog društveno-ekonomskog sistema smatraju se Edvard Kardelj i Milovan Đilas.

⁷⁹ Gaćeša N. i dr., „Istorija“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1997.

Već u toku 1949. godine KPJ pokreće inicijativu za povećanje uloge radnika u proizvodnji. Vlada je te iste godine preduzećima i sindikatima poslala Uputstvo o osnivanju i radu radničkih saveta.

27. juna 1950. godine donet je zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnog kolektiva, čime su praktično privredna preduzeća predata na upravu radničkim kolektivima. Radnički saveti su negacija sovjetske prakse, odnosno birokratizma. Činilo ih je između 15 i 120 članova, a u preduzećima sa manje od 30 zaposlenih čitav kolektiv je činio radnički savet. Sledeći korak u razbijanju krutog centralizma bio je Zakon o planskom upravljanju narodnom privrednom. Umesto do detalja razrađenog plana, ovaj zakon predviđa planiranje osnovnih proporcija privrednog kretanja svake grane privrede i svako preduzeće ima učešće u ostvarivanju plana, ali se preduzećima prepušta na koji način ispunjava svoj udeo u planu. Državno upravljanje osnovnim sredstvima za proizvodnju ukinuto je 1954. godine. Cene su, u načelu, počele da se polako obrazuju pod tržišnim zakonima ponude i tražnje.⁸⁰

Sve navedene mere su povećale zainteresovanost radnika za proizvodnju i imale pozitivne posledice na jugoslovensku ekonomiju.⁸¹

Tako je jugoslovenska ekonomija u periodu od 1957. do 1960. godine zabeležila rast bruto društvenog proizvoda u iznosu od 11.3%. BDP je od 1952. do 1990. godine rastao je za 5.4% godišnje, što praktično znači da je u čitavom posleratnom periodu, osim 1990. godine razvoj privrede i rast BDP-a Jugoslavije bio stalan. Ključna karakteristika ovog perioda je da je prevaziđena zaostala, izrazito agrarna struktura privrede i stanovništva. Primera radi, nakon 1959 godine industrija je zauzimala prvo mesto po obimu proizvodnje i ostvarenju BDP-a u odnosu na sve ostale grane privrede, dok je pre drugog svetskog rata poljoprivreda imala primat u formiranju društvenog proizvoda. Industrija je u od drugog svetskog rata pa sve do 1990. godine imala prosečni godišnji rast od 7.3%. Na drugom mestu je bio saobraćaj sa 6.2%, a na trećem mestu trgovina sa 5.8%.

SFRJ je u relativno kratkom periodu ostvarila velike rezultate u razvoju materijalne proizvodnje, izašla iz nasleđene privredne nerazvijenosti kraljevine Jugoslavije i obezbedi daleko bolje uslove života stanovništvu. Jedan od razloga za to je što je celokupna raspodela i upotreba društvenog proizvoda bila podređena rešavanju razvojnih problema zemlje. Najveća investiciona ulaganja bila su u industriju i rudarstvo i bila su snažan pokretač čitavog ekonomskog razvoja države. Do 1952. godine budžet federacije je bio gotovo jedini izvor finansiranja investicija. Uvođenjem novog privrednog sistema, pored budžeta, sama preduzeća su iz sopstvenih fondova finansirala investicije. Od 1960. u ovaj proces se uključuju i banke. Međutim, brzi društveni razvoj nije omogućavala samo domaća proizvodnja, već su se sredstva za akumulaciju obezbeđivala i zaduživanjem u inostranstvu.

⁸⁰ Branko Petranović, „Istorija Jugoslavije 1918-1988, treća knjiga, Socijalistička Jugoslavija 1945-1988“, Nolit, Beograd, 1988.

⁸¹ Andrija Gams, „Svojina“, naučna knjiga, Beograd 1991.

Faktički, do 1965. godine Jugoslavija nije dobijala veće kredite iz inostranstva, pa je njen dug iznosio tek 1.2 milijardi dolara

Značajno zaduživanje u inostranstvu započinje 1971. godine, upravo kao posledica ekonomske krize nastale slomom bretonvudksog sistema i naftne krize (izuzetno visoka cena uvoza sirove nafte).⁸²

U ovom periodu privredni razvoj je usporen, pa i samu Jugoslaviju zahvata kriza, čiji rešenje je traženo donošenjem novog ustava 1974. godine. Ovaj ustav je imao dva osnovna idejna polazišta:

1. odumiranje svojine i
2. odumiranje države.

Sistem samoupravljanja počinju da čine “osnovne organizacije udruženog rada” (asocijacije proizvođača u proizvodnim jedinicama) kod preduzeća i “mesne zajednice” kod građana.

Ovim organizacijama rukovode slobodno izabrane delegacije koje se u preduzećima nazivaju radnički saveti. Opština je definisana kao osnovna društvenopolitička zajednica.

Ovim ustavom Jugoslavija je prekično razbijena kao celina. Donošenjem Zakona o udruženom radu 1976. godine, preduzeća su izdvojena čime je svaki pogon u preduzeću pretvoren u samostalnu organizaciju udruženog rada čime je povećana administracija i stvorena atmosfera rivalstva i nepoverenja unutar preduzeća. Jedinstveno jugoslovensko tržište je razbijeno jer je praktično stvoren federalni sistem. Politička rukovodstva republika težila su da što više favorizuju interese svojih republika što je dovelo do stvaranja „privrednog nacionalizma“ koji je u značajnoj meri doprineo daljih vrsti nacionalizma i u krajnjoj instanci doveo do građanskog rata i raspada države.

Jugoslovenski samoupravni socijalistički sistem, u savremenoj terminologiji poznatiji kao tržišni socijalizam, bio je jako specifičan. Analizirajući ga sa istorijske distance može se primetiti da je sa gledišta nacionalne ekonomije i životnog standarda prosečnog građanina bio jako uspešan i pozitivan. Jugoslavija je bila država koja je kao i većina u svetu, od kraja drugog svetskog rata, pa sve do 70-tih godina imala konstantan privredni rast i razvoj. Međutim, tih godina, svet se promenio, a domaći političari nisu reagovali na adekvatan način što je izazvalo bujicu događaja koja je usledila. Drugim rečima, da se ekonomske i političke pozicije na globalnom nivou nisu radikalno izmenile, velika je verovatnoća da ne bi došlo ni do krize u SFRJ. Zbog toga, nije netačno reći da bi određeni privredni i društveni modeli, koji su bili dominantni u posleratnoj Jugoslaviji, mogli da se primene i danas. Osim toga, upravo mi smo sami sebi najbolji primer kako globalna politika ima uticaja na ekonomije država. Kao vrhunski argument opravdanosti ekonomskog modela Jugoslavije treba istaći ukupnu zaduženost koja je iznosila manje od 18 milijardi dolara. Nakon raspada države raspodela duga je vršena od uticajem MMF-a i “Badinterove komisije”:

⁸² Ibrahim Latifić „Jugoslavija 1945-1990, razvoj privrede i društvenih delatnosti“, Društvo za istinu o antifašističkoj narodno oslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (1941 -1945), Beograd, 1997.

Tabela br.2 Nasleđen dug bivših jugoslovneskkih republika

Države	Nasleđen dug u milijardama Evra
Srbija sa Crnom Gorom	5,5
Hrvatska	3,3
Slovenija	2,2
BiH	2,2
Makedonija	1

Tabela br. 3 Spoljni dug i BDP bivših jugoslovenskih država u odnosu na Jugoslaviju

Država	Spoljni dug	BDP
SFRJ	oko 18 milijardi \$	oko 120 milijardi \$
Slovenija	oko 36 milijardi \$	oko 48 milijardi \$
Hrvatska	gotovo 50 milijardi \$	oko 60 milijardi \$
Srbija	oko 27 milijardi \$	oko 42 milijardi \$

17 godina kasnije zemlje naslednice su napravile 6,5 puta veći spoljni dug. Na prvom mestu je Hrvatska, sledi Slovenija pa Srbija. Razmere ove tragedije se ogledaju u tome što Jugoslavije imala visoku stopu privrednog rasta i sposobnost vraćanja kredita, dok je kod zemalja naslednica ovo pod znakom pitanja.

Sagledavajući ekonomsku istoriju Jugoslavije nakon Drugog svetskog rata jasno se može izvesti zaključak da je industrijalizacija ekonomije neophodna za privredni rast i razvoj, kao i za poboljšanje životnog standarda stanovništva, što dokazuje generalnu hipotezu istraživanja, ali takođe dokazuje i posebne hipoteze o ulozi države u privredi.

14 Razvojna banka Jugoslavije

Privredni razvoj Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bio je finansiran iz više izvora: Državni kapital, međunarodne ratne reparacije i ekonomska pomoć, unutrašnji zajmovi, inostrani zajmovi i domaća akumulacija privrede i stanovništva. Jedna od prvih mera vlade nakon drugog svetskog rata na sektoru državnih finansija odnosila se na potpuno podržavljenje Narodne banke otkupom onog dela koji se do tada nalazio u vlasništvu privatnog kapitala. Nakon toga na osnovu uredbe spajanju kreditnih preduzeća državnog sektora od 25.09.1946. godine usledila je koncentracija svih finansijskih institucija u dve velike banke: Narodnu banku Jugoslavije i Državnu investicionu banku (DIB). Cilj ove reorganizacije bankarskog sistema bila je centralizacija državnih finansija i podela nadležnosti između dve banke. Narodna banka je osim primarne funkcije emisije novca davala kratkoročne kredite stanovništvu i privredi, dok je Državna investiciona banka vršila sledeće funkcije:

1. Finansiranje investicionih radova koji se izvode sredstvima iz državnog budžeta i drugih izvora
2. daje dugoročne kredite
3. prikuplja sva dugoročna novčana sredstva
4. obavlja finansijsku reviziju investicionih radova
5. obavlja službu po unutrašnjim i spoljnim dugovima države
6. obavlja i druge funkcije koje joj budu poverene u vezi sa prednjim

Sredstva za zajmove u prvim mesecima po oslobođenju banci su pristicala iz državnih i društvenih fondova i drugih dugoročnih uloga. 07. jula 1945. godine predsedništvo Avnoja donelo je zakon o osnivanju fonda za obnovu zemlje i pomoć postradalim krajevima. Prihodi fonda sticani su na više načina:

1. prodajom dobara i robe dobavljenih od UNRE (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*);
2. od ratnih reparacija;
3. ostvarenih radom ratnih zarobljenika;
4. naplaćivanjem ratne dobiti;
5. sredstvima ostvarenim dobrovoljnim radom;
6. prihodima ostvarenim zamenom novčanica i drugo.⁸³

Fond ubrzo postaje glavni izvor sredstava Državne investicione banke. Pažnja banke u ovom periodu bila je prevashodno usmerena na aktiviranje starih i pronalaženje novih izvora.

⁸³ Dr Momčilo Mitrović „Fond za obnovu zemlje i privreda Crne Gore – na primeru Pljevljanskog sreza (1945-1946), institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2003 godina

Na osnovu naredbe saveznog ministra finansija iz 1946. godine pored dugoročnih sredstava koja su se slivala i u prethodnicu DIB – Državnu hipotekarnu banku (državni fondovi, fondovi javnih ustanova, zadužbinski, crkveni, manastirski, školski, bolnički, šumski fondovi, fondovi sindikata, sudski i administrativni depoziti itd.) banka dobija još i poslovne rezerve osiguranja, delove uloga na štednju i ostale depozite kod drugih banaka. U istoj godini banka iz korena menja uslove kreditiranja minimalizujući broj dokumenata potrebnih za odobravanje kredita i obaranjem kamatne stope na 3%.

U cilju ubrzavanja privrednog oporavka i industrijalizacije zemlje aprila 1947. narodna skupština usvaja zakon o petogodišnjem planu razvitka narodne privrede Jugoslavije za period 1947-1951, u čijoj će realizaciji Državna investiciona banka imati ključnu funkciju.

Politika razvoja bila je u nadležnosti saveznih i republičkih planskih organa, dok se uloga banke u ovom periodu svodila na isplatnu službu i kontrolu utroška sredstava, odnosno na obezbeđivanje namenske upotrebe sredstava i njihovo racionalno trošenje. Kontrola izvršenja investicija vršena je u dve faze: prethodna i naknadna. Prethodna je obuhvatala kontrolu dokumenata na osnovu kojih je investitor stekao pravo na korišćenje sredstava, zatim kontrolu naloga za plaćanje i kontrolu pravdajuće dokumentacije. Naknadna kontrola vršena je neosredno na objektima radi uvida u namensko trošenje sredstava i usklađenost izvršenih isplata sa obimom izvedenih radova. Kontrola banke se ogledala i u vođenju tekućih računa građevinskih i montažnih preduzeća i u kontroli celokupnog finansijskog i materijalnog poslovanja preduzeća.

Osim budžetskih sredstava banka se finansirala i iz amortizacionih fondova koji su se formirali iz uplata amortizacionih kvota od strane državnih privrednih preduzeća.

Pored dugoročnih poslova, DIB je kratkoročno kreditirala građevinska i montažna preduzeća, vodila njihove tekuće račune i obavljala celokupnu finansijsku službu. Svi zaposleni službenici prolazili su kroz sistem permanente obuke na seminarima i kursevima.

Iskustva stečena tokom prvog petogodišnjeg plana ukazala su na potrebu reorganizacije bankarskog sistema. Zbog toga je 30.06.1952. godine Državna investiciona banka integrisana u Narodnu banku postavši poseban Sektor za dugoročne poslove. Umesto budžetskog finansiranja osniva se Fond osnovne investicione izgradnje u koji se izdvajaju sredstva doprinosa preduzeća propisana od strane države, dok sredstva amortizacije u celini ostaju u preduzećima. Iste godine osnovani su i fondovi za kreditiranje investicija narodnih republika, srezova, opština i gradova čija su sredstva, takođe, vode u Sektoru dugoročnih poslova Narodne banke.

U toku 1954. godine osniva se Opšti investicioni fond čiji su osnovni izvori kamate na osnovna sredstva, kamate na fondove u privredi, kamate po zajmovima iz ovog fonda, inostrani državni i drugi zajmovi i krediti.

Tabela br. 4 Struktura investicionih ulaganja u osnovna sredstva industrije

Grane	Prosek 1947 - 1956	1956
Energetika	36	37
Bazična industrija	42	38
Prerađivačka industrija	22	25

* u procentima od ukupnih ulaganja

12. jula 1954. osnovana je Jugoslovenska investiciona banka, kao samostalna privredna organizacija sa posebnim položajem, za čije obaveze jemči država. Poslovi banke bili su sledeći:

- prikupljanje sredstava za finansiranje investicija
- zaključivanje zajmova u zemlji i inostranstvu radi pribavljanja sredstava za finansiranje investicija
- rukovanje deviznim sredstvima dobijenim iz državnih zajmova
- finansiranje investicija davanjem zajmova
- prodaja deviza za potrebe investicija
- davanjem garancija po zajmovima privrednih organizacija, zaključenim u inostranstvu, za investicione objekte koje banka finansira
- vršenje službe finansiranja investicija davanjem sredstava bez obaveze vraćanja za račun davalaca tih sredstava
- kontrola namenske upotrebe sredstava za investicije čije se finansiranje vrši preko Banke
- obavljanje drugih propisa predviđenih saveznim propisima

Glavna centrala banke bila je u Beogradu, a u glavnim gradovima narodnih republika (Beograd, Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Skoplje, Podgorica) bile su republičke centrale, dok su u većim privrednim centrima otvarane filijale i ekspoziture.

1958. godine osnovana je Jugoslovenska poljoprivredna banka u cilju finansiranja razvoja poljoprivrede i šumarstva. Početkom 1962. godine osnovane su privredne banke narodnih republika i autonomnih jedinica, što je dovelo do ukidanja svih republičkih centrala i filijala Jugoslovenske investicione banke. Počev od 1969. banka počinje ponovo da formira svoju mrežu poslovnih filijala integracijom postojećih samostalnih banaka i osnivanjem potpuno novih filijala.

Sredinom 50-tih godina XX veka u jugoslovenskoj privredi su se desile korenite promene koje su bitno izmenile centralno-planski način privređivanja. Kao posledicu toga Jugoslovenska investiciona banka počinje sve više da primenjuje ekonomske i bankarske principe poslovanja. Državnim planom utvrđuje se samo obim investicione potrošnje i pravci ulaganja po oblastima i granama, dok se izbor objekata, određivanje uslova i kriterijuma prenosi na samu banku.

Banka je zbog toga pripremila veći broj internih uputstava kojima je propisan jednoobrazan postupak za rad svih njenih organizacionih delova počev od prijema zahtev za kredit do konačne otplate iskorišćenih sredstava.

Kao najprikladnija forma selekcije investicionih projekata uveden je konkurs. Svaki raspisani konkurs je pored uobičajenih uslova (rok vraćanja, kamata, visina učešća) sadržavao i posebne ekonomske kriterijume koje je investitor morao da ispuni kako bi se njegov zahtev uzeo u razmatranje. Osnovni uslovi za dobijanje kredita su bili:

sopstveno učešće, rok vraćanja, kamata, obezbeđenje odgovarajućeg rentabiliteta ulaganja, predviđenog kapaciteta proizvodnje, izvoza i deviznog efekta, a posebno je tražena primena savremene tehnologije. Iskustvo koje je Jugoslovenska investiciona banka definisala za odobravanje kredita je i danas aktuelno i primenljivo.

Osim toga, JRB je, budući da je u to vreme bila jedina razvojna banka u zemlji, bila ovlašćena da prikuplja sredstva za investicije i iz inostranstva za realizaciju krupnih razvojnih projekata prvenstveno iz oblasti crne i obojene metalurgije, rudarstva, energetike, železničkog i drumskog saobraćaja, turizma kao i za modernizaciju i rekonstrukciju postojećih preduzeća.

Pored kreditnih poslova, banka je obavljala i platni promet sa inostranstvom za račun svojih osnivača i komitenata.

Značajna odlika samog rada Jugoslovenske razvojne banke bila je transparentnost. Naime, banka je izdavala časopis „Vesnik“, a ubrzo po osnivanju je počela da izdaje i godišnji izveštaj o svom radu na Srpskohrvatskom, Ruskom i Engleskom jeziku. Kasnije su domaći i strani novinari mogli da prisustvuju sednicama Izvršnog odbora i objekatima koje Banka finansira. Osim toga snimljena su i tri dokumentarna filma.

Krajem 1977. godine osnivači Jugoslovenske investicione banke i Beogradske banke – II osnovne banke doneli su odluku o udruživanju u Osnovnu privredno-investicionu banku u Beograd – Investbanku. Ona je i dalje zadržala karakter razvojne banke i bavila se prvenstveno finansiranjem izgradnje kapitalnih objekata iz prioriternih grana. Investbanka je imala četiri reprodukciono-granske poslovne jedinice:

1. Energetika
2. metalurgija i mašingradnja
3. saobraćaj, građevinarstvo, stambeno-komunalne privrede, trgovine, ugostiteljstva i turizma
4. hemije, prerađivačke industrije, poljoprivrede i neprivrede

Ukupan potencijal banke formirao se iz različitih izvora: kratkoročni i dugoročni izvori, sredstva građana i fondovi i namenski usmerena sredstva za razvoj prioriternih objekata po republičkim zakonima. Investbanka je od svog osnivanja ostvarivala pozitivne finansijske rezultate.

Neki od važnijih objekata i preduzeća koja su finansirane sredstvima Investbanke:

Zgrada hotela „Jugoslavija“ na Novom Beogradu, hidroelektrana „Mavrovo“, hidro elektrana „Vlasina“, hidro elektrana „Una“, elektrana „Kakanj“, elektrane u Zenici, Trbovlju, Varaždinu, Sarajevu, Velenju, Dravogradu, termo eketrana „Kolubara“, „Morava“; „Sjenica“, rudnik mrkog uglja u Zenici i Trbovlju, površinski kopovi Rudnika uglja „Kreka-Banovići“, železara u Skoplju, rudnik Kolubara, rafinerija nafte u Sisku, fabriku EI Niš, brodogradilište u Kraljevici, RMK „Trepča“, pruga Beograd-Bar, Avalske toranj, fabrika automobila „Crvena Zastava“ iz Kragujevca, aluminijumski kombinat u Podgorici, hotel „Kompas“ u Dubrovniku, kompleks hotela „Bernadin“ u Portorožu, Jadranska magistrala, hemijska industrija Pančevo, Fabrika akumulatora „Trepča“, Fabrika kompresora u Smederevu, Cementara Popovac, fabrika stakla u Paraćinu, „Prva Petoljetka“, pristanište na Dunavu kod Beograda, luka Bar, tvornica lekova „Pliva“, „Hidorgradnja“, Industrija mašina i traktora, industrija poljoprivrednih mašina „Zmaj“ iz Zemuna, „Jugoturbina“ iz Karlovaca, autoput „Bratstvo-jedinstvo“, deo puta Beograd-Niš, hidroelektrane „Đerdap I“, „Trebišnjica“, „Kokin Brod“, „Perućica“, kanal Dunav-Tisa-Dunav, fabrika „Ivo Lola Ribar“ Železnik, tvornica automobila Maribor, metalurški kombinat Smederevo, hidroelektrana „Bajina Bašta“, industrija kablova „Moše Pijade“ iz Svetozareva, termoelektrana „Nikola Tesla“ iz Obrenovca, termoelektrana „Drmno“ u Kostolcu, Jat, fabrika sapuna „Merima“, petrohemija kompleks, saobraćajna petlja na Mostaru u Beogradu, Most „Gazela“, Aerodrom „Beograd“ u Surčinu, i mnoge druge železničke pruge, drumske magistrale, turističke objekte, rudnike, hidroelektrane, termoelektrane, fabrike za preradu nafte, crnu i obojenu metalurgiju, pogone hemijske, metaloprerađivačke i elektro-industrije, kao i veliki broj dalekovoda, hotela, bolnica, škola i druge objekte.⁸⁴

I ako nije bila jedina, Investbanka (i sve njene prethodnice) je bila najznačajnija razvojna banka na području tadašnje Jugoslavije i imala je izuzetno važnu ulogu u industrijalizaciji i privrednom razvoju zemlje. Osim nje ulogu razvojne banke su imale i **Beogradska banka, Jugobanka i Beobanka.**

Takođe, 1967. godine osnovan je fond za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova. Kako bi se obezbedila adekvatnija podrška izvozu 1978. godine osnovana je Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju - JUBMES, kao specijalizovana finansijska institucija koja je u osnovi imala za cilj da podstiče srednjoročne i dugoročne izvozne poslove i unapređuje proizvodnu i investicionu saradnju domaćih i stranih preduzeća. Period od 1979. godine, odnosno otpočinjanja sa radom JUBMES, pa sve do 1992. godine i uvođenja sankcija SR Jugoslaviji, odnosno 1997. godine kada je JUBMES banka promenila svoju osnovnu funkciju i postala poslovna banka, označava zlatno doba agencija za kreditiranje izvoza u Srbiji. JUBMES banka je do početka 90-tih godina bila jedina izvozno - kreditna agencija u regionu Istočne i Centralne Evrope.

⁸⁴ Monografija „125 godina Investbanke“, Investbanka, Beograd, 1987 godina

U oblasti finansiranja JUBMES je odobravalala sledeće transakcije:

- izvozni krediti sa periodom otplate od preko jedne godine za izvoz opreme i brodova i izvođenje investicionih radova u inostranstvu;
- podrška investicijama u sopstvena preduzeća ili zajednička ulaganja u inostranstvu;
- refinansiranje kredita koje su banke odobrile domaćim preduzećima, stranim bankama, stranim kupcima ili naručiocima radova ili drugim stranim pravnim licima;
- refinansiranje kredita za uvoz i zalihe robe kojom se vrši naplata potraživanja od inostranih dužnika po poslovima izvoza na kredit koje je JUBMES kreditirala ili refinansirala⁸⁵

Stanje u domaćem bankarskom sektoru se korenito promenilo izmenama zakona o privatizaciji nakon 2000. godine. Dotadašnje stanje finansijskog sektora bilo je kranje nepovoljno, međutim u odnosu na ostale zemlje u tranziciji početno stanje je svakako bilo povoljnije jer je postojala postojala povezanost domaćeg bankarskog sistema sa bankarskim sektorom razvijenih privreda uprkos svim dešavanjima tokom devedesetih godina prošlog veka.

Uprkos protivljenju celokupne stručne javnosti, istaknutih ekonomista, bankara i drugih stručnjaka, 3. januara 2002. godine odlukom tadašnje Narodne banke Jugoslavije (a na insistiranje guvernera Mladana Dinkića) otvoren je stečajni postupak nad četiri najveće domaće, visoko likvidne banke (Jugobanka, Beobanka, Beogradska banka i Investbanka) koje su do tada pokrivale preko 90% privrede republike i poslove sa građanima. Ovaj potez je bio bez ikakvog finansijskog i pravnog osnova jer su ukupna potraživanja i imovina banaka bili skoro četiri puta veći od dugova i da ih zakonski kao takve nije bilo moguće likvidirati jer su one same likvidne. Netačno prikazujući njihove bilanse, Dinkić je u to vreme proizvoljno govorio o dugovanjima banke u iznosu od 8.3 milijardi DEM (31.4% BDP-a Jugoslavije). Na dan otvaranja stečaja, ukupna potraživanja banaka iznosila su 9,5 milijardi evra. Zaposleni u Beogradskoj Banci su tvrdili da u momentu gašenja, banka ne samo da nije bila nelikvidna, nego su i deljene dividende akcionarima. Sem toga, banke su u stečaj otišle početkom januara, a rok za predaju završnog računa bio je 28. februar.⁸⁶

⁸⁵ Ilić A., „Agencije za podršku izvoza kao deo sistema podrške izvozu“, Srpski ekonomski forum, Beograd, 2008

⁸⁶ Glas javnosti „Banke u stečaju – računi puni para!“ [dostupno na sajtu: <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-08-04-2008/banke-u-stecaju-racuni-puni-para>, pregledano 07.03.2015.]

Slika br.1 Logotipi Jugobanke, Beobanke, Beogradske Banke i Investbanke

87

Beobanka je nakon pokretanja stečajnog postupka nastavila da naplaćuje svoja potraživanja i to veoma uspešno. Mnogobrojne firme, dužnici, vratile su novac, ali nikome nije jasno šta će biti sa tim sredstvima i ko će njima raspolagati. Na stranu što takav potez, upozoravali su, vodi Srbiju u privredni slom. Ovaj potez je imao dalekosežne posledice. Više od 8000 bankarskih činovnika ostalo je bez posla i bez realnih izgleda da ponovo budu radno angažovani. 90% privrede Srbije bilo je vezano za ove četiri banke i proces privatizacije nije mogao biti započet bez njihove likvidacije. Najbolji primer za to je železara u Smederevu, koja je Beobanci, Jugobanci i Investbanci dugovala oko 70 odsto od ukupnog duga koji je iznosio oko 1,4 milijardi dolara. Smederevski gigant na kraju je prodat za 23 miliona dolara američkom Ju Es Stilu. Kada su domaće banke likvidirane, dug „Sartida“ nije ušao u njihovu aktivu, odnosno - stečajnu masu.⁸⁷ Postavlja se pitanje da li bi uopšte bilo zakonskog osnova da budu likvidirane da je u dug uračunata imovina „Sartida“.

Ubrzo nakon otvaranja stečajnog postupka nad četiri banke, država je od poverilaca Pariskog i Londonskog kluba dobila otpis dve trećine njihovih potraživanja po odobrenim kreditima. Analize bilansa četiri banke pokazale su da veći deo njihovih dugova čine upravo obaveze prema državama i bankama poveriocima Pariskog i Londonsko kluba

Više od 10 godina kasnije, ni jedan stečajni postupak nije okončan jer banke još uvek čekaju naplatu potraživanja od domaćih preduzeća koje su u postupku privatizacije. Čak se može tvrditi da su ti dugovi preduzeća prema bankama predstavljali nepremostivu teškoću u restrukturiranju ovih preduzeća. Osim toga, Beogradska i Jugobanka su bile nosioci obaveza prema inostranstvu, obe su imale poslovne jedinice u Americi, a Beogradska banka i na Kipru, pa se čeka završetak postupaka koji se vode u tim zemljama.

Slično je i sa prijavama koje se odnose na takozvani kosovski dug, odnosno na dugovanja banaka ino-poveriocima i potraživanjima prema subjektima sa Kosova i Metohije.

⁸⁷ Serbianlogo [dostupno na sajtu: <http://www.serbianlogo.com>, pregledano 07.03.2015.]

⁸⁸ Glas javnosti „Prodaja „Sartida“ uništila srpske banke“ [dostupno na sajtu: <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-10-09-2007/prodaja-sartida-unistila-srpske-banke>, pregledano 07.03.2015.]

Tu je posebno značajno trenutno aktuelno pitanje Trepče, jer su njeni većinski vlasnici akcionari iz Srbije, među kojima su vodeća preduzeća upravo Jugobanka, Beobanka i Beogradska Banka.⁸⁹ Osim toga, Jugobanka je i u Hrvatskoj imala veliki broj nekretnina pa se sada vode sporovi vredni 200 miliona evra, dok Beogradska banka ima i vlasništvo u drugim bankama a dve od njih - Anglo Jugoslav bank iz Londona i Banque Franco Jugoslav iz Pariza – nalaze se u postupku likvidacije. Ukupno prijavljena potraživanja prema ovoj banci iznose 3,28 milijardi evra, a osporena su potraživanja od 25 milijardi evra.⁹⁰

Sve navedene informacije govore u prilog glavnoj hipotezi, da je reindustijalizacija domaće ekonomije, koju će sprovesti država planiranjem ekonomskog razvoja i obezbeđivanjem novih investicija sredstvima razvojne banke, jedino rešenje za trenutno ekonomsku i socijalnu situaciju u Republici Srbiji i posebnim hipotezama istraživanja, da su država i razvojna banka katalizatori privrednog razvoja svake zemlje, da se adekvatnim uticajem na privredu od strane države može se doći do izuzetno pozitivnih efekata na privredu, njen razvoj i opštu makroekonomsku situaciju u kratkom vremenskom periodu, da su većina država koje danas važe za ekonomske sile svoj status izborile zahvaljujući državnoj intervenciji, razvojem bankama i drugim ekonomskim merama i da bankarski sektor ima ključnu ulogu u privrednom rastu i razvoju

⁸⁹Kosovo Sever portal "Radivojević: Većinski vlasnik Trepče nije država, već akcionari i to bi za Srbiju trebalo da bude "zacementiran dokaz" [dostupno na sajtu: http://www.kossev.info/strana/arhiva/radivojevic_vecinski_vlasnik_trepce_nije_drzava_vec_akcionari_i_to_bi_za_srbiju_trebalo_da_bude_quotzacementiran_dokaz_quot/3515, pregledano 07.03.2015.]

⁹⁰Balkan magazin „Decenijski obračun sa četiri banke“ [dostupno na sajtu: <http://www.balkanmagazin.net/finansije/cid135-17848/deцениjski-obracun-sa-cetiri-banke>, pregledano 07.03.2015.]

15 Reindustrijalizacija Srbije

Kao što je već navedeno, rešenje za aktuelno stanje domaće privrede nije u merama štednje već u reindustrijalizaciji i ekonomskom planiranju, gde će ključnu ulogu imati država.

Državna intervencija u privredi može postići željene ciljeve jedino ako je deo celovite, koherentne i dugoročnije razvojne strategije, tj. ako se zasniva na srednjoročnom i dugoročnom razvojnom planiranju.

Reindustrijalizacija nije sama sebi cilj, već mora biti u funkciji ekonomskog rasta i razvoja i otvaranja novih radnih mesta, a samim tim kreiranja zdrave ekonomije i povećanja životnog standarda stanovništva. Državno planiranje, sa druge strane, treba da promoviše one industrijske grane, koje će ultimativno poboljšati blagostanje ekonomskih svih individua. Srbiji je potreban model koji se u stručnoj literaturi često naziva „*state led industrial development*“. Uprkos zadržavanju tržišnih zakona, ovaj model podrazumeva snažno upravljanje ekonomijom od strane države i njenih agencija. Ovaj model državnog planiranja razvoja je karakterističan po tome što identifikuje koje grane industrije mogu na najbolji mogući način da doprinesu privrednom rastu i razvoju i daje mogućnost državi da interveniše na tržištu i promoviše ove grane. Sa druge strane upravo su promene na tržištu direktan indikator o opravdanosti ulaganja u određenu industrijsku granu, što znači da bez tržišta nema ekonomskog planiranja. Ovde se može naglasiti da je jedan od razloga kolapsa centralno-planskog sistema u komunističkim zemljama upravo nedostatak bilo kakvih tržišnih zakonitosti. Upravo zbog toga, model državnog planiranja privrednog razvoja ne isključuje tržište.⁹¹

Nažalost, ekonomsko planiranje se danas posmatra kao bauk. Argumenti se zasnivaju na gubljenju individualne slobode koristeći primere komunističkih, diktatorskih režima. Istina je zapravo da je planiranje sastavni deo života svakog čoveka na zemlji.

Naime, svaki pojedinac i svako preduzeće pre nego što donesu neku važnu odluku nastoje da predvide verovatni tok događaja i na osnovu toga utiču na taj tok događaja u skladu sa svojim interesima. Planiranje podrazumeva definisanje ciljeva koji se žele postići u određenom vremenskom periodu, razmatranje više mogućih alternativa ostvarenja tih ciljeva, procenu potrebnih sredstava, metode i implikacije svakog alternativnog rešenja i na kraju donošenje odluke o optimalnoj varijanti. Ukoliko tržište nije u stanju da generiše nacionalno blagostanje, a pojedincima i preduzećima je dozvoljeno da planiraju, zbog čega se to postavlja kao ogroman problem na nivou države?

Ekonomsko planiranje je neophodno bez obzira na vladajući društveno-ekonomski model. Tome nas uče kako teoretska saznanja tako i empirijska iskustva.

Međutim, planiranje privrednog razvoja je izuzetno složen i zahtevan posao koji prouzrokuje dugoročne posledice (pozitivne i/ili negativne) na stanovništvo.

⁹¹ Benjamin Powell, „State development planning: Did it create an East Asian Miracle?“, Independent Institute Working Paper Number 54, Septembar 2004. [dostupno na sajtu: http://www.independent.org/pdf/working_papers/54_state_development.pdf, pregledano 08.03.2015]

Zbog toga se kao primarni zadatak postavlja donošenje nacionalne strategije (plana) privrednog razvoja u određenom vremenskom periodu (uobičajena praksa je četiri ili pet godina) odnosno strategije o reindustrijalizaciji.

Ona mora da bude zasnovana na velikom broju ekonomskih studija, ekonometrijskih modela, sektorskih programa i makroekonomskih projekcija, a o njima postoje obilna literatura i bogato iskustvo. Država strategija razvoja nacionalne privrede mora biti koncipirana i pripremljena na demokratski i participativan način, a to znači da njeni ciljevi odražavaju potrebe i interese većine građana i da u njihovoj pripremi učestvuju na odgovarajući način predstavnici svih interesnih grupa, dogovorom vlade sa ekonomskim i socijalnim partnerima. Osim toga, za profesionalno obavljanje tako kompleksnog i važnog posla kao što je plan razvitka jedne zemlje potrebna je posebna ustanova specijalizovana za makroekonomske analize i projekcije, koja priprema metodologiju i sve stručne analitičke i prognostičke poslove povezane s izradom plana. Takođe, potrebno je jedno stalno političko, vladino telo koje će pratiti izradu plana i njegovo izvršavanje i donositi ključne odluke i preporuke.⁹²

Istorijska je činjenica da takvi planovi unose duh optimizma među preduzetnike i stanovništvo. Prvi korak kod definisanja državne strategije reindustrijalizacije je formulacija prioriteta sektora privrede. U prioriteta sektore spadaju grane koje imaju komparativne prednosti, grane s konkurentskim prednostima i gde proizvodnja mora biti usmerena ka izvozu. Grane sa komparativnim prednostima su grane koje imaju potencijal rasta zahvaljujući raspoloživim resursima (rudno bogatstvo, plodno zemljište, kvalifikovana radna snaga), dostupnim i povoljnim izvorima finansiranja i položajnoj renti, što sve omogućava rast proizvodnje.

U slučaju Srbije grane sa komparativnim prednostima su:

- ❖ energetika
- ❖ poljoprivreda,
- ❖ prehrambena industrija oslonjena na poljoprivredu
- ❖ industrija mleka
- ❖ metalurgija.
- ❖ infrastruktura
- ❖ saobraćaj i logistika
- ❖ ICT
- ❖ turizam

Povoljna okolnost je da u ovom procesu država može aktivno da učestvuje s obzirom na činjenicu da je u pomenutim sektorima ona isključivi vlasnik, delimični vlasnik ili lako može postati vlasnik (na primer, konverzijom potraživanja u kapital u slučaju državnih banaka koje imaju kolaterale privatnih poljoprivrednih preduzeća koja su nesolventna).

⁹² Milan Mesarić, „PLANIRANJE DRUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVITKA - UVJET PREVLAĐAVANJA CIVILIZACIJSKE KRIZE IZAZVANE NEOLIBERALNIM MODELOM KAPITALIZMA“, Ekonomski pregled, Hrvatsko društvo ekonomista, septembar 2011. [dostupno na sajtu: <http://hrcak.srce.hr/file/108798>, pregledano 11.03.2015.]

U grane sa konkurentskim prednostima spadaju:

- ❖ Metaloprerađivačka industrija
- ❖ Industrija transportnih sredstava,
- ❖ bazna i fina hemija,
- ❖ poljoprivredne mašine,
- ❖ vojna industrija,
- ❖ građevinarstvo i
- ❖ farmacija⁹³

Poseban značajan u formulaciju proritetnih sektora privrede ima istorijsko nasleđe. U Srbiji danas postoji 153 preduzeća u restrukturiranju i u njima radi oko 50.000 ljudi. Među ovim preduzećima nalazi se veliki broj nekadašnjih giganata, žrtava tranzicionog modela, koji su nekada predstavljali strateške firme bez kojih domaća privreda nije mogla da funkcioniše. Revitalizacija određenih preduzeća u restrukturiranju bi možda trebalo da bude prvi korak u državnoj strategiji reindustrijalizacije. Među njima treba izdvojiti:

JP Resavica, Holding Trepča, rudnik Kovin, PKB, 7. juli, Graničar, Industrija kablova Jagodina, Petrohemija, Yumco, FAP, IMR, IMT, fabrika vagona Kraljevo, Želvoz, Boreli, BIP, Ikarbus, Min vagonka, Vršački Vinogradi, Minel transformatori, Magnohrom, Kristal, Industrija stakla Pančevo, Rafinerija nafte Beograd, Industrija obuće Beograd, Krušik plastika, Nevena Leskovac, Budimka, Savremeni dom, Goša fabrika drumskih vozila, Prvi maj Pirot, Galenika, GP Mostogradnja, Tehnohemija, Autosaoobraćaj Kragujevac, Autotransport Kraljevo, Severtrans, Kulatrans, Ineks hoteli, IP Prosveta, Politika, RTB Bor, Prva Petoletka, Koncern Petar Drapšin, Zorka Holding Šabac, Prva Iskra Barič itd.⁹⁴

Često se kao kontraargument iznose podaci o tehničko-tehnološkoj zastarelosti sredstava preduzeća, što je neosporna činjenica, ali se uporno prenebregava da u svetu i dalje postoji potražnja za proizvodima nižeg tehnološkog nivoa.

Najbolji primer za to su domaći traktori koji su pogodni za afričko tržište, dobrog su kvaliteta, povoljne cene i laki su za održavanje, jer nemaju mnogo elektronike.⁹⁵ Samo IMR danas izvozi traktore u Etiopiju, Egipat, Alžir, Kazahstan, a da nije došlo do tzv „arapskog proleća“, verovatno bi izvozili u sve zemlje severne Afrike. Proizvodnja domaćih traktora bi mogla značajno da se uveća u narednom periodu ukoliko bi bila obezbeđena potrebna sredstva za ulaganje. Zapošljavanjem jednog novog radnika i podizanjem proizvodnje u IMR-u i IMT-u, otvaraju se još četiri nova radna mesta u Srbiji, jer 95% delova koji se ugrađuju u ove poljoprivredne mašine su od domaćih dobavljača.

⁹³ Nacionalni savet za privredni oporavak, radna grupa za industrijalizaciju „Nacrt strategije reindustrijalizacije Srbije“ [dostupno na sajtu: <https://www.sanu.ac.rs/Projekti/Skupovi/2013Reind.pdf>, pregledano 14.03.2015.]

⁹⁴ Ministarstvo privrede „Preduzeća u restrukturiranju“ [dostupno na sajtu: <http://www.privreda.gov.rs/pages/issue.php?id=9881>, pregledano 14.03.2015.]

⁹⁵ Agrobiznis magazin „Srpski traktori pogodni za afričko tlo“ [dostupno na sajtu: <http://www.agrobiznis.biz/index.php?n=1&idn=432>, pregledano 15.03.2015.]

Slika br. 2 Logotipi fabrika IMR i IMT

96

Glasnogovornici liberalnog modela ekonomije neprekidno ponavljaju mantru da su mala i srednja preduzeća nosilac razvoja privrede, da je to sektor koji promoviše privatnu inicijativu i preduzetnički duh. Ovo nije tačno.

Bez postojanja velikih preduzeća, mala i srednja nigde i nikada ne bi mogla da opstanu niti da na značajniji način doprinesu privrednom razvoju. Ona upravo služe da proizvode za velika preduzeća (gigante). Velika preduzeća, pošto nemaju sposobnost da se u kratkom vremenskom periodu prilagode promenama na tržištu, delegiraju deo svojih poslova (obično za izradu određenih komponenata, delova, poluproizvoda, alata itd.) malim i srednjim preduzećima u obliku dobavljača, kooperanata, komponentaša, podliferanata, podizvođača itd.

Zbog toga bi u prvoj fazi strategije reindustrijalizacije prioritet bio stvaranje nacionalnih privrednih šampiona. Nacionalni privredni šampioni su velika preduzeća, koje vlada pomaže svojim merama, a čiji cilj pored ostvarenja profita ima određenu nacionalnu komponentu (obično je to privredni razvoj).

Ova preduzeća pozitivno utiču na privrednu aktivnosti i socijalnu koheziju.

Ona su glavni stub ekonomije svake države. Koncept nacionalnih privrednih šampiona nalazimo kod većine najrazvijenih zemalja danas u svetu: SAD, Velika Britanija, Francuska (dirizizam), Japan, Južna Koreja, Rusija, Nemačka, Španija, Italija itd.

Tako se primera radi, na najvažnijem Nemačkom berzanskom indeksu (*DAX*) nalaze 30 nemačkih nacionalnih ekonomskih šampiona, bez kojih nemačka ekonomija ne bi bila ni približno jaka koliko je danas. To su:

*Adidas, Allianz, BASF, Bayer, Beiersdorf, BMW, Commerzbank, Continental, Daimler, Deutsche Bank, Deutsche Börse, Deutsche Post, Deutsche Telekom, E.ON, Fresenius Medical Care, Fresenius, HeidelbergCement, Henkel, Infineon Technologies, K+S, Lanxess, Linde, Lufthansa, Merck, Munich Re, RWE, SAP, Siemens, ThyssenKrupp i Volkswagen.*⁹⁷

Na ovom spisku se nalaze preduzeća iz različitih oblasti kao što su autoindustrija, industrija obuće, osiguranje, hemijska i farmaceutska industrija, banke, pošte, avioprevoz, snabdevanje električnom energijom, elektronska industrija itd.

⁹⁶ Serbianlogo [dostupno na sajtu: <http://www.serbianlogo.com>, pregledano 15.03.2015.]

⁹⁷ Finanzen.net „DAX 30“ [dostupno na sajtu: <http://www.finanzen.net/index/DAX/30-Werte>, pregledano 15.03.2015.]

DAX oslikava razvoj najvećih i najprofitabilnijih firmi, koji su kičma nemačke privrede.

Takvi privredni šampioni su potrebni i Srbiji. Osim što bi zaposlili veliki broj radnika, stvaranje (ili revitalizacija) domaćih privrednih šampiona bi prouzrokovalo otvaranje velikog broja malih i srednjih preduzeća, a saradnjom sa naučnim institucijama dao bi se snažan podstrek domaćoj nauci, bez koje nema privrednog razvoja.

Bivša Jugoslavija je već imala formirane privredne gigante. Međutim, pljačkaškom privatizacijom i liberalizacijom trgovine (otvaranjem srpskog tržišta prema insotranstvu), ova preduzeća su uništena i veliki broj ljudi je ostao bez posla. Država, osim obnove nacionalnih privrednih šampiona, mora i da ih zaštiti od strane konkurencije, adekvatnom carinskom politikom (protekcionizam). To nije nefer jer su upravo tom metodologijom sve evropske države dostigle svoj trenutni status. Svaka druga tvrdnja bi bila licemerna.

Sredinom pedesetih godina XX veka osnovana su nekadašnje najznačajnije i najprofitabilnije spoljnotrgovinske firme – Generalexport, Interexport, Rudnap, Progres, Yugoexport.⁹⁸ Ove firme činile su spoljnotrgovinski sistem nekadašnje SFRJ i preko njih je išlo 90% izvoznih i uvoznih poslova.

Uvođenjem međunarodnih sankcija Saveznoj Republici Jugoslaviji maja 1992. godine započela je kriza ovih preduzeća, da bi se zatim njihova privatizacija nakon 2000-te godine pretvorila u rasprodaju najatraktivnijih delova njihove imovine. Danas su nekadašnji giganti ili likvidirani ili u stečaju ili svedeni na male, beznačajne jedinice kojima je oduzeta mogućnost samostalnog poslovanja. Praksa je pokazala da je program ekonomskih ambasadora imao beznačajne rezultate, a da domaće firme koje se bave uvoznim i izvoznim poslovima nisu u stanju da na pravi način doprinesu spoljnotrgovinskim odnosima Srbije. Zbog toga je buduća reindustrijalizacija domaće privrede nemoguća revitalizacije spoljnotrgovinskih šampiona ili formiranje nove firme po uzoru na njih. Takvi veliki poslovni sistemi bi obezbeđivali da se domaća roba, na najbolji mogući način, plasira na inostrano tržište i da nađe odgovarajućeg kupca po ekonomski opravdanoj ceni. To bi npr. trajno rešilo problem malinara koji su prepušteni sami sebi. Domaćem stanovništvu ne nedostaju iskustvo i znanje u spoljnoj trgovini i zato bi taj potez bio ekonomski opravdan i pomogao rast i razvoj domaće privrede.

Učeći na istorijskim primerima drugih zemalja, treba naglasiti da je za privredni razvoj jedne zemlje neophodna izgradnja infrastrukture: mostova, brana, hidroelektrana, železničkih pruga, puteva, kanala za navodnjavanje, aerodroma, strujne mreže, gasovoda, škola, bolnica, stanova itd. Organizacija javnih radova u ovu svrhu bi bila odličan metod borbe protiv nezaposlenosti.

Neki domaći teoretičari smatraju da je jedan od ključnih elemenata reindustrijalizacije Srbije izgradnja i organizovanje industrijskih zona (tehnoloških parkova). Industrijske zone predstavljaju određeno područje u kojima bi se koncentrisali proizvodni pogoni. Sa aspekta prostornog planiranja, ovim putem bi se podsticao ravnomerni razvoj zemlje. Prvi korak bi bio utvrđivanje lokacije ovih zona, koji se mora odvijati planski, a zavisno od geo-prostornih, lokacijskih, resursnih, demografskih, socijalnih i drugih mogućnosti.

⁹⁸ Unković, M., „Međunarodna ekonomija“, Univerzitet Singidunum, Beograd 2010.

Nakon toga treba započeti izgradnju komunalne infrastrukture (izgradnja saobraćajnica, elektro- i tekekomunikacione mreže, vodovoda, kanalizacije itd.).

Na kraju bi trebalo pronaći ulagače uz mogućnost formiranja javno-privatnih partnerstava i državne subvencije. Formiranje industrijskih zona svakako bi imalo višestruki ekonomski i socijalni značaj, jer bi svojom formom privuklo strane investicije, dovelo do zapošljavanja velikog broja ljudi, rasta industrijske proizvodnje i razvoja novih tehnologija.⁹⁹

Prilikom definisanja strategije reindustrijalizacije, od starta treba da se formulišu funkcije domaće privrede: zadovoljavanje ljudskih potreba, garantovanje blagostanja i socijalne sigurnosti, mora da bude ekološki prijateljska, mora inovativno da reaguje na nove izazove i mora štedljivo da koristi nacionalne resurse. Potrebno je omogućiti svakom pojedincu da ima primanja dovoljna za dostojan život. Bitno je i da zaposleni imaju uticaj na procese odlučivanja u preduzeću, kao i udeo u vlasničkoj strukturi (putem akcija). Cilj ekonomske politike treba da bude puna zaposlenost, povećanje ukupnih primanja i jačanje domaće tražnje. Paralelno sa rastom produktivnosti treba skraćivati radno vreme bez istovremenog smanjenja plata, što će omogućiti ljudima da se posvete sopstvenim porodicama kao i napredovanju na ličnom planu.

Koncept reindustrijalizacije i privrednog razvoja republike Srbija zahteva i određena preispitivanja u domenu spoljne politike. Iako je zamisao da se privreda obnovi najvećim delom upravo domaćim snagama, međunarodno okruženje ipak ima značajnu ulogu u tekućim procesima. Ukoliko bi spoljnopolitička orijentacija države u narednom periodu ostala nepromenjena, biće potrebno određivanje ekonomskog razvoja i privrednog identiteta zemlje prema kriterijumima Evropske Unije. Naravno, ovo bi takođe moralo biti razmotreno prilikom izrade strategije reindustrijalizacije Srbije. Ekonomija, pravo i politika su usko povezani. Zato bi prilikom izrade ovog plana, kreatori ekonomske politike morali da preispitaju i na neposredan način saopšte javnosti posledice članstva Srbije u EU, kao i mogućnosti traženja alternativnih tržišta, prevashodno imajući u vidu zemlje BRIKS-a.

⁹⁹ Makroekonomija „Reindustrijalizacija Srbije“ [dostupno na sajtu: <http://www.makroekonomija.org/0-raniji-autori-i-citati/z-jovo-drobnjak/reindustrijalizacija-srbije/>, pregledano 15.03.2015.]

16 Razvojna banka Srbije

Glavni problem strategije reindustrijalizacije domaće privrede je finansiranje. Neosporna je činjenica da u uslovima krize poslovne banke nisu imale dovoljno sluha za kreditiranje privrede, a naročito za mikro privredne subjekte. Srpska privreda suočena je sa hroničnom nelikvidnošću i preduzeća imaju sve veće teškoće sa izmirivanjem kreditnim obavezama prema poslovnim bankama. Kamate se kreću i do 25% na godišnjem nivou. Sve veći broj preduzeća je prisiljen da deo kapitala izvlači iz sopstvene akumulacije.

Prvobitna funkcija finansijskih tržišta i finansijskih institucija je da budu u službi realnom sektoru. Zbog toga je neophodno formiranje domaće razvojne banke koja će se baviti finansiranjem privrednog razvoja Srbije, odobravanjem dugoročnih kredita, podsticanjem razvoja i konkurentnosti privrede, zaštitom izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanjem garancija i poslovnim savetovanjem, kao i pripremom izvoza, kreditiranjem infrastrukture, ali i malih, srednjih i naravno velikih preduzeća, preduzetnika-početnika, kao i ulaganje u pronalazaštvo. Njen zadatak bi bio finansiranje projekata koji bi kao posledicu imali privredni razvoj zemlje, rast stope zaposlenosti, uravnoteženje spoljnotrgovinskog bilansa, uvećanje budžetskih sredstava po osnovu poreza, dramatično povećanje životnog standarda ljudi i zadovoljavanje njihovih potreba, a samim tim smanjenje stope kriminala. Njen primarni cilj ne bi bio profit, kao što je slučaj sa poslovnim bankama, već ekonomski i socijalni razvoj Republike Srbije. Monetarna politika ne sme biti pasivna, već je potrebna takva politika koja će ne samo povećati ponudu novca, nego ujedno i osigurati da on efikasno bude upotrebljen. Zajednička, koordinisana politika države i razvojne banke bi dovela do efektivnog korišćenja investicija, čime bi se smanjio rizik od zloupotrebe, što bi rezultiralo maksimalnim korišćenjem datih sredstava. Domaća razvojna banka bi se bavila i zaštitom izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanjem garancija i poslovnim savetovanjem, kao i pripremom izvoza i kreditiranjem malih, srednjih i naravno velikih preduzeća i preduzetnika-početnika. Svako novo preduzeće imalo bi potpunu podršku od strane banke i na raspolaganju bi imalo jeftine kredite za svoju delatnost. Ulaganje u pronalazaštvo takođe bi davalo snažan podsticaj osnivanju novih preduzeća, a samim tim i otvaranju novih radnih mesta, kao i konkurentnosti privrede.

Za kvalitetno finansiranje razvojnih investicija potrebna su dugoročna i jeftina sredstva. Banka bi bila ovlašćena da prikuplja sva dugoročna sredstva, koja bi zatim koristila za kreditiranje. Ta sredstva bi Srpska razvojna banka mogla da obezbedi, jer bi na međunarodnom tržištu kapitala mogla veoma povoljno i dugoročno da se finansira, pri čemu bi za sve obaveze prema inostranstvu garantovala država. Na raspolaganju su i međunarodne finansijske institucije (*IBRD, EBRD, EIB, KfW...*), koje su, inače, najjeftiniji izvor finansiranja.

Kamatne stope na izvore bi mogle da budu i manje od jedan odsto, a ročnost duža od 20 godina. Banka bi imala i domaće izvore. Postoji predlog da se iz Budžeta Srbije obezbedi najmanje 400 miliona evra za kapital¹⁰⁰

Pojedini ekonomisti smatraju da je to nedovoljan iznos i da banka mora da ima kapacitet od barem milijardu evra kako bi mogla da bude u funkciji podsticaja privrednog razvoja, ali kao odgovor na to stiže informacija da bi se ta sredstva obezbedila iz fonda za razvoj koji bi, ukoliko bi došlo do osnivanja razvojne banke, bio ugašen. Banka bi u samom početku morala da bude fokusirana na traženje odgovarajućih izvora finansiranja.

Domaća razvojna banka imala bi glavnu ulogu u finansiranju kapitalnih projekata i obezbeđivala bi investicije za infrastrukturu, energetiku i poljoprivredu. Ulaganjem u izgradnju hidroelektrana, republika Srbija bi značajno mogla da poveća proizvodnju i izvoz struje, kao jednog od najznačajnijih resursa danas. Tu je takođe veliki potencijal drugih obnovljivih izvora energije, kao što su vetar, sunčeva svetlost itd. Srbija je bogata termalnim vodama, a taj potencijal takođe nikada nije iskorišćen.

Zatim, banka bi se bavila finansiranjem izgradnje autoputeva, modernizacije železničkog saobraćaja, telekomunikacione i strujne mreže i veliki broj drugih infrastrukturnih projekata od izuzetne važnosti za razvoj nacionalne ekonomije.

Činjenica je da je stanje u građevinskoj industriji i na tržištu nekretnina jako loše, što je paradoks sam po sebi, jer je ova industrijska grana jedan od nosilaca privrednog razvoja mnogih zemalja. Mnogo ljudi u Srbiji nema rešeno stambeno pitanje sa gotovo nikakvom naznakom da će taj problem biti rešen u budućnosti. Izgradnja jeftinih kuća i stanova, čija cena po kvadratnom metru ne bi smela da pređe 500 evra, mnogima bi trajno rešila problem nedostatka krova nad glavom. Kvalitetno izgrađeni stambeni objekti prilagođenim potrebama stanovništva i našem podneblju, za čije projektovanje bi bile zadužene domaće arhitekta i inženjeri, proizvele bi džinovski skok u privrednom razvoju i zapošljavanju ljudi. Gradovi i opštine bi morale da podrže ovakve projekte, dajući adekvatne lokacije i ulažući u lokalnu i komunalnu infrastrukturu. Srpska banka za obnovu i razvoj bi sve te poslove kreditirala jeftinim, dugoročnim kreditima i malim kamatama, jer komercijalni krediti nisu adekvatni za ovakve projekte.

Što se tiče poljoprivrede, investicijama u sisteme za navodnjavanje zauvek bi bio rešen problem suša, a otvaranjem postrojenja za preradu voća i povrća i izvozom na strana tržišta, Srbija bi mogla da postane najveći proizvođač i izvoznik poljoprivrednih proizvoda i njihovih prerađevina u Evropi. I ne samo za ovu vrstu proizvoda. Za sve investicije koje imaju izvoznu komponentu ili za proizvode kojima može da se zameni neka uvozna roba, banka bi obezbedila posebne kreditne linije. Time bi se umanjio spoljnotrgovinski deficit i eventualno pretvorio u suficit. Tu je takođe i naravno osiguranje izvoznih plasmana, a sve u skladu sa standardima i propisima Evropske unije.

¹⁰⁰ Politika „Razvojna ili politička banka“ [dostupno na sajtu: <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Razvojna-ili-politicka-banka.lt.html>, pregledano 21.03.2015.]

Po ugledu na savremene razvojne banke u svetu, a sve u skladu sa dugoročnim ekonomskim planom, Srpska razvojna banka bi značajno doprinela i ravnomernom regionalnom razvoju države. Deo plasmana bi u svakom slučaju išao preko komercijalnih banaka, a pre svega ukoliko su u pitanju manji projekti.

To je razumljivo, jer Razvojna banka ne treba da ima mnoštvo filijala i zaposlenih, već da se bavi redistribucijom jeftinih sredstava domaćoj privredi na najefikasniji način.

Srpska razvojna banka bi takođe, mogla da postane član *IDFC*-a i zajedno sa drugim članicama razmenjuje iskustva, znanja i neposredno uči na primerima drugih razvojnih banaka u svetu, kako bi učila na tuđim greškama, izvukla odgovarajuće pouke i samim tim izbegla probleme sa kojima su druge zemlje i njihove razvojne finansijske institucije bile suočene.

Postojanje domaće razvojne banke nema smisla ukoliko ne postoji strategija razvoja nacionalne ekonomije. Kao što je već rečeno država bi ovom strategijom definisala privredne sektore u koje treba ulagati, a razvojna banka bi služila da obezbedi finansijska sredstva, odnosno, ona ima ulogu finansijera projekata predviđenih ekonomskim planom.

Istorijski primeri kod nas su pokazali da je izuzev stretegije privrednog razvoja, za osnivanje i efektivan rad razvojne banke neophodna pravna regulativa. Jedna pravna država mora biti iznad svakog pojedinca i zakon mora važiti za sve. U pravnoj državi ne bi bilo moguće da banka po nalogu vlastodržaca određenim licima daje povoljne kredite. Ona ima instrumente kojima se sprečava da do ovakvih manipulacija uopšte i dođe i da nezavisno od toga koja politička opcija je na vlasti, razvojna banka radi isključivo u cilju privrednog razvoja. Eventualni slučajevi korupcije bi bili izuzetak, a ne pravilo.

Država Srbija ima veliki broj bankarskih stručnjaka koji bi mogli da budu zaposleni u Srpskoj razvojnoj banci i svojim iskustvom i znanjem pomognu razvoj ove intitucije. Sama razvojna banka mogla bi da bude osnovana integrisanjem Investbanke, Beobanke, Beogradkse Banke i Jugobanke u jednu novu razvojnu banku. U ove četiri banke su radili i rade stručnjaci iza kojih stoje godine iskustva i koji bi mogli da budu zaposleni u novoj banci, gde bi činili okosnicu. Oni bi mogli da obučavaju nove, mlade ekonomiste, koji bi u vremenu koje dolazi, polako preuzimali njihove dužnosti. Treba iskoristi sva znanja i iskustva koje su ovi ljudi prikupili tokom svog rada i aktivno proučiti interna uputstva i uslove za dobijanje kredita koji su primenjivani. Broj dokumenata za odobravanje kredita treba svesti na minimum, kako bi se sam proces maksimalno ubrzao. Međutim, osim vladinih insitucija i sama banka mora imati jaku kontrolu utroška sredstava. Kao primarna mera kontrole bilo bi obavezujuće da korisnik kredita ima otvoren tekući račun kod razvojne banke. Banka u svakom trenutku mora imati uvid u finansijsko stanje preduzeća.

Kao i kod gotovo svih razvojnih banaka u svetu, tako bi i kod domaće razvojne banke, glavna karakteristika bila transparentnost poslovanja. U svakom momentu predstavnici zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, kao i naravno celokupna javnost moraju imati uvida u poslovanje banke. Rukovodstvo banke bi birala narodna skupština zajedno za zaposlenima u banci, svake godine, na osnovu izveštaja o poslovanju koji bi bili prezentovani kvartalno.

Jedino na taj način bi se mogla sprečiti svaka eventualna zloupotreba, nezakonito poslovanje ili loše vođenje ove insititucije od nacionalnog značaja.

Osim domaćih iskustava, potrebno je učiti iz iskustava drugih razvojnih banaka u svetu, kao što su Kineska, Korejska, Nemačka itd.

2015. godine će najverovatnije sa radom početi i *New Development Banka (NDB)* odnosno razvojna banka zemalja *BRIKS*-a, koja predstavlja alternativu Svetskoj banci i MMF-u. Saradnja sa ovom bankom u nastajanju imaće izuzetan značaj za domaću razvojnu banku s obzirom da su NDB formirale zemlje koje imaju jaku tradiciju razvojnog bankarstva, a pri tome će plasirati jeftine kredite koji bi mogli da budu jedan od izvora finansiranja redindustrijalizacije Srpske privrede.

Zaključak

Kroz celu svoju istoriju, ljudska bića pokušavaju da ličnim spoznajama dođu do odgovarajućih zaključaka koja predstavljaju rešenja, odnosno mogućnost razumevanja određene materije, koja je objekat proučavanja. Za razliku od prirodnih nauka, koje su determinisane egzaktnim parametrima, društvene nauke su izložene mnogo većem broju varijabli, koji utiču na krajnji rezultat. Upravo to čini društvene nauke u nekoj meri kompleksnijim i otvorenijim za debatu. Osim toga i same društvene nauke su međusobno povezane i isprepletane. Kako bi se formulisala odgovarajuća ekonomska hipoteza, naučnik mora izuzev ekonomskih činjenica da primeni i saznanja drugih nauka, ali i subjektivni sud koji je determinisanim mnogim drugim društvenim elementima kao što su filozofija, moral, etika itd. Ovom prilikom teži se što većoj objektivnosti, ali je to zbog ljudske prirode, a samim tim i prirode društvenih nauka – nemoguće. Zbog toga ekonomisti pored pozitivne analize funkcionisanja privrede, obavezno primenjuju i normativnu analizu, koja definiše kako privreda treba da funkcioniše i koje mere su poželje sa aspekta vrednosnog rasuđivanja. Drugim rečima, osim objektivnog posmatrana stvarnosti, neophodno je uključiti i subjektivne stavove svakog pojedinca, odnosno njegovo “viđenje” pojedinih elemenata naučne analize. Ovo predstavlja kamen spoticanja i razlog viševjekovnog sukoba ekonomista oko većeg broja paradigmi.

Kroz istoriju, ekonomske teorije su se razvijale, menjale, postajale aktuelne, nestajale i bile zaboravljane, da bi ponovo u jednom trenutku, pod uticajem okolnosti vaskrsavale. Zbog toga, ekonomska istorija predstavlja možda najvažniju oblast ekonomije.

Ovaj rad je napisan prevashodno uvažavajući razvoj ekonomije i ekonomskih teorija kroz istoriju, sa posebnim naglaskom na domaću istoriju. Kroz osvrt na ekonomske doktrine, a primenjujući istorijska, empirijska saznanja, tražena je odgovarajuća argumentacija i postavljen je odgovarajući logički okvir za koncept reindustrijalizacije Republike Srbije i formiranje Srpske razvojne banke.

Istorija je definitivno dokazala da laissez-faire nije odgovarajuća paradigma koju treba slediti, već upravo teorija koju je formulisao ser Džon Majnard Kejns.

Nema nikakve sumnje da je domaća privreda na ivici kolapsa, kao i da je životni standard stanovništva neizdrživo nizak. Mere koje je sprovodila država u poslednjih 15 godina po diktatu Evropske Unije, MMF-a i Svetske banke, ne samo da nisu donele pozitivne rezultate, nego su upravo i dovele do ovakvog stanja u državi. Demagogija, dekadencija i propaganda su postali dominantni oblici promovisanja ideja, a ekonomisti kao nosioci društvenog razvoja su ignorisani i ućutkani. U medijima i stručnoj literaturi se čuje isključivo glas zastupnika liberalnog modela ekonomije koji tržišni fundamentalizam, sebičnost i anarhiju stavljaju u centar privredne aktivnosti. Ni na ekonomskoj, ni na političkoj sceni ne postoji grupa ljudi koja zastupa drugačije mišljenje, već eventualno neka vrsta reformatora, koji pokušavaju u okviru postojećeg, nakaradnog sistema da ublaže ogromne razlike između ljudi i da jednom mizantropskom sistemu daju humanu crtu.

Srpski pravnik Valtazar Bogišić je Katonovo pravilo preveo rečenicom: “*Što se grbo rodi ni vrijeme ne ispravi*”. U praksi se to može primaniti da domaći društveni sistem koji je od početka bio loš i koga nikakve reforme ne mogu popraviti. Zato trenutni sistem mora biti uklonjen, kako bi mogao biti implementiran novi društveni sistem koji će biti baziran na ekonomskom razvoju i blagostanju svakog pojedinca. Blagostanje svakog pojedinca je kolektivna odgovornost celokupne zajednice. U tu svrhu treba angažovati sve domaće kapacitete, a posebno nauku.

Doprinos ekonomske nauke treba da se ogleda u formulisanju rešenja za prevazilaženje zatečenog stanja. To podrazumeva rešavanje problema nezaposlenosti, pokretanje proizvodnje, rast i razvoj privrede, omogućavanje stanovništvu da živi od svog rada i drugo.

Kao predlog mera u ovom radu su navedeni reindustrijalizacija domaće privrede koju bi finansirala domaća razvojna banka, a na osnovu ekonomskog planiranja privrednog razvoja. Sve date mere su potkrepljene odgovarajućom argumentacijom uz ostavljenu mogućnost za dodavanje novih i korigovanje navedenih teza.

Generalna hipoteza istraživanja, da je reindustrijalizacija domaće ekonomije, koju će sprovesti država planiranjem ekonomskog razvoja i obezbeđivanjem novih investicija sredstvima razvojne banke, jedino rešenje za trenutno ekonomsku i socijalnu situaciju u zemlji, potvrđena je time što je prvo utemeljena na istorijskim činjenicama, pozivajući se na iskustva vodećih ekonomskih zemalja (Kina, Rusija, Nemačka, Brazil, Koreja, Japan, Francuska) sa državnom intervencijom, a na primeru razvojnih banaka. Korišćeni indikatori koji to nepobitno dokazuju su BDP, stopa nezaposlenosti, javni dug, broj novoizgrađenih i modernizovanih infrastrukturnih objekata itd. Nakon toga teorijski je objašnjena i opravdana u delu istraživanja koji se odnosi na teorijski koncept države kao inicijatora privrednog razvoja. Dalje je definisana kao jedina alternativa bazirajući se prevashodno na Kejnsovim teorijama, odnosno rezultatima primene ovih rešenja i nedvosmisleno dokazana na primeru SAD za vreme NEW DEAL-a od 1933. do 1941. godine i Jugoslavije nakon Drugog svetskog rata pa sve do njene dezintegracije, uz objektivnu kritiku ustava iz 1974., a uzimajući u obzir promene na svetskom nivou. Potom, na primerima ovih država su aksiomski dokazane i posebne hipoteze, da država ima pravo i obavezu da interveniše u privredi ukoliko ponašanje ekonomskih subekata ne dovodi do zadovoljenja ljudskih potreba i da je upravo država ta koja može i mora da pokrene domaću ekonomiju u vreme krize, a ne privatni sektor i strane investicije, jer su ove zemlje ostvarile ogroman ekonomski rast i razvoj zahvaljujući merama vlade u periodima krize. Na primeru domaćih razvojnih banaka je potvrđena posebna hipoteza, da bankarski sektor ima ključnu ulogu u privrednom rastu i razvoj, jer su upravo one finansirale izgradnju najznačajnijih infrastrukturnih objekata u bivšoj Jugoslaviji, kao i obezbeđivale sredstva domaćoj privredi, što je za posledicu imalo značajan godišnji rast stope bruto društvenog proizvoda. Velika većina infrastrukturnih objekata, za čiju izgradnju su domaće razvojne banke obezbeđivale sredstva, su i danas u upotrebi i još uvek su jako značajne za život svih građana Srbije.

Mere oporavka, navedene u ovom radu, moraju biti implementirane hitno, kako bi se zaustavila erozija kvaliteta ljudskog života građana Srbije i konačno se izašlo iz višegodišnje privredne krize. U suprotnom, posledice će biti nesagledive i biće previše kasno za njihovo otklanjanje.

Literatura:

Knjige:

1. Stanković, K., „Ekonomske doktrine“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2009
2. Gregori Mankju, „Principi ekonomije“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006.
3. Keynes, J.M., „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca“, Kultura, 1956.
4. Gaćeša N. i dr., „Istorija“, zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1997
5. Branko Petranović, „Istorija Jugoslavije 1918-1988, treća knjiga, Socijalistička Jugoslavija 1945-1988“, Nolit, Beograd, 1988.
6. Andrija Gams, „Svojina“, naučna knjiga, Beograd 1991.
7. Dr Momčilo Mitrović „Fond za obnovu zemlje i privreda Crne Gore – na primeru Pljevljanskog sreza (1945-1946), institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2003 godina
8. Monografija “125 godina Investbanke”, Investbanka, Beograd, 1987 godina
9. Milorad Unković "Međunarodna ekonomija", Univerzitet Singidnum, Beograd, 2010.
10. Prof. dr Žarko Ristić, Doc. dr Ljubiša Vladušić, Doc. dr Petar Belokapić "BUDŽETSKA EKONOMIJA I DEFICITARNO FINANSIRANJE, EtnoStil, Beograd, 2012.
11. Prof. dr Slobodan Komazec, prof. dr Žarko Ristić "Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja", EtnoStil, Beograd 2009.
12. Budimir Stakić, Slobodan Barać, "Javne finansije", Univerzitet Singidnum, Beograd, 2009.
13. Lidija Barjaktarović "Monetarno-kreditni i devizni sistem", Univerzitet Singidnum, Beograd 2010.
14. Dragutin V. Marsenić, "Ekonomika Jugoslavije", Beograd, Ekonomski fakultet, 2004.
15. Petar Veselinović „Ekonomija, Univerzitet Singidnum, Beograd, 2010.
16. Stalno radno telo Socijalno-ekonomskog saveta za ekonomska pitanja, „Efekti procesa privatizacije u Srbiji“ SOLIDAR, Beograd, 2011.
17. Ibrahim Latifić „Jugoslavija 1945-1990, razvoj privrede i društvenih delatnosti“, Društvo za istinu o antifašističkoj narodno oslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (1941 -1945), Beograd, 1997.
18. Vukadinović, P., Jović, Z., (2012) *Investicije*, Univerzitet Singidnum, Beograd
19. Stakić, B., Barać, S. (2010) *Međunarodne finansije*, Univerzitet Singidnum, Beograd
20. Gregorić, D., (1936) *Privreda nacionaloga socijalizma*, Beograd

Internet i elektronski izvori:

1. Ms. Anna Lvova, "International Development Finance Club: Who We Are and What We Do", 2013,
http://sustainabilityconference.veb.ru/sites/5276664eab30494a1b000002/content_entry52908e53ab30491367000115/52bd9340ab304903b70002b7/files/Lvova_IDFC_Info_VEB_final.pdf, pregledano 22.03.2014.
2. <http://www.idfc.org/Who-We-Are/members.aspx>, pregledano 22.03.2014.
3. <http://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2012/10/16/chinas-pyramid-of-power/>, pregledano 18.03.2014.
4. <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=99>, pregledano 19.03.2014.
5. <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2013/05/29/qa-almost-all-you-need-to-know-about-china-development-bank/#axzz2y7ZhZc9W>, pregledano 25.03.2014.
6. <http://www.idfc.org/members/cdb.aspx>, pregledano 05.04.2014.
7. <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=97>
8. <http://www.cdb.com.cn/english/NewsInfo.asp?NewsId=4440>, pregledano 20.04.2014.
9. <http://www.cdb.com.cn/english/NewsInfo.asp?NewsId=4442>, pregledano 20.04.2014
10. Numa Mazat Numa Mazat i Franklin Serrano, "An analysis of the Soviet economic growth from the 1950's to the collapse of USSR", 2013 ,
<http://www.centrosraffa.org/public/bb6ba675-6bef-4182-bb89-339ae1f7e792.pdf>, pregledano 02.05.2014
11. <http://www.crvenakritika.org/istorija/62-rusija-od-revolucije-do-kontra-revolucije>, pregledano 02.05.2014.
12. <http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact90/world12.txt>, pregledano 26.04.2014.
13. <http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=9284392>, pregledano 03.05.2014.
14. <http://www.veb.ru/en/about/>, pregledano 03.05.2014.
15. http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/ratings/entity/-/org-details/sectorCode/FI/entityId/390455, pregledano 03.05.2014.
16. <http://www.veb.ru/en/about/ratings/>, pregledano 03.05.2014.
17. http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/reports/annual/VEB_Annual_2012_e.pdf, pregledano 03.05.2014
18. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, pregledano 10.05.2014.
19. Larry Liu, "Economic Policy in Nazi Germany: 1933-1945", 2013,
http://www.academia.edu/4736105/Economic_Policy_in_Nazi_Germany_1933-1945, pregledano 18.05.2014
20. <http://www.fundinguniverse.com/company-histories/kreditanstalt-f%C3%BCr-wiederaufbau-history/>, pregledano 20.05.2014.

21. <https://www.kfw.de/KfW-Konzern/%C3%9Cber-die-KfW/Zahlen-und-Fakten/KfW-auf-einen-Blick/>, pregledano 20.05.2014
22. <https://www.kfw.de/KfW-Group/Investor-Relations/Rating/index.html>, pregledano 20.05.2014.
23. Fondacija: Konrad Adenauer, „Nemačka socijalna tržišna privreda“, Beograd 2012., www.kas.de/wf/doc/kas_33628-1522-14-30.pdf?130225150953, pregledano 22.05.2014.
24. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:396159-Radjanje-brazilskog-cuda>, pregledano 28.05.2014.
25. http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/The_BNDES/history.html, pregledano 28.05.2014.
26. http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/Corporate_Governance/Project_Selection_Process/index.html, pregledano 29.05.2014.
27. http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/bndes/bndes_en/Institucional/Corporate_Governance/Sources_of_Funding/, pregledano 29.05.2014.
28. http://www.bndes.gov.br/SiteBNDES/export/sites/default/bndes_en/Galerias/Download/management_report1213.pdf, pregledano 31.05.2014.
29. <http://www.banka.hr/svijet/brazil-od-banana-drzave-do-ekonomske-velesile>, pregledano 31.05.2014.
30. <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/298504/Mantega-Ekonomija-Brazila-do-2015-jaca-od-francuske>, pregledano 28.05.2014.
31. Irma Adelman, “Lessons from (S) Korea”, University of California at Berkeley, 1999. <http://hrcak.srce.hr/file/54571>, pregledano 13.06.2014.
32. <http://countrystudies.us/south-korea/47.htm>, pregledano 08.06.2014.
33. Ji Hong Kim, “Korean economic development strategy”, Korea development Institute, Seoul, 2013., http://www.cafrad.org/Workshops/Tanger21-23_04_09/Session9_3.pdf, pregledano 08.06.2014
34. <http://countrystudies.us/south-korea/47.htm>, pregledano 08.06.2014.
35. <https://www.kdb.co.kr/ih/wcms.do>, pregledano 14.06.2014.
36. <http://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/article.aspx?aid=2989238>, pregledano 14.06.2014.
37. <http://www.kdbbank.eu/kdb-bank-seoul>, pregledano 14.06.2014.
38. Šigeru T. Otsubo, „Post-war development of the Japanese economy”, Nagoya University, 2007., https://www.gsid.nagoyau.ac.jp/sotsubo/Postwar_Development_of_the_Japanese%20Economy%28Otsubo_NagoyaU%29.pdf, pregledano 21.06.2014.
39. Sakisaka Masao, "Economic planning in Japan", The developing economies : the journal of the Institute of Developing Economies, Tokyo, Japan, 1963., <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1746-1049.1963.tb00638.x/pdf>, pregledano 27.06.2014.

40. Takatoshi Ito, "Japan and the Asian Economies: A "miracle" in transition", IMF, 1996., http://www.brookings.edu/~media/Files/Programs/ES/BPEA/1996_2_bpea_papers/1996_b_bpea_ito_weinstein.pdf, pregledano 24.06.2014.
41. <http://www.dbj.jp/en/co/info/outline.html>, pregledano 01.07.2014.
42. Development bank of Japan Inc., "Annual Report & CSR Report", 2013., http://www.dbj.jp/en/pdf/CSR_disclo/2013/2013_all.pdf, pregledano 04.07.2014.
43. <http://www.applet-magic.com/france0.htm>, pregledano 04.07.2014.
44. <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/France-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>, pregledano 04.07.2014.
45. <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/francereg.htm>, pregledano 04.07.2014.
46. Luis Miotti and Frédérique Sachwald, "Growth in France from 1950 to 2030", 2004., <http://www.ifri.org/files/Economie/SachwaldGB2.pdf>, pregledano 04.07.2014.
47. CHARLES P. KINDLEBERGER, "French Planning", MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, 1967., <http://www.nber.org/chapters/c1426.pdf>, pregledano 05.07.2014.
48. Eric Monnet, "Financing a Planned Economy: Institutions and Credit Allocation in the French Golden Age of Growth (1954-1974)", Berkeley Economic History Laboratory, 2012., http://behl.berkeley.edu/files/2011/03/WP2013-02_monnet_2-7-13.pdf, pregledano 05.07.2014.
49. http://www.afd.fr/webdav/site/afd/shared/ELEMENTS_COMMUNS/AFD/Finances/presentation-afd-investors.pdf, pregledano 05.07.2014.
50. Glas javnosti (2001) "Amnestija ne za sve?" [dostupno na sajtu: <http://arhiva.glasjavnosti.rs/arhiva/2001/02/13/srpski/D01021201.shtml>, pregledano 25.12.2014]
51. Nin (1997) „Zakon o svojinjskoj transformaciji“ [dostupno na sajtu: <http://www.nin.co.rs/arhiva/2430/5.html>, pregledano: 29.12.2014.]
52. Business Info Group (2011) "BIG BIZNIS – dvadeset godina privatizacije u Srbiji", [dostupno na sajtu: http://www.big.co.rs/upload/BigBusiness/Document/201306/Broj_6_BIG_BIZNIS_20_Godina_Privatizacije_U_Srbiji_14_06_2011.pdf, pregledano 03.01.2015.]
53. Nacionalna služba za zapošljavanje (2014) "Mesečni statistički bilten – novembar 2014., [dostupno na sajtu: http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/3/3041_bilten_nsz_novembar_2014.pdf, pregledano 20.01.2015.]
54. Aleksandar Vlahović biografija (2015) [dostupno na sajtu: http://www.ses.org.rs/upload/kop2015_biografije.pdf, pregledano 23.04.2015.]
55. Mirko Cvetković predsednik vlade (2008) [dostupno na sajtu: <https://www.ds.org.rs/medija-centar/vesti/5610-MIRKO-CVETKOVIC-predsednik-vlade>, pregledano 20.01.2015.]

56. Večernje novosti (2013) „Nestajemo kao narod”, [dostupno na sajtu: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:442729-Nestajemo-kao-narod>, pregledano 21.01.2015.]
57. Republički zavod za statistiku (2014) „Trendovi“ [dostupno na sajtu: http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/65/14/Trendovi_decembar_2014_Web.pdf, pregledano 20.01.2015.]
58. Narodna banka Srbije (2012) „Analiza duga Republike Srbije” [dostupno na sajtu: http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/dug/dug_IV_2012.pdf, pregledano 24.05.2015.]
59. Narodna banka Srbije (2014) „Izveštaj o inflaciji” [dostupno na sajtu: http://www.nbs.rs/export/download/pdf_ioi/ioi_11_2014.pdf, pregledano 28.01.2015.]
60. Propisi (2015) „Inflacija merena indeksima potrošačkih cena u 2014. godini” [dostupno na sajtu: <http://www.propisi.com/inflacija-merena-indeksima-potrosackih-cena-u-2014.-godini.html>, pregledano 28.01.2015.]
61. Svet nauke (2009) „Nevidljiva ruka Adama Smita” [dostupno na sajtu: <http://www.svetnauke.org/3137-nevidljiva-ruka-adama-smita>, pregledano 02.02.2015.]
62. Pravda (2008) „Famine killed 7 million people in USA” [dostupno na sajtu: <http://english.pravda.ru/world/americas/19-05-2008/105255-famine-0/>, pregledano 13.02.2015.]
63. Violeta Momčilović, “Ekonomska kriza i “New Deal”, SAD 1929-1933” [dostupno na sajtu: http://www.academia.edu/4778825/EKONOMSKA_KRIZA_I_NEW_DEAL_SAD_1929-1933, pregledano 21.02.2015.]
64. About news “U.S. GDP by Year” [dostupno na sajtu: <http://useconomy.about.com/od/GDP-by-Year/a/US-GDP-History.htm>, pregledano 11.04.2015.]
65. Capitalism: A Love Story (2009) [dostupno na sajtu: <https://www.youtube.com/watch?v=rgcdtOcfqfc>, pregledano 24.02.2015.]
66. Mondo “Nobelovac Štiglic: Štednja će upropastiti Evropu” [dostupno na sajtu: <http://mondo.rs/a732456/Info/Ekonomija/Nobelovac-Stiglic-Stednja-ce-upropastiti-Evropu.html>, pregledano 25.12.2015.]
67. Zločini nad Srbima “Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija” [dostupno na sajtu: <http://www.zlocininadsrbima.com/Clanci.aspx?Clanak=COPJ>, pregledano 02.03.2015.]
68. Glas javnosti „Banke u stečaju – računi puni para!” [dostupno na sajtu: <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-08-04-2008/banke-u-stecaju-racuni-puni-para>, pregledano 07.03.2015.]
69. Kosovo Sever portal “Radivojević: Većinski vlasnik Trepče nije država, već akcionari i to bi za Srbiju trebalo da bude "zacementiran dokaz" [dostupno na sajtu: http://www.kossev.info/strana/arhiva/radivojevic_vecinski_vlasnik_trepce_nije_drzava_vec_acionari_i_to_bi_za_srbiju_trebalo_da_bude_quotzacementiran_dokaz_quot/3515, pregledano 07.03.2015.]

70. Balkan magazin „Decenijski obračun sa četiri banke“ [dostupno na sajtu: <http://www.balkanmagazin.net/finansije/cid135-17848/deцениjski-obračun-sa-cetiri-banke>, pregledano 07.03.2015.]
71. Benjamin Powell, „State development planning: Did it create an East Asian Miracle?“, Independent Institute Working Paper Number 54, Septembar 2004. [dostupno na sajtu: http://www.independent.org/pdf/working_papers/54_state_development.pdf, pregledano 08.03.2015]
72. Milan Mesarić, „PLANIRANJE DRUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVITKA - UVJET PREVLADAVANJA CIVILIZACIJSKE KRIZE IZAZVANE NEOLIBERALNIM MODELOM KAPITALIZMA“, Ekonomski pregled, Hrvatsko društvo ekonomista, septembar 2011. [dostupno na sajtu: <http://hrcak.srce.hr/file/108798>, pregledano 11.03.2015.]
73. Nacionalni savet za privredni oporavak, radna grupa za industrijalizaciju „Nacrt strategije reindustrijalizacije Srbije“ [dostupno na sajtu: <https://www.sanu.ac.rs/Projekti/Skupovi/2013Reind.pdf>, pregledano 14.03.2015.]
74. Ministarstvo privrede „Preduzeća u restrukturiranju“ [dostupno na sajtu: <http://www.privreda.gov.rs/pages/issue.php?id=9881>, pregledano 14.03.2015.]
75. Agrobiznis magazin „Srpski traktori pogodni za afričko tlo“ [dostupno na sajtu: <http://www.agrobiznis.biz/index.php?n=1&idn=432>, pregledano 15.03.2015.]
76. Makroekonomija „Reindustrijalizacija Srbije“ [dostupno na sajtu: <http://www.makroekonomija.org/0-raniji-autori-i-citati/z-jovo-drobnjak/reindustrijalizacija-srbije/>, pregledano 15.03.2015.]
77. Politika „Razvojna ili politička banka“ [dostupno na sajtu: <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Razvojna-ili-politicka-banka.lt.html>, pregledano 21.03.2015.]